Venecijos pirklys

VEIKĖJAI

VENECIJOS DOŽAS
MAROKO PRINCAS, ARAGONO PRINCAS } Porcijos jaunikiai
ANTONIJUS — Venecijos pirklys
BASANIJUS — jo draugas
SALANIJUS, SALARINAS, GRACIANAS, SALERIJUS } Antonijaus ir Basanijaus draugai
LORENCAS — įsimylėjęs Džesiką
ŠAILOKAS — turtingas žydas
TUBALAS — jo bičiulis, irgi žydas
LANČELOTAS GOBAS — Šailoko tarnas, juokdarys
SENIS GOBAS — Lančeloto tėvas
LEONARDAS — Basanijaus tarnas
BALTAZARAS, STEFANAS } Porcijos tarnai
PORCIJA — turtingo palikimo paveldėtoja
NERISA — jos kambarinė
DŽESIKA — Šailoko duktė

Venecijos senatoriai, teismo pareigūnai, kalėjimo sargas, Porcijos tarnai ir kiti

Veiksmas vyksta Venecijoje ir Porcijos dvare Belmonte

PIRMAS VEIKSMAS

I SCENA

Venecija. Gatvė.
Įeina Antonijus, Salarinas ir Salanijus.

ANTONIJUS

Nė pats nebežinau, ko aš toks liūdnas.
Man tat įgriso; jums, matau, taip pat.
Iš kur tas nelabasis liūdesys?
Kaip ir kodėl jis taip mane apniko?
Nesuprantu.
Ta kvaišatis jau taip mane sugniuždė,
Jog pats savęs nebegaliu pažint.

SALARINAS

Dėl to, kad jūs ne čia, o vandenyne,
Tenai, kur jūsų tristiebiai laivai,
Tartum turtingi jūrmarių valdovai
Ar iškilmių procesija puošni,
Iš aukšto žiūri į mažus pirkliūkščius,
Kurie su pagarba žemai jiem lankstos,
Kai tie praskrieja buriniais sparnais.

SALANIJUS

Sinjore, jeigu aš tiek rizikuočiau,
Tai visos mano mintys būtų jūroj,
Kur plaukia mano viltys. Aš tolydžio,
Aukštyn išmetęs žolę, sekčiau vėją,
Žemėlapius užgulęs, tyrinėčiau
Vandens kelius ir įlankas, ir uostus
Ir jeigu pastebėčiau kur pavojų
Laivams ir turtams savo, — dievaži,
Nuliūsčiau.

SALARINAS

Taip, net pučiant karštą sriubą,
Man dingtelėtų — uraganas jūrojl —
Ir imtų krėst mane baisus drugys.
O jeigu smėlio laikrodin pažvelgčiau,
Įsivaizduočiau neriją klastingą
Ir savo laivą, tvyrantį smėly,
Žemiau už bortus linkstančiu stiebu
Sukniumbantį bučiuoti savo kapo.
Bažnyčioj sienų akmenys primintų
Man įlankų ir sąsiaurių uolas,
Kurios, užkliudę trapų mano laivą,
Išberti gali prieskonius į jūrą,
Manais šilkais niūrias bangas aprengti.
Žodžiu, galvočiau, kad iš mano turtų
Nelikti gali nieko. Kaip galėčiau,
Tatai suprasdamas, nenusimint?
Tad nesakykit: aš gerai žinau:
Antonijus dėl savo prekių kremtas.

ANTONIJUS

Tikėkit: ne. Dėkoju aš likimui,
Kad mano prekės ne vienam laive
Ir ne vienoj šaly, ir nuo šių metų
Sėkmės dar nepriklauso mano turtas.
Todėl liūdžiu visai aš ne dėl to.

SALARINAS

Vadinas, jūs įsimylėjęs!

ANTONIJUS

Ką jūs!

SALARINAS

Ir neįsimylėjęs? Tai tada
Jūs liūdnas vien dėl to, kad jūs nelinksmas.
O imkit juoktis, šokinėt ir tvirtint:
„Dėl to aš linksmas, kad neliūdnas!" Taip!

Prisiekiu Janum dviveidžiu: gamta
Visokių kartais sutveria keistuolių:
Vieni per dieną vaikšto išsišiepę
Ir džiūgauja, lyg geležėlę radę,
Kiti surūgę, kaip kokie kisieliai:
Neprasišieps parodyti dantų,
Nors ir pats Nestoras pritartų juokui.

Įeina Basanijus, Lorencas ir Gracianas.

SALANIJUS

O štai kilnusis tamstos giminaitis
Basanijus. Lorencas ir Gracianas.
Mes jus paliksim geresnėj draugijoj.

SALARINAS

Aš linksminčiau toliau jus, bet matau,
Kad čia ateina vertesni bičiuliai.

ANTONIJUS

Aš dideliai jus vertinu taip pat,
Bet reikalai jums lieka reikalais,
Ir jūs tik ieškot progos mus palikt.

SALARINAS

Laba diena, sinjorai!

BASANIJUS

Sveiki. Tačiau kada mes pasijuoksim?
Abu kažkur vis dingstat. Kaipgi taip?

SALARINAS

Laisvalaikiu — prašau. Dabar mes skubam.

Salarinas ir Salanijus išeina.

LORENCAS

Kilmingasai Basanijau, kadangi
Suradot jūs Antonijų, tai mes
Paliekam jus. Bet prašom nepamiršt,
Kur ir kada susitarėm pietauti.

BASANIJUS

Ateisiu, būtinai.

GRACIANAS

Antonijui

Sinjore, jūs atrodote nekaip.
Kam taip rimtai žiūrėti į pasaulį?
Per sunkiai ką įgijęs, tik prarasi.
Tikėkite, jūs smarkiai pasikeitęs.

ANTONIJUS

Pasaulis tai spektaklis, Gracianai.
Jame visi kažką vaidinti turim.
O mano — rūškanas vaidmuo.

GRACIANAS

O man
Patinka linksmą juokdarį vaidint.
Geriau jau raukšlės klouno veide
Arba nuo vyno kepenys suvirę,
Negu širdis apmirus nuo dejonių!
Nejau žmogus, kurio dar karštas kraujas,
Sėdės kaip marmurinis pranokėjas,
Gyvens miegodamas ar nuo irzlumo
Susirgs geltonlige? Žinai ką, mielas,
Tave aš myliu ir dėl to sakau tau:
Yra žmonių, kurių veidai apniukę
Tarytum balų stovintis vanduo;
Jie žino, kad tyla gera byla,
Ir kantriai murkso, laukdami, kad mes
Paskelbtume juos santūriais išminčiais.
Jie tartum sako: „Pranašas esmi.

Prabilus man, nė vienas nė mur-mur."
O, mano mielas, daug yra gudruolių,
Kurie todėl ir laikomi protingais,
Kad nieko nekalba, o vos prabilę,
Jie vestų žmones į nusidėjimą
Apšaukti savo artimą kvailiu.
Aš kitąsyk tave plačiau apšviesiu.
Na, o dabar įspėju: nežvejok
Ant liūdesio vąšelio tos „garbės"!
Eiva, Lorencai. Na, kol kas, bičiuli!
Pamokslą savo baigsiu papietavęs.

LORENCAS

Eiva. Na, tai tuomkart. Ligi pietų.
Man tenka būti santūriu išminčium,
Nes Gracianas išsižiot neduoda.

GRACIANAS

Dar porą metų su manim praleisk
Ir savo balso skambesį pamirši.

ANTONIJUS

Sudie. Tikiuos, kad tapsiu greit kalbesnis.

GRACIANAS

Taip! Santūrumą mes palikti galim
Keptiem liežuviam bei skaisčiom mergelėm.

Gracianas ir Lorencas išeina

ANTONIJUS

Kokia prasmė jo žodžių?

BASANIJUS

Niekas Venecijoje netauškia tiek visokių niekų, kaip Gracianas. Jo išmintingi samprotavimai — tai du kviečio grūdai, paslėpti dviejuose pūruose pelų: kiaurą dieną knisies, kol juos atrasi, o atradęs pamatysi, kad nebuvo ko nė ieškoti.

ANTONIJUS

Tikrai. Dabar sakyk, kas ta sinjora,
Kuriai tu nutarei prisistatyti?
Juk šiandien man papasakot žadėjai.

BASANIJUS

Antonijau, tau žinoma gerai,
Kaip neprotingai prašvaisčiau aš turtą,
Gyvendamas gerokai išlaidžiau,
Negu man leido kuklios mano lėšos.
Aš nesiskundžiu, kad dabar man tenka
Atsisakyti prabangos. Man rūpi
Doru keliu išbristi iš skolų,
Kurių savo metu prisidariau
Per kvailą išlaidumą. Tau daugiausia
Už pinigus ir meilę aš skolingas,
Todėl dabar, kaip draugui, išdrįstu
Papasakoti, ką esu sumanęs
Ir kaip tikiuosi likviduot skolas.

ANTONIJUS

Papasakok, Basanijau, man viską,
Ir jeigu tavo sumanytas planas
Toks pat garbingas, koks tu pats esi,
Tai mano piniginė ir širdis —
Bus atviros tau kaip senam bičiuliui.

BASANIJUS

Atsimenu, kada mokyklos metais
Prarasdavau iš lanko šautą strėlę, —
Ta pat kryptim paleisdavau dar vieną,
Tik sekdavau ją žymiai atidžiau:
Kad rast galėčiau. Ir dažnai
Surizikavęs abiejom strėlėm,
Abi aptikdavau. Šis pavyzdys
Toks vaikiškai nekaltas, kaip ir mano
Dabartis planas. Daug aš tau skolingas.
Kaip vėjavaikis viską prašvaisčiau.

Bet jeigu tu sutiktum antrą strėlę
Paleist pirmosios pėdsakais, manau,
Kad — nusitaikęs — ar abi atrasčiau,
Ar tau grąžinčiau antrąją ir likčiau
Už pirmąją dėkingas skolininkas.

ANTONIJUS

Juk tu mane pažįsti, o eini
Užuolanka į savo draugo širdį.
Suabejojęs mano tyra meile,
Tu įžeidi kur kas skaudžiau mane,
Nei kad prašvilptum visą mano turtą.
Todėl sakyk, ką aš turiu daryti
Ir ką aš, tavo nuomone, galiu,
Ir padarysiu viską. Aš klausau.

BASANIJUS

Gyvena Belmonte viena gražuolė,
Turtingą palikimą paveldėjus.
Ne vien grožiu jinai kitas pralenkia,
Bet ir dorybėm. Akys jos kadai
Man siuntė savo sveikinimą tylų.
Jos vardas Porcija. Ji ne prastesnė
Už savo bendravardę, Bruto žmoną.
Plačiai pasklido garsas apie ją,
Ir ėmė nešti vėjai keturi
Į Belmontą turtingus jaunikius.
Jos šviesios garbanos — lyg aukso vilna,
Viliojusi kadaise argonáutus.
Tad plaukia čia visų kraštų Jasonai,
Paversdami jos dvarą Kolchide.
Bičiuli mano! Jeigu aš galėčiau
Su bet kuriuo iš jų pasivaržyti!
O nujautimas man sakyte sako,
Kad vien tik aš galiu laimėti ją!

ANTONIJUS

Tu pats žinai, kad mano turtas — jūroj.
Čia neturėsiu aš tokios sumos.

Bet eik ir sužinok: kas, kur ir kiek
Venecijoje man paskolint gali.
Surinksiu aš lig paskutinio grašio,
Kad tik tave į Belmontą išleisčiau
Pas Porciją. Ieškok tad pinigų.
Ir aš ieškosiu. Klausimas atpuola,
Ar gausiu šiaip, ar teks užtraukti skolą.

Abu išeina

II SCENA

Belmontas. Porcijos namų kambarys. Įeina Porcija ir Nerisa.

PORCIJA

Dievaži, Nerisa, mano mažą būtybę nuvargino šis didelis pasaulis.

NERISA

Taip galėtų būti, brangioji sinjora, jeigu nemalonumų jūs patirtumėt tiek pat, kiek patiriat laimės. Vis dėlto, kiek aš suprantu, persivalgėliai kenčia vienodai su alkstančiais. Todėl aukso vidurys — pats geriausias dalykas, nes perteklius greit pražildo plaukus, o nuosaikumas prailgina gyvenimą.

PORCIJA

Geri pamokymai ir gerai pasakyti.

NERISA

Jie būtų dar geresni, jeigu jų būtų laikomasi.

PORCIJA

Jeigu daryti būtų taip lengva, kaip žinoti, kas darytina, tai koplyčios virstų katedromis, o vargšų lūšnos karalių rūmais. Geras tas dvasininkas, kuris laikosi savo paties pamokymų. Lengviau man dvidešimt žmonių išmokyti deramai elgtis, negu būti vienai iš tų dvidešimties ir daryti, kaip pati

mokau. Nors protas ir nustato taisykles širdžiai, bet karštas temperamentas nepaiso šaltų patarimų. Jaunatvė yra tas pašėlęs kiškis, kuris peršoka invalidės išminties žabangas. Bet visi šie samprotavimai man nepadės išsirinkti vyro. O tas nelemtas žodis „išsirinkti"! Aš negaliu nei išsirinkti to, kuris man patinka, nei atsakyti tam, kuris man svetimas: gyvos dukters valia privalo nusilenkti mirusio tėvo valiai. Ar ne žiauru, Nerisa, kad negaliu nei išsirinkti patinkantį, nei atstumti netinkantį?

NERISA

Jūsų tėvas visuomet buvo doras žmogus, o tokius žmones mirties valandą aplanko pranašingas įkvėpimas. Todėl jeigu jis sugalvojo loteriją su trimis dėžutėmis — aukso, sidabro ir švino — ir jeigu jaunikis, atspėjęs jo mintį, laimės jus, tai, be abejo, tikrąją dėžutę išsirinks tas, kas jus tikrai myli. Bet sakykite: ar jaučiate kuriam nors iš atvykusių kilmingųjų jaunikių kokį nors palankumą?

PORCIJA

Išvardink man juos, o aš paeiliui juos apibūdinsiu, ir iš mano nuomonės apie juos galėsi spręsti apie mano jausmus.

NERISA

Pirmasis — Neapolio princas.

PORCIJA

Oi, tai tikras eržiliukas: nieko daugiau nežino, kaip kalbėti apie savo arklį, ir didžiausiu savo privalumu laiko tai, kad pats jį pasikausto. Bijau, ar nenusikalto gerbiamoji jo motina su kokiu nors kalviu?

NERISA

Sekantis — pfalcgrafas.

PORCIJA

Tas nuolatos rauko kaktą, tartum sakytų: „Nenorite manęs — jūsų reikalas." Nė juokingiausio pasakojimo klausydamas, nenusišypsos; jeigu dar jaunas būdamas jis taip nepakenčiamai paniuręs, bijau, kad senatvėje jis gali tapti

verkšlenančiu filosofu. Geriau jau ištekėti už kaukolės su kaulu dantyse, negu už vieno iš tų dviejų. Apsaugok viešpatie!

NERISA

O ką jūs pasakytumėte apie prancūzų didiką mesje Le-Boną?

PORCIJA

Jeigu jau dievas jį sutvėrė, reikia ir jį laikyti žmogumi. Dievaži, aš suprantu, kad nuodėmė ką nors išjuokti, bet jau šitas! Tiesa, jo arklys geresnis, negu neapoliečio, raukosi jis ne blogiau už pfalcgrafą. Kas tik norit iš jo, tik ne vyras. Švilptels strazdas, ir jis pradės straksėti. Fechtuoti jis gali net su savo paties šešėliu. Ištekėti už jo — tai ištekėti už dvidešimties vyrų. Jeigu jis mane niekintų, aš jam dovanočiau, nes, kad ir kaip beprotiškai jis mane bemylėtų, aš jam negalėčiau atsilyginti tuo pačiu.

NERISA

Ką jūs pasakytumėte apie Folkenbridžą, jaunąjį anglų baroną?

PORCIJA

Tu žinai, kad aš jam nieko negaliu pasakyti, nes nei jis manęs nesupranta, nei aš jo: jis nemoka nei lotyniškai, nei prancūziškai, nei itališkai, o tu gali prisiekti prieš patį teismą, kad mano anglų kalbos mokėjimas skatiko nevertas. Jis yra dailaus vyro idealas, bet, deja, kas gali kalbėti su nebyliu manekenu? O kokie keisti jo drabužiai! Liemenė tikriausiai pirkta Italijoje, plačios kelnės — Prancūzijoje, skrybėlė — Vokietijoje, o manieros — kur pakliuvo.

NERISA

Kokia jūsų nuomonė apie škotų lordą, jo kaimyną?

PORCIJA

Jis kupinas kaimyniškojo geraširdiškumo: iš anglo gavo skolon antausį ir prisiekė pagal galimybes atsilyginti. Tur būt, prancūzas davė garantiją ir laidavo savo parašu.

NERISA

Kaip jums patinka jaunasis vokietis, Saksonijos hercogo sūnėnas?

PORCIJA

Šlykštus rytais, kai dar būna blaivas, ir dar šlykštesnis po pietų, kai jau girtas. Gerai elgdamasis, jis truputį blogesnis už žmogų, o blogai elgdamasis, šiek tiek geresnis už galviją. Blogiausiu atveju aš kaip nors pasistengsiu juo atsikratyti.

NERISA

O jeigu jis panorės dalyvauti burtuose ir išsirinks tikrąją dėžutę? Jūs sulaužysit tėvo valią, atsisakydama už jo tekėti.

PORCIJA

Blogiausiu atveju aš paprašysiu tave ant neišloštinos dėžutės pastatyti gerą taurę reinvynio. Nors pats velnias būtų viduj, jis neatsispirs ant dėžutės stovinčiai pagundai ir pasirinks ją. Aš padarysiu viską, Nerisa, kad tik nereiktų ištekėti už kempinės.

NERISA

Nebijokite, sinjora: jūs neatiteksite nė vienam iš tų sinjorų. Jie man pranešė savo nutarimą: jeigu tamstos rankos nebus galima laimėti be tėvo sugalvotų burtų su dėžutėmis, jie grįšią namo ir nebevarginsią jūsų piršlybomis.

PORCIJA

Jeigu niekas nelaimės manęs taip, kaip norėjo tėvas, aš mirsiu skaisti kaip Diana, sulaukusi Sibilės senatvės. Bet aš labai džiaugiuos, kad šita partija jaunikių pasirodė esanti tokia protinga, nes jų tarpe nėra nė vieno, kuriam išvykstant aš nuliūsčiau. Duok dieve jiems laimingos kelionės!

NERISA

Sinjora, ar jūs prisimenat, kaip, dar tėvui gyvam esant, markizo Monferato lydimas, pas mus buvo atvykęs vienas mokslo vyras ir karys, venecietis?

PORCIJA

Taip, taip, tai buvo Basanijus. Rodosi, toks buvo jo vardas.

NERISA

Tikrai, sinjora. Iš visų vyrų, kuriuos matė mano kvailos akys, jis buvo labiausiai vertas gražiosios sinjoros.

PORCIJA

Aš jį gerai prisimenu, ir, man rodosi, jis buvo vertas tavo pagyrimų.

Įeina tarnas

Kas ten? Kas naujo?

TARNAS

Keturi svetimšaliai ieško jūsų, sinjora, norėdami atsisveikinti. Taip pat atvyko penktojo, Maroko princo, pasiuntinys. Jis praneša, kad princas, jo ponas, atvyks šią naktį.

PORCIJA

Jei galėčiau tą penktąjį pasveikinti su tokiu malonumu, su kokiu tarsiu tiems keturiems sudie, džiaugčiausi jo atvykimu. Jeigu jis turi šventojo širdį, o išvaizdą šėtono, tai aš mielai sutikčiau, kad jis būtų dvasiškasis mano tėvelis, negu bernelis. Eikš, Nerisa. (Tarnui) Tu pirmas eik.

Vienam jaunikiui užtrenki duris,
O vėl prie vartų ištisas būrys.

Išeina

III SCENA

Venecija. Aikštė.
Įeina Basanijus' ir Šailokas.

ŠAILOKAS

Trys tūkstančiai dukatų, — gerai.

BASANIJUS

Taip, sinjore, trims mėnesiams.

ŠAILOKAS

Trims mėnesiams, — gerai.

BASANIJUS

Kaip jau minėjau, už mane laiduoja Antonijus.

ŠAILOKAS

Antonijus laiduoja, — gerai.

BASANIJUS

Ar galite man padėti? Padaryti man tokį malonumą? Aš laukiu jūsų atsakymo.

ŠAILOKAS

Trys tūkstančiai dukatų, trims mėnesiams, ir laiduoja Antonijus.

BASANIJUS

Koks jūsų atsakymas?

ŠAILOKAS

Antonijus geras žmogus.

BASANIJUS

Gal jūs girdėjote ką nors blogo apie jį?

ŠAILOKAS

O, ne, ne, ne, ne! Jei aš sakau „geras žmogus", supraskite, kad aš turiu galvoj „pasiturintis žmogus". Tačiau jo ištekliai priklauso nuo to, kaip jam seksis: vienas jo laivas plaukia Tripolin, kitas Indijon. Be to, girdėjau Rialte, kad trečias dabar Meksikoj, o ketvirtas pakeliui į Angliją; kiti laivai taip pat kažkur svetur. Bet juk laivai — tik lentos, o jūrininkai — tik žmonės; yra sausumos žiurkių, yra ir vandens žiurkių; yra sausumos plėšikų, yra ir jūros plėšikų, atseit, piratų; be to, vanduo, vėjai ir uolos — irgi pavojingi dalykai. Vis dėlto jis pasiturintis... Trys tūkstančiai dukatų... Manau, kad jo garantijos užtenka.

BASANIJUS

Būkit tikras.

ŠAILOKAS

Aš norėčiau būti tikras. O kad būčiau tikras, man reikia apsigalvoti. Ar galiu pasikalbėti su Antonijum?

BASANIJUS

Jeigu tik neatsisakytumėte su mumis papietauti.

ŠAILOKAS

Ką? Uostyti kiaulieną? Valgyti padarą, kurio kūne jūsų pranašas Nazarietis užkeikė gyventi šėtoną? Aš galiu su jumis paprekiauti ir pajuokauti, paėjėti ir pakalbėti, ir panašiai, bet niekad su jumis nevalgysiu, negersiu ir nesimelsiu. Kas girdėti Rialte? Kas čia ateina?

Įeina Antonijus

BASANIJUS

Sinjoras Antonijus.

ŠAILOKAS

į šalį

Tarsi šventeiva mokesčių rinkėjas!
Aš nekenčiu krikščionių, na, o šito
Aš dvigubai neapkenčiu dėl to,
Kad jis per savo šunišką kvailumą
Pradėjo skolint pinigus dykai,
Numušdamas Venecijoj palūkas.
Kad jį kaip nors nutverčiau už pakinklių!
Pagiežą seną savo numaldyčiau.
Jis neapkenčia mūs šventos tautos.
Pirklių susirinkimuose apšaukia
Baisiausiu lupikautoju mane,
O dorą mano pelną — plėšimu.
Būk prakeikta manoji giminė,
Jei tat praeis jam!

BASANIJUS

Šailokai, na kaip?

ŠAILOKAS

Aš apskaičiuoju, kiek turiu grynais;
Ir, kiek pasitikiu atmintimi,
Atrodo, kad tris tūkstančius dukatų
Sunku bus man surinkti. Bet tiek to!
Tubalas, pasiturintis hebrajus,
Bičiulis mano, man padės. Tiesa:
Koks terminas, sakykit?

Antonijui

A! Gerasis
Sinjoras! Labas. Ką tik jus minėjom.

ANTONIJUS

Dar niekad, Šailokai, aš su palūkom
Nei skolinau, nei skolinausi pats.
Tačiau, turėdamas padėt bičiuliui,
Sulaužau įprotį. Ar jau žinai,
Kokia suma?

ŠAILOKAS

Trys tūkstančiai dukatų.

ANTONIJUS

Trims mėnesiams.

ŠAILOKAS

Trims mėnesiams. Buvau pamiršęs... Taip...
Su jūsų vekseliu... Reik pagalvoti.
Jūs sakėte, kad niekad su palūkom
Nei skolinot, nei skolinotės pats.

ANTONIJUS

Ne, niekada.

ŠAILOKAS

Anuo metu, kada Jokūbas ganė
Avis Labono, savo tikro dėdės, —

Jokūbas tas per motinos gudrumą
Trečiasis tapo švento Abraomo...
Taip, taip, trečiasis įpėdinis — ir...

ANTONIJUS

Kuo jis čia dėtas? Imdavo palūkas?

ŠAILOKAS

Ne, ne palūkas, kaip mes jas suprantam
Tiesiogine prasme. O buvo taip:
Jokūbas suderėjo su Labonu,
Kad gaus už ganymą algos visus
Marguosius ėriukus. Kai rudeniop
Ieškot pradėjo avys avinų
Ir minkštavilnė veislė tarp savęs
Poruotis ėmė, sumanus piemuo
Margai nulupinėtas lazdutes
Statydavo avelėms prieš akis,
Kai tosios burkštėsi. Apsiėriavę
Jos visos vedė margiukus. Jokūbui
Tai buvo pelnas ir dangaus palaima:
Vogt nuodėmė, o ne pasipelnyti.

ANTONIJUS

Jokūbas rizikavo ir laimėjo,
Tačiau nuo jo čia niekas nepriklausė:
Tokia tebuvo viešpaties valia.
Nesuprantu, prie ko čia šventas raštas:
Ar juo pateisint bandėte palūkas,
Ar jūsų auksas — avinai ir avys?

ŠAILOKAS

Nebent tiktai veisimosi prasme.
Sinjore, tad...

ANTONIJUS

Basanijau, matai,
Ir velnias kartais šventraštį cituoja!

Šventom tiesom ginkluotas piktavalis —
Tai žmogžudys su šypsena ant lūpų
Ar obuolys išpuvusiu vidum.
O, kaip gražiai apgaulė moka puoštis!

ŠAILOKAS

Trys tūkstančiai — gana stambi suma...
Trys mėnesiai iš dvylikos... Kiek bus?

ANTONIJUS

Vadinasi, paskolint sutinki?

ŠAILOKAS

Sinjore mielas, jau ne vieną kartą
Rialte jūs vainojote mane
Už tai, kad aš palūkanas imu.
O aš tik kantriai gūžčiojau pečiais:
Kantrybė — mūsų giminės žymė.
Mane jūs plūdot nekrikštu, šunim,
Apspiaudėt mano žydišką kapotą
Už tai, kad aš naudojuos tuo, kas mano
Bet štai galop jums praverčiau ir aš,
Ir jūs ateinat pas mane ir sakot:
„Mums, Šailokai, reikėtų pinigų..."
Ir sakot jūs, apspiaudęs mano barzdą,
Nuspyręs koja lyg benamį šunį
Nuo savo slenksčio. „Reiktų pinigų!"
Ką atsakyti man? Gal tarti jums:
„Iš kurgi šuo ims pinigų? Kaip gali
Paskolint šuo tris tūkstančius dukatų?"
O gal jums ligi žemės nusilenkti
Ir vergišku balsu pramikčiot tyliai:
„Sinjore, jūs apspiaudėte mane
Praėjusį trečiadienį, paskui
Apspardėte ir šunimi išplūdot.
Už padarytus man malonumus
Aš noriu jums paskolint pinigų."

ANTONIJUS

Galiu tave išplūsti kaip anuomet,
Spiaut į tave ir dar paspirti koja.
Jei nori mums paskolint pinigų, —
Ne kaip draugams paskolint, nes draugystė
Nemoka daugint bergždžiąjį metalą.
Geriau paskolink juos kaip savo priešui,
Kad netesėjus, tu ramių ramiausiai
Galėtum išieškot.

ŠAILOKAS

O, koks jūs karštas!
Aš noriu būti jūsų bičiuliu,
Užmiršt ne kartą man darytą gėdą,
Jums bėdoje ištiest pagalbos ranką
Ir nepaimt palūkanų nė grašio,
O jūs nenorit nė klausyt manęs,
Nors aš jums gero trokštu.

ANTONIJUS

Gero?

ŠAILOKAS

Taip.
Galiu įrodyt: einam pas notarą
Ir surašykim vekselį. Dėl juoko
Jame bus pažymėta: jeigu tamsta
Paskirtoj vietoj sutartu metu
Nesugrąžinsi reikiamos sumos,
Bus išieškotos tokios netesybos:
Svaras mėsos iš tamstos mielo kūno,
Iš tos dalies, kurią aš pasirinksiu.

ANTONIJUS

Gerai, aš vekselį pasirašysiu
Ir dar pridursiu: kilniaširdis žydas.

BASANIJUS

Ne, vekselio tu nepasirašysi!
Geriau skurde man likt.

ANTONIJUS

Ko tu bijai?
Gangreit, už poros mėnesių, — vadinas,
Dar mėnesį prieš laiką, — aš turėsiu
Dešimteriopai tiek, kiek reiks grąžint.

ŠAILOKAS

Štai tau krikščionys, tėve Abraome:
Kuo patys kvepia, tuo ir kitą tepa.
Jie įtaria mane. Bet pasakykit:
Jei negrąžintumėt — kokia nauda
Man būtų išieškoti netesybas?
Žmogienos svaras — argi tai mėsa?
Ko ji verta? Ji niekad neprilygs
Nei jautienos ir nei avienos svarui.
Aš vieno trokštu: jūsų palankumo.
Sutinkat — prašom, ne — tada sudie.
Už paslaugas bloguoju neminėkit.

ANTONIJUS

Gerai, aš vekselį pasirašysiu.

ŠAILOKAS

Tai susitiksim pas notarą. Jūs
Tą sąmojingą vekselį paruoškit,
O aš einu susigraibstyt dukatų
Ir pažiūrėt namų, nes palikau
Jų saugoti neklaužadą bernioką.
Tuojau einu.

ANTONIJUS

Skubėk, taurusis žyde.

Šailokas išeina

Jis taps krikščionim: linksta jau prie gero.

BASANIJUS

Klastūnai viena kalba, kita daro.

ANTONIJUS

Nėr ko bijot. Aš viską numačiau:
Laivai sugrįš dar mėnesiu anksčiau.

Išeina

ANTRAS VEIKSMAS

I SCENA

Belmontas. Kambarys Porcijos namuose. Pasigirsta trimitai. Įeina Maroko Princas su savo svita, Porcija, Nerisa ir jų palyda.

MAROKO PRINCAS

Manęs dėl mano gymio nepaniekink.
Man tamsų veidą saulė dovanojo,
Kurios kaitroj gimiau aš ir išaugau.
Pakviesk čionai gražiausią šiaurės sūnų
Iš ten, kur tvyro amžini ledynai,
Ir liepki įsipiaut mum ligi kraujo, —
Kieno bus raudonesnis, pamatysi!
Sinjora, mano išvaizda viena
Baugino drąsuolius, tačiau prisiekiu,
Kad mano krašto nuostabioms merginoms
Patiko ji. Ir šios tamsios spalvos
Į nieką aš nekeisčiau, nebent tik
Į tavo meilę, mano karaliene.

PORCIJA

Jus vertindama, nesivadovaučiau
Vien išrankia mergaitės akimi;
Be to, nė savo valios neturiu,
Nes burtas lemia manąjį likimą.
Tačiau jei tėvas savo išmintim
Nebūtų man atėmęs galimybių
Laisvai sau vyrą pasirinkt, — tikėkit,
Garsusis prince, jūs į mano širdį
Turėtumėt lygiai tokias pat teises,
Kaip ir kiti.

MAROKO PRINCAS

Dėkoju ir už tai.
Aš pasiruošęs laimę išbandyt, —
Kur tos dėžutės? Šiuo kardu prisiekiu,
Nukovusiu Sofį ir persų princą,
Kurs sumušė sultoną Suleimaną, —
Kad išlaikyčiau siaubingiausią žvilgsnį,
Pranokčiau narsumu drąsiausią širdį,
Iš lokės žindančius vaikus atimčiau
Ir nepabūgčiau peralkusio liūto,
Kad tik tave laimėčiau. Bet deja!
Jei Herkulis ir Lichas loš kauliukais,
Norėdami išspręsti, kas stipresnis,
Silpnasis gali gaut daugiau taškų,
Ir taps valdovas tarno nugalėtas.
Gal taip ir man akla lemtis nulems
Tave užleist blogesniam už save
Ir mirt iš skausmo.

PORCIJA

Turit apsispręsti
Arba visai nerizikuoti, arba
Prisiekt prieš dievą, kad, jei apsiriksit, —
Paliksit visą amžių viengungiu.
Tad apsispręskit.

MAROKO PRINCAS

Aš jau apsisprendžiau.
Eime greičiau!

PORCIJA

Pirmiausia į šventyklą.
O rinksitės popiet.

PRINCAS

Greit aišku bus,
Ar pragaras man skirtas, ar dangus.

Vėl trimitai. Visi išeina.

II SCENA

Venecija. Gatvė.
Įeina Lančelotas.

LANČELOTAS

Žinoma, mano sąžinė pritars sumanymui pabėgti nuo to žydo, mano pono. Kipšas taip ir neatstoja nuo manęs, taip ir gundo, sakydamas: „Gobai, Lančelotai Gobai, gerasis Lančelotai' arba „gerasis Gobai", arba „gerasis Lančelotai Gobai, duok kojoms valią, mauk iš čia." O sąžinė man sako: „Oi, apsigalvok, dorasis Lančelotai; apsigalvok, dorasis Lančelotai; apsigalvok, dorasis Gobai, arba, kaip aukščiau pasakyta: „dorasis Lančelotai Gobai, nebėk, spiauk į tą pagundą." Na, o narsuolis kipšas ragina ruoštis kelionėn: „Spausk!" — sako nelabasis. „Mauk!" — sako nelabasis. „Dėl dievo meilės išsidrąsink, — sako nelabasis, — ir šveisk." Na, o sąžinė puola mano širdžiai ant kaklo ir labai išmintingai man porina: „Dorasis mano bičiuli Lančelotai, tikrasis savo tėvo sūnau..." arba, tiksliau, tikrasis savo motinos sūnau, nes, teisybę pasakius, mano tėvas atsidavė tokia kažkokia priemaiša... kažkokiu tokiu pašaliniu kvapu... Na, o sąžinė man sako: „Lančelotai, nė krust!" — „Judinkis", — sako kipšas. „Nė krust!" — sako sąžinė. „Sąžine, — sakau aš, — tavo patarimas geras." „Kipše, — sakau aš, — tavo patarimas geras", nes jei paklausyčiau sąžinės, likčiau pas žydą, savo poną, kuris, teatleidžia man viešpats, yra savotiška šėtono atmaina. Pabėgdamas nuo žydo, aš paklausyčiau kipšo, kuris, atsiprašant, yra patsai šėtonas. Žydas iš tikro yra tikras šėtono įsikūnijimas. Ir prisiekiu savo sąžine, kad mano sąžinė yra griežtoka sąžinė, jeigu man pataria pasilikti pas žydą. Kipšas duoda man draugiškesnį patarimą. Todėl, kipše, aš ir pabėgsiu. Mano kojos tavo paslaugoms. Pabėgsiu.

Įeina krepšiu nešinas senis Gobas

GOBAS

Jaunasai ponuli, tamstele, aš norėčiau tamstelę paklausti kelio pas poną žydą.

LANČELOTAS

Į šalį

O dangau! Tai mano gimdytojas tėvas. Jis jau nebe žabalas, o visiškai aklas ir manęs nebepažįsta. Iškrėsiu jam šposą.

GOBAS

Ponuli jaunasai, tamstele, būk malonus parodyti kelią pas poną žydą.

LANČELOTAS

Pasukite dešinėn už pirmojo kampo, o už paties pirmiausio kampo — kairėn. Bet žiūrėkit už pirmų pirmiausio kampo nesukit nei kairėn, nei dešinėn, o sukite aplinkui į žydo namus.

GOBAS

Viešpatie su visais šventaisiais! Sunku bus atrasti kelią. Gal tamsta man pasakytum: toks Lančelotas, kur pas jį gyvena, gyvena pas jį ar negyvena?

LANČELOTAS

Jūs kalbate apie jaunąjį poną Lančelotą? (Į šalį) Na, palaukit: pripūsiu jam miglos. (Seniui.) Jūs kalbate apie jaunąjį poną Lančelotą?

GOBAS

Koks jisai ponas, tamstele: vargšo tėvo sūnus! Jo tėvas, nors tai kalbu aš pats, — doras, bet labai neturtingas žmogus ir, dėkui dievui, dar laikosi.

LANČELOTAS

Gerai, koks bebūtų tas jo tėvas, mes kalbame apie jaunąjį poną Lančelotą.

GOBAS

Apie nuolankų tamstos tarną, stačiai Lančelotą, ponuli.

LANČELOTAS

Bet aš, atseit, prašau jūsų, atseit, seneli, maldauju, pasakykite, ar jūs kalbate apie jaunąjį poną Lančelotą?

GOBAS

Apie Lančelotą, jeigu tamsta taip norite.

LANČELOTAS

Atseit, apie poną Lančelotą. Nebekalbėkite apie poną Lančelotą, tėve, nes tas jaunasis ponaitis (remiantis likimu ir lemtimi ir kitais garbingais posakiais, Trimis Seserimis ir panašiomis mokslo šakomis) greičiausiai, kad bus numiręs, arba, paprasčiau pasakius, nužengęs dangop.

GOBAS

Viešpatie susimylėk! Berniūkštis buvo tikras mano senatvės ramstis, mano senatvės lazda.

LANČELOTAS

Į šalį

Argi aš panašus į mietą arba sparą, ramstį arba lazdą? Tėve, argi tamsta manęs nepažįsti?

GOBAS

Kur ten pažinsi! Nepažįstu, jaunasai ponuli, bet aš meldžiu tamstą pasakyti, ar mano sūnus — duok dieve jam atilsį — gyvas ar miręs?

LANČELOTAS

Tėve, argi tamsta manęs nepažįsti?

GOBAS

Kur ten, ponuli! Juk aš aklas: kaip man tamstą pažinti?

LANČELOTAS

Taip, iš tikrųjų, net akis turėdamas, tamsta galėtum manęs nepažinti. Išmintingas tėvas, kuris pažįsta savo paties vaiką. Tiek to, seneli, pasakysiu teisybę apie tamstos sūnų.

(Klaupiasi) Palaimink mane. Tiesa turi išaiškėti: žmogžudystės ilgai nenuslėpsi, tėvo sūnų — kitas reikalas. Bet galų gale tiesa vis tiek paaiškės.

GOBAS

Meldžiu, ponuli, atsistoti: aš gi žinau, kad tamsta ne Lančelotas, ne mano berniūkštis.

LANČELOTAS

Baikim kvailioti: palaimink mane. Aš esu Lančelotas, buvęs tavo berniūkštis, dabar tavo sūnus, būsimasis tavo kūdikis.

GOBAS

Negaliu patikėti, kad tamsta būtum mano sūnus.

LANČELOTAS

Nežinau, kaip man tatai suprasti, bet aš esu Lančelotas, žydo tarnas, ir esu tikras, kad tavo žmona Margarita yra mano motina.

GOBAS

Teisybė, jos vardas Margarita. Jei tu Lančelotas, galiu prisiekt, kad esi tikras mano kūnas ir kraujas! O viešpatie, kokia tavo barzda! Tau ant smakro daugiau plaukų kaip mano kuino Bėriuko uodegoj.

LANČELOTAS

Matyt, Bėriuko uodega trumpėja. Kai aš jį paskutinį kartą mačiau, jo uodegoj buvo daugiau plaukų, negu mano barzdoj.

GOBAS

Viešpatie, koks tu pasikeitęs! Kaip sugyveni su savo ponu? Aš jam atnešiau dovanų. Kaip jūs sugyvenate?

LANČELOTAS

Ačiū dievui. Bet kiek tai liečia mane, tai aš nusprendžiau pabėgti, ir tol nesustosiu pailsėti, kol nenudumsiu gero

galo. Mano ponas tikras žydpalaikis. Duoti jam dovanų! Dovanok geriau pantį — lai pasikaria! Jis mane badu marina: mano šonkaulius gali pirštais suskaičiuoti. Kaip gerai, tėve, kad atėjai! Atiduok savo dovanas sinjorui Basanijui. Girdėjau, kad jis savo tarnams nepaprastai gražias naujas livrėjas siūdina. Jei negausiu pas jį tarnybos, bėgsiu, kol žemę po kojom turėsiu. Kokia laimė! Štai jis pats ateina. Prašykimės pas jį, tėve! Žydas būčiau, jei ilgiau žydui tarnaučiau!

Įeina Basanijus su Leonardu ir kitais palydovais

BASANIJUS

Gerai, darykit taip, bet žiūrėkit, kad vakarienė būtų paruošta vėliausia penktai valandai. Pasirūpinkit šiais laiškais; įduokit siūti livrėjas ir pasakykite Gracianui, kad tuoj pat užsuktų pas mane.

Tarnas išeina

LANČELOTAS

Kreipkis į jį, tėve!

GOBAS

Telaimina dievas jūsų mylistą!

BASANIJUS

Ačiū labai. Turi kokį nors reikalą į mane?

GOBAS

Čia, sinjore, mano sūnus, vargšas berniokas...

LANČELOTAS

Ne vargšas berniokas, sinjore, o turtuolio žydo tarnas, kuris norėtų, sinjore... Kaip mano tėvas jums išsamiai paaiškins...

GOBAS

Jis turi, sinjore, didelį potrūkį, kaip žmonės sako, tarnauti...

LANČELOTAS

Iš tiesų, trumpai ir aiškiai kalbant, aš tarnauju pas žydą ir trokštu, kaip mano tėvas jums paaiškins...

GOBAS

Jiedu su savo ponu, atsiprašau tamstą už sulyginimą, gyvena kaip šuo su kate...

LANČELOTAS

Žodžiu sakant, teisybę kalbant, žydas mane skriaudžia, ir todėl aš... kaip mano tėvas, būdamas, kiek aš suprantu, senas žmogus, pavaišins...

GOBAS

Aš atnešiau jūsų mylistai keptų karvelių, o mano prašymas yra...

LANČELOTAS

Trumpai sakant, prašymas riečia mane, kaip jūsų mylista sužinosite iš šito gerbiamo senuko, kuris — ar aš tai sakyčiau, ar pats senukas — yra vargšas mano tėvas.

BASANIJUS

Kalbėkite kuris nors vienas. Ko jūs norite?

LANČELOTAS

Tarnauti tamstai, sinjore.

GOBAS

Tai, ponuli, ir yra visas reikalo nesusipratimas.

BASANIJUS

Jei taip, tada nuspręsta. Man tave
Pats Šailokas išgyrė, ir todėl
Pagirtas būsi tarp manų tarnų
(Jei verta girtis, kad nuo turčiaus žydo
Pabėgai pas nuskurdusį bajorą).

LANČELOTAS

Senas priežodis labai gerai pasidalijo tarp mano pono Šailoko ir jūsų, sinjore: jums dievo malonė, o jam didžiausias turtas.

BASANIJUS

Pataikei. Na, tai galite keliaut.
Atsiskaityk su buvusiu ponu
Ir tiesiai man prisistatyk.

Savo palydovams

Livrėją
Išduosit jam geresnę. Nepamirškit.

LANČELOTAS

Eiva, tėve. Ką? Ar aš negaunu vietos? Tik reikia, kad galva turėtų liežuvį. Gerai! (Įsižiūri į savo delną) Niekas visoj Italijoj neturi tokio puikaus delno! Jis pasiruošęs prisiekti biblija, kad mano ateitis bus laiminga! Žiūrėkit: štai kokia paprastutė amžiaus linija! Va keletas moterėlių: deja, tik penkiolika! O vienam vyrui reikia mažų mažiausia tuzino našlių ir devyneto mergelių. Triskart būsiu išgelbėtas skęstant, o kiek kartų mano gyvybė kabos ant vestuvinės pagalvės smaigalio, — štai tau ir paprastučiai išsigelbėjimai! Taip, jei Fortūna yra moteris, tai šiuo atveju jinai dosni kekšė. Eiva, tėve; su žydu atsisveikinsiu vienu akimirksniu.

Lančelotas ir senis Gobas išeina

BASANIJUS

Tai pasirūpink, mielas Leonardai,
Tais reikalais: nupirkęs ir sutvarkęs,
Skubėk namo, nes, kaip žinai, šią naktį
Aš vaišinsiu geriausius bičiulius.

LEONARDAS

Aš padarysiu viską, ką galėsiu.

Įeina Gracianas

GRACIANAS

Kur tavo ponas?

LEONARDAS

Štai čia pat.

Išeina

GRACIANAS

Sinjore Basanijau...

BASANIJUS

Gracianas!

GRACIANAS

Prašyt norėčiau...

BASANIJUS

Sutinku iš anksto.

GRACIANAS

Į Belmontą aš noriu vykt drauge...

BASANIJUS

Ką gi, keliaujam. Bet klausyk, drauguži:
Esi ūmus, nesiskaitai su žodžiais.
Toks elgesys savotiškai tau tinka,
Ir savo tarpe mes nelaikom yda,
Tačiau tarp nepažįstamų gali
Per atžarus atrodyt. Pasistenk
Maištingą savo dvasią apmalšinti
Keliais šaltais savitvardos lašais,
Nes jei iš tavo elgesio ims spręsti
Apie mane — žlugs visos mano viltys.

GRACIANAS

Sinjore, išklausykite mane:
Aš užsimesiu santūrumo skraistę,

Gražiai kalbėsiu, keiksiuosi retai,
Maldaknygę nešiosiuosi kišenėj
Ir žvilgsnį žemėn kreipsiu, — dar daugiau:
Kai bus prie stalo kalbama malda,
Aš prisidengsiu skrybėle akis
Ir dūsausiu, o baigiant tarsiu amen.
Žodžiu, laikysiuosi gražių manierų
Lyg vaikas, kurs bobutės malonumui
Padoriai elgias. Jeigu ne, — prašau
Manim nebetikėt.

BASANIJUS

Gerai, matysim.

GRACIANAS

Bet šiąnakt — išimtis. Todėl nesmerkit,
Jei šiandien dar pasiausiu.

BASANIJUS

Būtinai.
Nors stačia galva vaikščiok iš linksmumo —
Nebus per daug, nes susirinks draugai,
Kurie paūžti mėgsta. Na, tuomsyk:
Turiu kai kur užeiti dar.

GRACIANAS

Ir aš — pas mūs Lorencą ir kitus.
Bet vakare tai jau pas jus užgriūsim.

Išeina

III SCENA

Kambarys Šailoko namuose.
Įeina Džesika ir Lančelotas.

DŽESIKA

Kaip gaila, kad tu išeini iš mūsų:
Šis namas — pragaras, o tu — kipšiukas,
Kurs nuobodulį moka išblaškyt.

Tačiau laimingas būk! Štai tau dukatas.
Šį vakarą pas tavo naują poną
Bus daug svečių; jų tarpe ir Lorencas.
Įteik slaptai šį laišką jam. Sudie!
Prisibijau su tavimi kalbėtis:
Dar tėvas pamatys.

LANČELOTAS

Sudie! Ašaros atima man kalbą, bet pačios už mane kalba. Gražiausioji pagonėle! Mieliausioji žydaite! Negi man teks apsivilti: negi koks nors krikščionis neiškrės šposo ir nenučiups tavęs! Tačiau sudie: šiose kvailose ašarose dar prigers mano vyriška dvasia! Sudie!

Išeina

DŽESIKA

Laimingai tau, gerasis Lančelotai!
Oi, nuodėmė baisi! Kokia duktė
Kada nors gėdinosi savo tėvo?
Bet aš tiktai jo kraujo giminė, —
Ne jo darbų, ne jo minčių! Lorencai,
Ateik, išgelbėk! Man viena svajonė
Būt tavo žmona ir dora krikščione.

Išeina

IV SCENA

Gatvė.
Įeina Gracianas, Lorencas, Salarinas ir Salanijus.

LORENCAS

Gerai. Kaip nors iš pokylio išslinksim,
O persirengt galėsim pas mane.
Po valandos sugrįšim.

GRACIANAS

Bet niekas dar neparuošta.

SALARINAS

Nenusamdyti nė fakelnešiai.

SALANIJUS

Jei nesame kaip reikiant pasiruošę,
Geriau gal atidėti.

LORENCAS

Kiek dabar?
Tik ketvirta? Per porą valandų
Susitvarkysim.

Įeina laišku nešinas Lančelotas

Ei, drauguž, kas naujo?

LANČELOTAS

Atplėškite šitą laišką ir sužinosite, kas naujo.

LORENCAS

Pažįstu braižą. O, kokia ranka!
Baltesnė ji už baltąjį lakštelį!

GRACIANAS

Galiu prisiekti — meilės laiškas.

LANČELOTAS

Atleiskit man, sinjore, aš einu.

LORENCAS

Kur?

LANČELOTAS

Ne bet kur: einu senojo savo pono, žydo, pakviesti vakarienės pas naująjį savo poną, krikščionį.

LORENCAS

Še tau, paimk ir Džesiką įspėk —
Tiktai slapčia! — kad žodį ištesėsiu.
Keliauk.

Lančelotas išeina

Sinjorai,
Tai kaip — surengsim šiąnakt kaukių žygį?
Man atsirado jau fakelnešys.

SALARINAS

Aš beregint galiu būt pasiruošęs.

SALANIJUS

Ir aš taip pat.

LORENCAS

Gerai, po valandos
Jūs rasite mane pas Gracianą.

SALARINAS

Tebūnie taip.

Salarinas ir Salanijus išeina

GRACIANAS

Gal nuo gražiosios Džesikos tas laiškas?

LORENCAS

Turiu atvert tau viską. Ji man rašo,
Kaip iš namų geriausia ją išvogt,
Kiek deimantų ir aukso pasiims,
Be to, kad gavo pažo drabužius.
Jei žydas tas paklius kada į dangų,
Tai tik per savo dukterį žavingą,
O jei nelaimė kelią jai pastos,
Tai tik dėl jos netikusios kilmės.
Eival Skaityt galėsi pakeliui.
Jinai man šiąnakt fakelnešiu bus!

V SCENA

Prieš Šailoko namus.
Įeina Šailokas ir Lančelotas.

ŠAILOKAS

Pats pamatysi — juk turi akis —
Nuo Šailoko Basanijus kuo skiriasi.
Ei, Džesika! — Neteks tau prisiryti,
Kaip pas mane... — Ei, Džesika! — Neteks
Drybsot ir knarkt ir vien drabužį plėšyt.
Ei, Džesika, girdi?

LANČELOTAS

Ei, Džesika!

ŠAILOKAS

Ko tu šauki? Tavęs juk nieks neprašo.

LANČELOTAS

Jūsų mylista man priekaištaudavote, kad pats aš nieko nepadaraąs — vis laukiąs paliepimo.

Įeina Džesika

DŽESIKA

Jūs šaukėt? Aš klausau.

ŠAILOKAS

Aš kviečiamas šįvakar į svečius.
Štai mano raktai, Džesika. Paimk.
Ir ko aš ten einu? Juk ne iš meilės
Mane jie kviečia, — pataikauja, mulkiai.
Bet aš iš neapykantos nueisiu:
Apvalgyti krikščionis švaistūnus. —
Žiūrėk, vaikel, namų. — Nėr ūpo eit.
Sudrums ramybę kokia nors nelaimė:
Maišus dukatų šiąnakt sapnavau.

LANČELOTAS

Meldžiu, sinjore, eikit: naujasis mano ponas laukia jūsų atsimenkinimo.

ŠAILOKAS

Kaip ir aš jo.

LANČELOTAS

Jie susimokę; aš nesakau, kad bus maskaradas, bet jei bus, tai ne be reikalo pastarąjį pirmąjį pirmadienį po velykų šeštą valandą ryto man iš nosies bėgo kraujas, — ir tai buvo ta pati diena, kuri prieš ketverius metus buvo pelenų trečiadienis.

ŠAILOKAS

Bus maskaradas? Džesika, klausyk:
Užsirakink. Išgirdusi būgnus
Ir spiegiančias raitų švilpynes,
Nesugalvok man užsikart ant lango,
Į gatvę kaišiot nosies ir spoksot
Į mulkius išsidažėlius krikščionis.
Mano namai — dori namai, ir lai
Negirdi jie kvailų išdaigų triukšmo:
Užkimški jiems ausis, taip sakant, langus.
Galiu prisiekt Jokūbo ramentu —
Ne pokylis galvoj man! Bet nueisiu. —
Tu drožk pirma manęs ir pasakyk,
Kad aš atvyksiu.

LANČELOTAS

Gerai, pone, einu. O jūs, panaite, vis dėlto žvilgterkit pro langą.

Tas krikščionis jaunikaitis
Vertas nuostabios žydaitės.

Išeina

ŠAILOKAS

Ką tas kvailys, Agaros palikuonis,
Pasakė tau?

DŽESIKA

Tik tiek: sudie, panaite.

ŠAILOKAS

Neblogas mulkis. Tik už du suryja;
Vikrus kaip sraigė; miega kiaurą dieną
Kaip katinas. Veltėdžių man nereikia.
Atleidžiu jį. Tikriau kitam užleidžiu —
Tegul jisai naujajam geradėjui
Padės išvėtyt skolintą kapšiuką. —
Eik, Džesika, vidun. Gal tuoj sugrįšiu.
Klausyk manęs: užsidaryk gerai.
Žinok, kad tas tik turi, kas prižiūri, —
Protingi žmonės patarlę sukūrė.

Išeina

DŽESIKA

Sudie! Jeigu Fortūna man pritars,
Neteksiu tėvo aš, o tu dukters.

Išeina

VI SCENA

Ten pat.
Įeina Gracianas ir Salarinas su kaukėmis.

GRACIANAS

Štai ta pastogė, po kuria Lorencas
Palaukti prašė.

SALARINAS

Bet jis pats vėluoja.

GRACIANAS

Tatai stebuklas, kad jo dar nėra:
Įsimylėję laikrodžius pralenkia.

SALARINAS

Meilės balandžiai dešimtkart sparčiau
Nuskrieja tvirtint sąjungų naujų,
Negu senųjų pažadų įvykdyt.

GRACIANAS

Suprantama: kas keliasi nuo stalo
Toks pat išalkęs, kaip kad atsisėda?
Koks žirgas ilgo kelio pabaigoj
Vienodai bėga, kaip kad iš pradžių?
Kiekvieno daikto siekti įdomiau,
Negu naudotis turint. Kekšė vėtra
Lyg jauną palaidūną apkabina
Šilkais ir burėm išdabintą laivą,
Kada palieka tas gimtus krantus;
O grįžta jis aplaužytais stiebais,
Skylėtais šonais, sudraskytom burėm.
Kaip jį ta kekšė vėtra nukamavo!

SALARINAS

Lorencas štai. Vėliau užbaigsim šneką.

Įeina Lorencas

LORENCAS

Bičiuliai, dovanokit, kad vėluoju.
Sutrukdė netikėti reikalai.
Jei teks jums vogti žmonas kada nors,
Dėl jūsų aš ne tiek galėsiu gaišti.
Eikšekit. Štai čia mano uošvis žydas
Gyvena. Ei! Yra tenai kas nors?

Viršuje pasirodo Džesika, persirengusi berniuku.

DŽESIKA

Kas jūs tokie? Norėčiau užsitikrint,
Nors balsą, dievaži, kad pažinau.

LORENCAS

Lorencas, tavo mylimasis.

DŽESIKA

Tikrai, Lorencas — mano mylimasis.
Be to, vienintelis. Tačiau, Lorencai,
O kas be jūsų žino, kad aš jūsų?

LORENCAS

Dangus ir tavo siela. Jie paliudys.

DŽESIKA

Dingsta

Tad gaudyk šią dėžutę. Ji verta to.
Gerai, kad nematai manęs tamsoj:
Aš gėdinčiausi keisto savo rūbo.
Bet meilė — neregė: įsimylėję
Nemato savo malonių kvailysčių, —
Antraip turėtų rausti Kupidonas,
Vietoj manęs berniuką atpažinęs.

LORENCAS

Žemyn! Tu būsi man fakelnešys!

DŽESIKA

Ką? Aš turėsiu šviesti savo gėdai?
Ji ir be to per daug akivaizdi.
Mielasis, šviest pritinka tam, kurs ieško,
O aš slapstaus.

LORENCAS

Tave ir taip jau slepia
Šitie žavingi jaunikaičio rūbai.
Tačiau eime.
Naktis netruks pasprukt iš čia, o mūsų
Dar laukia pas Basanijų puota.

DŽESIKA

Užrakinu duris ir dar truputį
Dukatais apsirūpinu — ir viskas.

Dingsta

GRACIANAS

Galiu prisiekti šiuo kapišonu,
Kad ji greičiau princesė, negu žydė.

LORENCAS

Nors skradžiai žemę — bet aš myliu ją!
Kiek suprantu, jinai gana protinga;
Jei akys neapgauna — ir gražì;
O kad ištikima — ką tik įrodė.
Tegu ji viešpatauja man širdy,
Graži, protinga ir ištikima.

Apačioj pasirodo Džesika

Ak, tu jau čia? Tai einame, draugai.
Jau kaukės užsilaukė per ilgai.

Su Džesika ir Salarinu pasuka eiti. Pasirodo Antonijus.

ANTONIJUS

Kas jūs tokie?

GRACIANAS

Antonijus!

ANTONIJUS

Fui, Gracianai! Gėda! Kur jūs dingot?
Jau devinta. Visi mes ieškom jūsų:
Išsiuntinėjau dvidešimt žmonių.
Nepokyliaujam šiąnakt. Kyla vėjas.
Basanijus nusprendė plaukt tuoj pat.

GRACIANAS

Ar gali man labiau bepasisekti?
Mes jūroj būsime — ir dar šią naktį!

Visi išeina

VII SCENA

Belmontas. Kambarys Porcijos namuose.
Trimitai. Įeina Porcija, Maroko princas ir jų palyda.

PORCIJA

Atskleiskite užuolaidą — tegu
Kilmingas princas dėžutes išvysta.
Tad prašom rinktis.

MAROKO PRINCAS

Pirma — auksinė; įrašas ant jos:
„Kas ims mane, gaus tai, ko daug kas žemėj trokšta."
Antroji — sidabrinė — štai ką žada:
„Kas ims mane, gaus tai, ko vertas pats yra."
Trečioji — švino — atvirai įspėja:
„Teks viską atiduot ir viskuo rizikuoti."
O kaip suprasiu, kad aš jus laimėjau?

PORCIJA

Vienoj dėžutėj bus portretas mano.
Jei, prince, ją išrinksite — aš jūsų.

MAROKO PRINCAS

Lai koks nors dievas protą man apšvies!
Na, perskaitysiu įrašus iš naujo.
Ką kalba švinas?
„Teks viską atiduot ir viskuo rizikuoti."
Dėl ko? Dėl švino? Rizikuot? Netekt?
Dėžutė graso. Jei kas rizikuoja,
Tai tik dėl to, kad dar daugiau laimėtų;
O čia: netekti visko. Aukso viltys
Nenusileis prie sąšlavų duobės.
Dėl švino aš niekuo nerizikuosiu.
Ką tars sidabro nekalta spalva?
„Kas ims mane, gaus tai, ko vertas pats yra."
Ko vertas pats? Palauk, Maroko prince!
Apsisvarstyk, ko vertas tu esi,

Tu vertas daug. Tačiau, gal būt, tas „daug"
Dar neprilygsta nuostabiai sinjorai.
Bet abejoti savo privalumais,
Tai reiškia neįvertinti savęs.
Ko vertas pats! Na taip: aš vertas jos.
Kilme jos vertas ir turtingumu,
Ir išvaizda, ir auklėjimu savo.
Tačiau labiausiai vertas — savo meile.
O jei, daug nesvyravęs, rinkčiaus ją?
Dar žvilgtersiu, kas aukse įrašyta:
„Kas ims mane, gaus tai, ko daug kas žemėj trokšta."
Gaus ją, taip, ją; jos trokšta juk visi:
Iš šio pasaulio keturių šalių
Atvyksta piligrimai nusilenkti
Gyvos šventosios nuostabiam altoriui:
Hirkanijos dykynės ir Arabų
Bekraščiai tyrai vieškeliais pavirto:
Jais traukia princai Porcijos išvysti.
Net išdidi bangų viešpatija,
Į veidą dangui spiaudanti, nebaido
Drąsuolių svetimšalių — lyg upokšnį
Ją perplaukia, kad Porciją išvystų.
Vienoj dėžėj jos dangiškas paveikslas.
Nejau švininėj? Šventvagiška būtų
Taip negerai galvoti: per žiauru
Palaidot ją tokiam niūriam rūsy.
O gal ji uždaryta sidabre,
Kuris už auksą dešimtkart pigesnis?
Ne, nuodėmė galvoti! Šitoks perlas —
Tik aukso žiedui. Anglijoj yra
Auksinis pinigas — ant jo iškaltas
Žavingas angelo paveikslas. Čia
Tas angelas — viduj, auksiniam guolyj.
Tad duokit raktą. Auksą aš imu.
Pasitikiu Fortūnos lėmimu.

PORCIJA

Štai raktas, prince. Jei dėžutėj rasit
Portretą mano — jūsų aš.

Atidaro dėžutę

Velniai!
Čia kaukolė! Akiduobėje styro
Kažkoks raštelis. Perskaitysiu jį.

Skaito

„Dar ne auksas tai, kas spindi —
Tu girdėjai tokią mintį.
Betgi kaip tau apsiginti
Nuo pagundos, kuri spindi?
Kol nepavirtai į pintį,
Stenkis išmintį brandinti,
Nes teks kirmėles maitinti,
Kur karste auksiniam lindi.
Tark sudie — nėr ko gaišinti:
Laimės tau neteks pažinti."

Nėr laimės! Viskas baigta. Laikas.
Sudie, liepsna, būk, šalti, sveikas!

Porcijai

Atleiskit. Išvykstu. Sunku iškęsti:
Nenoriu atsisveikinimo tęsti.

Nusilenkia ir su savo palyda išeina. Trimitai.

PORCIJA

Dėžes uždengt galiu širdim ramia.
Tokiems — lai taip ir sekasi. Eime.

Visi išeina

VIII SCENA

Venecija. Gatvė.
Įeina Salarinas ir Salanijus.

SALARINAS

Ką tu! Mačiau Basanijų laive,
Jis išplaukė draug su Gracianu;
Tačiau Lorenco ten tikrai nebuvo.

SALANIJUS

O žydas klykdamas prikėlė dožą
Daryt kratos Basanijaus laive.

SALARINAS

Nespėjo: tie seniai jau buvo jūroj.
Tuo tarpu dožui pranešė kažkas,
Kad matęs Džesiką draug su Lorencu
Vienoj gondoloj plaukiančius kažkur;
Be to, Antonijus laidavo dožui,
Kad jų nėra Basanijaus laive.

SALANIJUS

Tokios aistrų ir tūžmo maišaties
Nesu girdėjęs — šunpalaikis žydas
Tartum pamišęs lakstė po gatves:
„Mano duktė! Mano dukatai! Mano
Duktė pabėgo su krikščionim! Mano
Krikščioniški dukatai! Teisingumo!
Bausmės! Mano dukatai ir duktė!
Kapšys dukatų... du kapšiai dukatų...
Užantspauduoti... Dvigubų dukatų!
Duktė — vagis! Pradingo mano perlai
Neįkainojamos vertės! Kur perlai?
Kur teisingumas? Kur duktė? Suimt!
Pas ją ir mano perlai, ir dukatai!"

SALARINAS

Pridurmu jam Venecijos vaikai
Gagėjo: „Kur duktė? Dukatai! Perlai!"

SALANIJUS

Jeigu skolos laiku nesugrąžins,
Antonijus bus atlaidų ožys.

SALARINAS

Gerai sakai! Juk vakar aš kalbėjaus
Su vienu prancūzu. Jis man pasakė,

Kad sąsiauryj tarp Anglų ir Prancuzų
Sudužęs mūs šalies turtingas laivas.
Antonijaus! — man toptelėjo tuoj,
Ir pagalvojau: kad tik būt ne jo!

SALANIJUS

Reikėtų gal Antonijui pranešti,
Tik atsargiai, kad jis nenusimintų.

SALARINAS

Žmogaus geresnio nėr visam pasauly.
Mačiau, kaip jis Basanijų išleido:
Tasai žadėjo greit sugrįžt, tačiau
Antonijus atsakė: „Neskubėk:
Jei jau darai, tai jau daryk gerai.
Kiekvienas vaisius turi savo laiką.
Išmesk iš savo mylinčios širdies
Nelemto vekselio prisiminimą.
Būk linksmas ir galvok tik apie viena:
Kaip savo meilę nuotakai parodyt
Ir kaip jos širdį į save palenkt."
Čia ašarų pilnom akim jisai
Į šalį nusigrįžo; nusigrįžęs
Ir ranką padavė. Bet kaip karštai
Paspaudė. Šitaip juodu išsiskyrė.

SALANIJUS

Basanijus jam viskas šiam pasauly.
Žinai ką? Mums reikėtų aplankyt jį
Ir kokiom nors linksmybėm išblaškyt
Jo niūrią nuotaiką.

SALARINAS

Gerai, eiva.

Abu išeina

IX SCENA

Belmontas. Kambarys Porcijos namuose.
Įeina tarno lydima Nerisa.

NERISA

Užuolaidą greičiau atskleisk! Skubėk!
Ateis tuoj rinktis Aragono princas:
Jau priesaiką bažnyčioje atliko.

Trimitai. Įeina Aragono Princas, Porcija ir jų palyda.

PORCIJA

Štai tos dėžutės, prakilnusis prince.
Jei išsirinkęs rasit mano vaizdą,
Tuoj pat atšvęsim mūsų vestuves,
Bet jei suklysit, mano mielas prince,
Turėsite negaišdamas išvykt.

ARAGONO PRINCAS

Sinjora, aš tris priesaikas daviau:
Pirmiausia, niekam niekad nesakyt,
Kurią išsirinkau dėžutę; antra,
Jei nepataikyčiau — jau niekada
Merginai jokiai nebepasipiršti;
Ir trečia:
Jei rinkdamasis neturėčiau laimės,
Tuoj pat palikti jus ir iškeliaut.

PORCIJA

Šias sąlygas kiekvienas turi vykdyt,
Kas dėl manęs išdrįsta rizikuoti,
Nors aš, gal būt, visai to neverta.

ARAGONO PRINCAS

Aš ryžausi. Nusišypsok man, laime!
Sidabras, auksas ir bevertis švinas.

„Teks viską atiduot ir viskuo rizikuoti."
Dėl to turėtum bent gražiau atrodyt!
Pasižiūrėsime, ką sako auksas.
„Kas ims mane, gaus tai, ko daug kas žemėj trokšta."
Ko daug kas trokšta! Ką gi reiškia „daug kas"?
Kvaila minia, kuri iš pirmo žvilgsnio
Susižavi išoriniais blizgučiais,
Tačiau giliau nemato, — kaip kregždė,
Skurdžioj pastogėj nusilipdžius lizdą
Ir drebanti kasdien dėl jo likimo.
Bendra opinija — man ne taisyklė,
Ir aš nesilygiuoju su minia.
Todėl nesiekiu to, ko daug kas trokšta.
Na, o ką tu, sidabro lobių skrynia?
Koks tavo šūkis, darkart pasakyk.
„Kas ims mane, gaus tai, ko vertas pats yra."
Teisingai pasakyta! Aišku, žema
Nesiskaityt su likimu, nešioti
Nenupelnytos pagarbos vainiką
Arba didybės manija susirgt.
O, jeigu rangais, titulais, vardais
Nebūt prekiaujama ir dorą vardą
Nešiotų tie, kurie jo nusipelnė!
Daug kas tada neklūpotų vienplaukis,
Ir daug vadų turėtų būt kareiviais!
O kiek daug piktžolių atsisijotų
Iš sėjamų tikros šlovės grūdų!
Kiek daug vardų iš naujo suspindėtų
Istorijos griuvėsiuos! Reikia rinktis.
„Kas ims mane, gaus tai, ko vertas pats yra."
Imu tai, ko aš vertas. Duokit raktą,
Tuoj pat išgirsim ištarmę lemties.

Atidaro sidabrinę skrynelę

PORCIJA

Nors radinys nevertas gaišaties!

ARAGONO PRINCAS

Kas čia? Kažkokio idioto snukis
Raštelį tiesia man! Pasižiūrėsim.

Koks tu į Porciją nepanašus!
Į mano nuopelnus ir mano viltis!
„Kas ims mane, gaus tai, ko vertas pats yra."
Nejaugi aš tevertas kvailo snukio?
Nejau tik šitiek aš nusipelniau?

PORCIJA

Skirtingas darbas — teisintis ir teisti
Ir, aišku, prieštaringas.

ARAGONO PRINCAS

Kas gi čia?

Skaito

„Aš septyniskart esmi
Išbandytas uģnimi.
Tas garsės išmintimi,
Kas iškęs tai širdimi.
Kas šešėlio teieškos,
Gaus šešėlį iš paskos.
Daug yra kvailių, dievaž,
Sidabruotų, kaip ir aš.
Kam iš viso tau žmona?
Ir kvailos galvos gana.
Drožk! Baigta tava daina."

Taip, juo čia ilgiau dairaus,
Tuo kvailesnis aš daraus:
Viena galva atėjau —
Dvi kvailas įsigijau.
Duotą priesaiką, širdie,
Ištesėsime. Sudie.

Aragono Princas ir jo palyda išeina

PORCIJA

Nukrinta žemėn ir žvaigždė.
Kvaili išpuikėliai! Iš didžio rašto
Išeina jie, kaip sakoma, iš krašto.

NERISA

Gali ir kitą patarlę surast:
Likimo valioj — pasikart ar vest.

PORCIJA

Eime, užtrauk užuolaidą, Nerisa.

Įeina tarnas

TARNAS

Sinjora kur?

PORCIJA

Čionai. Ko tau, sinjore?

TARNAS

Prie tamstos vartų jaunas venecietis
Atjojo ką tik su gera žinia,
Kad paskui jį atvyksta ir jo ponas,
Atsiuntęs jums, be sveikinimo žodžių,
Taip pat ir sveikinimo dovanų
Labai didžios vertės. Dar tokio mielo
Neteko meilės šauklio man matyt.
Ir joks derlingos vasaros skelbėjas
Gegužis dar nebuvo toks meilus,
Kaip šitas savo viešpaties šauklys.

PORCIJA

Gana, gana. Belieka tik pridurt,
Kad jis tau giminė, nes pagyrimais
Švaistaisi tartum girtas pinigais.
Eiva, Nerisa. Pažiūrėsim, kokį
Mums meilės šauklį atsiuntė dangus.

NERISA

Duok dieve, gal Basanijaus žmogus!

TREČIAS VEIKSMAS

I SCENA

Venecija. Gatvė.
Įeina Salanijus ir Salarinas.

SALANIJUS

Na, kas naujo Rialte?

SALARINAS

Kas naujo? Vis dar sklinda gandai, kad jūros sąsiauryje nuskendo Antonijaus laivas su brangiu kroviniu. Ta vieta, rodos, Gudvinu vadinama. Tai labai pavojinga ir lemtinga sekluma, palaidojusi daugelį puikių laivų. Ir žinok tu dabar, ar kūmutė Paskala dora moteris? Ar galima tikėti jos žodžiais?

SALANIJUS

O, jei ši kūmutė būtų tokia pat melagė, kaip ir visos tos, kurios kada nors krimto imbirinius saldainius arba įtikinėjo kaimynus, kad rauda dėl trečiojo vyro mirties. Bet, kalbant be jokių išvedžiojimų ir užuolankų, matyti, kad iš tikro gerasis Antonijus, dorasis Antonijus... O, kad galėčiau rasti jo vardui tinkantį epitetą!..

SALARINAS

Užbaik kaip nors.

SALANIJUS

Ką? Ką tu sakai? Baigiasi tuo, kad jis neteko laivo.

SALARINAS

Dieve duok, kad tuo baigtųsi jo nelaimės!

SALANIJUS

Aš paskubėsiu tarti „amen", kad velnias nesukliudytų mano maldai, nes štai jis ateina pasivertęs žydu.

Įeina Šailokas

Labas, Šailokai! Kas naujo pirklių pasaulyje?

ŠAILOKAS

Jūs žinote, ir net geriau už kitus, kad išlėkė mano duktė.

SALARINAS

Tas teisybė: aš net žinau siuvėją, kuris jai pasiuvo sparnus.

SALANIJUS

O Šailokas savo ruožtu žinojo, kad paukštytė jau su padaigsliais. Vadinasi, netruks palikti lizdą — tokia jų visų prigimtis.

ŠAILOKAS

Tebūnie ji prakeikta už tai!

SALARINAS

Būtinai — jei tik velnias gali ją teisti.

ŠAILOKAS

Mano kūnas ir kraujas maištauja!

SALANIJUS

Ak, tu sena maita! Tavo metuose maištauja!

ŠAILOKAS

Aš sakau, kad duktė yra mano kūnas ir kraujas.

SALARINAS

Tavo kūnas nuo jos kūno skiriasi labiau, negu juodmedis nuo dramblio kaulo, o tavo ir jos kraujas — labiau, negu raudonasis vynas nuo reinvynio. Bet sakyk, ką tu girdėjai: turėjo Antonijus kokių nors nuostolių jūroje, ar ne?

ŠAILOKAS

Viena bėda ne bėda! Bankrotas! Išlaidūnas! Jis dabar Rialte akių nebedrįsta parodyti. Elgeta! O koks pasipūtęs vaikščiodavo po prekyvietę! Tenepamiršta savo vekselio! Jis mane lupikautoju vadindavo, — tenepamiršta savo vekselio! Pinigus jis skolindavo iš krikščioniškosios meilės, — tenepamiršta savo vekselio!

SALARINAS

Na, bet aš tikras, kad tu nepareikalausi jo mėsos, jei jisai netesės pasižadėjimo: kokia tau iš jos nauda?

ŠAILOKAS

Žuvims jaukas! Jeigu ja nieko negalima pasotinti, ji pasotins mano kerštą. Jis išjuokė mane, pražudė man pusę milijono, juokėsi iš mano nuostolių, tyčiojosi iš mano pelno, niekino mano tautą, žlugdė mano sandėrius, atšaldė nuo manęs draugus ir įsiutino priešus. O dėl ko? Dėl to, kad aš žydas? Gal žydas neturi akių? Gal žydas neturi rankų, kūno dalių, organų, pojūčių, jausmų, aistrų? Gal ne tas pats maistas jį pasotina, ne tas pats ginklas sužeidžia? Gal ne tos pačios ligos jį paguldo į patalą, ne tie patys vaistai išgydo, ne tie patys žiemos speigai ir vasaros karščiai kankina jį, kaip ir krikščionį? Įdurkit mus — ar mums nebėgs kraujas? Pakutenkite — ar mes nesijuoksim? Nuodykite — ar mes nemirsim? Įžeiskite — ar nekeršysim? Jei mes viskuo į jus panašūs, būsim ir tuo panašūs. Jeigu žydas įžeidžia krikščionį, kuo tampa jo nusižeminimas? Kerštu! Jeigu krikščionis įžeidžia žydą, kuo, mokantis iš krikščionių, turėtų tapti jo kantrybė? Tik kerštu! Jūs mus mokote niekšybių — ir aš imsiuosi jų, ir truks pliš pranoksiu savo mokytojus!

Įeina tarnas

TARNAS

Sinjorai, mano ponas, Antonijus, yra namie ir nori su jumis abiem pasikalbėti.

SALARINAS

O mes kaip tik visur jo ieškom.

SALANIJUS

O štai ateina dar vienas iš jo giminės. Trečio tokio neberastum, nebent pats velnias pasiverstų žydu.

Išeina Salanijus, Salarinas ir tarnas. Įeina Tubalas.

ŠAILOKAS

Sveikas, Tubalai! Kokios naujienos iš Genujos? Gal aptikai mano dukterį?

TUBALAS

Aš daug kur apie ją girdėjau, bet rasti jos neradau.

ŠAILOKAS

Ai-ai-ai-ai-ai! Žuvo mano deimantas, už kurį Frankfurte sumokėjau du tūkstančius dukatų! Dar niekad toks sunkus prakeikimas nekrito ant mano tautos galvos. Dar niekad aš jo taip nejutau. Du tūkstančiai dukatų — tas vienas deimantas, o kur dar kitos neįkainojamos brangenybės? Geriau mano duktė gulėtų negyva man po kojų su deimantais ausyse! Geriau ji gulėtų pašarvota man po kojų, o dukatai būtų supilti į karstą! Jokios žinios apie juos! Še tai tau! O juk nė pats nebežinau, kiek išleidau, jų beieškodamas! *Nuostolis ant nuostolio!* Šitiek pavogta ir šitiek išleista vagiui ieškoti, o nei atpildo, nei keršto! Kodėl visos nelaimės krinta ant manęs vieno? Kodėl man vienam visos aimanos ir visos ašaros?

TUBALAS

Bet ir kiti žmonės neišvengia nelaimių. Antonijus, kiek aš girdėjau, Genujoje...

ŠAILOKAS

Ką tu sakai? Ką tu sakai? Nelaimė? Nelaimė?

TUBALAS

Grįždamas iš Tripolio, sudužo jo laivas.

ŠAILOKAS

Ačiū dievui! Ačiū dievui! Ir tai tiesa? Tiesa?

TUBALAS

Aš kalbėjau su keletu išsigelbėjusių jūreivių.

ŠAILOKAS

Ačiū tau, gerasis Tubalai! Geros naujienos! Geros naujienos! Cha-cha! Kur? Genujoje?

TUBALAS

Kiek girdėjau, jūsų duktė Genujoje per vieną naktį išleido aštuoniasdešimt dukatų.

ŠAILOKAS

Tu smeigi man durklą į krūtinę! Nebėr mano aukso! Aštuoniasdešimt dukatų per vieną vakarą! Aštuoniasdešimt dukatų!

TUBALAS

Kartu su manim į Veneciją atvyko keletas Antonijaus kreditorių, kurie tvirtina, kad jis neišvengsiąs bankroto.

ŠAILOKAS

Labai džiaugiuos! Aš jį pašokdinsiu! Aš jį užkankinsiu! Gera žinia!

TUBALAS

Vienas iš jų man parodė žiedą, gautą iš jūsų dukters už beždžionę.

ŠAILOKAS

Kad ji pasiustų! Tu užkankinsi mane, Tubalai! Tai buvo mano turkis! Man jį Lėja dovanojo, kai dar buvau nevedęs. Nė už visas pasaulio beždžiones nebūčiau jo atidavęs.

TUBALAS

Bet Antonijus, be abejo, žuvęs.

Taip, teisybė, šventa teisybė. Eik, Tubalai, pasamdyk man antstolį, sutark jį prieš dvi savaites. Tegul tik Antonijus laiku nesugrąžins man skolos, — aš išsipiausiu jo širdį, nes kai jo nebebus Venecijoje, prekiausiu, kaip norėsiu. Eik, eik, Tubalai, ir palauk manęs sinagogoje. Eik, gerasis Tubalai. Į mūsų sinagogą, Tubalai.

Išeina

II SCENA

Belmontas. Kambarys Porcijos namuose. Įeina Basanijus, Porcija, Gracianas, Nerisa ir palyda.

PORCIJA

Meldžiu: dar lukterėkit dieną kitą;
Nerizikuokit; nes jeigu suklysit,
Teks atsisveikint mums; tad pakentėkit.
Kažkas man liepia neprarasti jūsų.
(Nors tai ne meilė, bet jūs žinot pats,
Kad neapykanta to nepatars.)
Tik nesupraskite manęs klaidingai
(Merginoms tinka mintys, o ne žodžiai),
Bet aš ilgiau norėčiau užlaikyt jus
Arba pamokyt, kaip teisingai rinktis.
Tik priesaikos sulaužyt negaliu,
Todėl jūs galite ir neatspėti,
O jeigu taip, — man gali tekti graužtis,
Kad nesulaužiau priesaikos. Ir kaltos
Dėl visko jūsų burtininkės akys,
Kurios mane į dvi dalis dalija:
Viena priklauso jums, antroji — jums...
Man pačiai, aš norėjau pasakyti,
Bet „mano" reiškia „jūsų", ir todėl
Visa aš jūsų. Prakeikti laikai,
Kai savininkams varžomos jų teisės!

Tad — jūsų ir ne jūsų. Jei ir liks taip,
Tai kaltinkit likimą, — ne mane.
Gal daug kalbu? Tam, kad uždelsčiau laiką,
Sulėtinčiau jo tėkmę, kad nors kiek
Rinkimąsi tą jūsų atidėčiau.

BASANIJUS

Ne, ne! Tik rinktis! Per ilgai ir taip
Aš kankinuosi tartum ant tortūrų.

PORCIJA

Basanijau, tortūromis kankina
Išdavikus, o ką gi bendro turi
Ši jūsų meilė su išdavyste?

BASANIJUS

Vien tai, kad nepasitikiu savim,
Kad nedrįstu tikėt laiminga meile.
Greičiau ugnis ir ledas bičiuliuosis,
Nei mano meilė taps išdavyste!

PORCIJA

Bijau, kad tai kankinamojo žodžiai,
Kurs priverstas pasako ir netiesą.

BASANIJUS

Leisk man gyvent, ir aš prisipažinsiu.

PORCIJA

Gerai, tada gyvenki...

BASANIJUS

... ir mylėk!
Štai kur prisipažinimo esmė.
Palaimintas kankinimas, kada
Kankintojas pamoko savo auką,
Kaip išsiteisint. Leiskite tačiau
Mane prie savo laimės — prie dėžių.

PORCIJA

Tad — prašom!

Atskleidžia užuolaidą, dengiančią dežutes.

Aš esu vienoj iš jų.
Jei mylite mane, tai ir atrasit.
Prašau, Nerisa, su kitais į šalį.
Lai muzika, jam renkantis, čia skamba.
Jei pralaimės, tai muzika jam bus
Gulbės giesmė. Kad vaizdas būt pilnesnis,
Lai mano akys virsta upeliu,
Kuriam mirties ji patalą atranda.
O jei laimės — ką reikš tada garsai tie?
Tai bus džiugus fanfarų skambesys,
Kviečiąs tarnus ištikimuosius lenktis
Naujajam karūnuotajam valdovui,
Arba malonūs rytmečio garsai,
Prižadinantys miegantį jaunikį
Ir šaukiantys į vestuves. Atžengia
Jis, meilės kupinas ir išdidumo,
Lyg jaunas Herkulis, kurs pasiryžo
Trojėnų auką, skaisčiąją mergelę,
Nuo jūros baisenybės išvaduot.
Aš — ta auka, o mano palyda —
Tai sielvarto palaužtos dardanietės,
Čia susirinkę žygdarbio baigties
Pasižiūrėt. Tad, Herkuli, į priekį!
Gyvenk — ir aš gyvensiu. Man baisiau
Stebėti kovą, negu kautis tau.

DAINA

Basanijui renkantis dėžutes

Kas gi yra susižavėjimas?
Prote ar sieloj jis pasėjamas?
Kas jo lopšys? Kas jo kalėjimas?
Atspėk, atspėk!

Jį akys sėja ir augina,
Jį žvilgsnio žavesys brandina.
Bet jis ilgai gyvent negali
Ir miršta savame lopšely.
Lai varpas jį lydės kapan.
Tad aš pradėsiu: din-din-dan.

VISI

Din-din-dan!

BASANIJUS

Taip, išorė esmės dar neparodo:
Daug ką gali apgaut papuošalais.
Ar trūksta advokatų, kurie gina
Įžūlią ir begėdišką niekšybę
Ir moka saldžiu balso medumi
Padailint blogio išorę. Tikyboj
Ar nėr erezijų, kurias galvočiai
Patvirtins tau net šventraščio citatom,
Ir šventvagystei — tiks papuošalai!
O ydos ar nesideda dorybėm?
Neieško išviršinio panašumo?
Bailiai, kurių širdis neištverminga
Lyg smėlio laiptai, vis dėlto nešioja —
Kaip Marsas arba Herkulis — barzdas.
Nors jųjų kraujas baltas tartum pienas,
Jie vyriškumo vaikosi žymių,
Norėdami atrodyt baisesniais.
O grožį ar ne pagal svorį perkam?
Gamtoj stebuklų būna ir tokių,
Kad tas lengvesnis, kurs daugiau nešioja,
Nes tariamos gražuolės garbiniai,
Kurie lyg gyvačiukės rangos vėjuj,
Kitos galvutės buvo puošmena,
O kiaušas, juos auginęs, — žemėj dūli.
Papuošalai — tai pavojingos jūros
Vylingas krantas, tai žavus vualis,
Slepiąs nuo žvilgsnių Indijos juodukę.

Ir kauke šia klastingi mūs laikai
Išminčiams netgi apdumia akis.
Tad tu manęs, kietasis Mido pene,
Skaistusis aukse, nė nesužavėsi.
Nei tu, einąs iš rankų į rankas,
Blyškus pastumdėli. Aš pirmenybę
Suteiksiu tau, neišvaizdingas švine,
Kurs grasini daugiau, negu žadi.
Kuklumas man — didžiausia gražbylyste.
Imu tave — ir negaliu suklysti!

PORCIJA

Į šalį

Kaip sklaidosi likimo nemalonės:
Ir neviltis, ir niūrios abejonės,
Ir baimė, ir pavydas, ir kančia.
Valdykis, meile! Džiūgauk paslapčia!
Sumažinki palaimos sodrią liūtį:
Nenoriu aš perdaug laiminga būti,
Bijausi net!

BASANIJUS

Ką rasiu aš čionai?

Atidaro švininę dėžutę

Portretas jos! Koks pusdievis galėjo
Taip priartėt prie dieviškos gamtos?
Jos akys juda? Ar jų atspindys
Klajoja mano virpančiais vyzdžiais?
Saldaus alsavimo pravertos lūpos —
Saldus mielų draugų išsiskyrimas.
Iš jos plaukų tapytojas lyg voras
Nuaudė aukso tinklą, — juo, tur būt,
Norėjo jis išgaudyt vyrų širdis
Greičiau, negu voratinkliu vabzdžius.
O akys! Kaip galėjo jis žiūrėti,
Jas piešdamas? Nutapius vieną akį,

Jinai turėjo jam abi pavergti
Ir likti nebaigta. Bet jeigu aš,
Norėdamas įvertinti šešėlį,
Jį smarkiai nuskriaudžiu, tai pats šešėlis
Kur kas toliau šlubuoja nuo tikrovės.
Raštelis štai: likimo ištarmė.

Skaito

„Tu ne išvaizdą rinkais —
Būk toks pat visais laikais!
Savo daliai atsiduok
Ir kitos nebeieškok!
Jei laimingas tu jauties,
Jei myli tą, kurią renkies, —
Atsigręžki ir išsyk
Bučiniu ją užvaldyk!"

Puiki valia! Tad leiskit nevėluoti:
Kaip parašyta noriu gaut ir duoti.

Bučiuoja Porciją

Kaip tas, kur, stojęs į garbingą kovą,
Ant menčių drąsiai perbloškęs varžovą,
Išgirdęs plojant džiūgaujančius žmones,
Dvejoja dar, pajutęs abejones,
Ar jam aplodismentai šie skirti, —
Taip stoviu aš, o deive, sumaišty
Ir akimis tikėti nedrįstu,
Kol nepatvirtinsi to visko tu.

PORCIJA

Štai stoviu aš, Basanijau mielasis,
Kokia esu. Kai dėl manęs pačios,
Tai ne per daug aš ir veržiuosi būti
Labai kažkuo jau; bet dėl jūsų, aišku,
Norėčiau šimteriopai tapt vertesnė:
Tūkstanteriopai būti gražesne,
O turtais — grožį dešimtsyk pralenkt,
Kad tik labiau jūs akyse iškilčiau,

Draugų, dorybių, grožio ir dvarų
Kad tik daugiau turėčiau. Bet suma
Visų vertybių mano — patys niekai.
O aplamai paėmus, štai kas aš:
Mergiotė paprasta ir neprityrus,
Laiminga tuo, kad neperdaug sena
Ko nors išmokt; dar, aišku, laimingesnė,
Kad neperdaug kvaila iš prigimties
Ir turi atmintį; o laimingiausia —
Kad savo klusnų protą patikės
Jums, mano mokytojau ir karaliau.
Kas aš esu ir visa tai, kas mano,
Šiandieną tampa jūsų ir jumis.
Ką tik buvau aš rūmų šių valdovė,
Tarnų ponia, pati sau karalienė,
Tačiau dabar šie rūmai ir tarnai,
Ir aš pati — priklauso jum, sinjore.
Lai visa tai užtvirtina šis žiedas.

Duoda jam žiedą

Pametęs jį ar kam nors dovanojęs,
Paliudysit, kad jūsų meilė žuvo,
Ir duosit pagrindą man jus pasmerkt.

BASANIJUS

Sinjora, jūs man atėmėte žadą;
Ir vien širdis jums priesaiką kartoja.
O mano sieloj tokia maišatis,
Lyg *minioje po mylimo monarcho*
Pasveikinimo žodžio, kai jinai
Suūžia tartum bičių avilys,
Ir kai garsai, į vieną susilieję,
Pavirsta džiūgavimo chaosu
Nebesuprantamu. Jei šito žiedo
Neteksiu aš, — tai tik gyvybės kaina.
Galėsit tart: Basanijaus nebėr.

NERISA

Sinjorai mūsų! Jau atėjo laikas
Ir mums, kurių svajonės išsipildė,
Ilgiausių metų šaukti ir valio!

GRACIANAS

Sinjore mano! Gerbiama sinjora!
Linkiu jums visko, ko jūs patys trokštat,
Nes iš manęs, tur būt, nėr ko norėt.
O kai jūs iškilmingai viens kitam
Prisieksite širdžių ištikimybę, —
Tada jau leiskit apsivest ir man.

BASANIJUS

Labai prašau, tik žmoną susirask.

GRACIANAS

Širdingas ačiū, jūs man ją suradot.
Sinjore, aš taip pat esu ne aklas:
Jūs matėt šeimininkę, aš — tarnaitę.
Abu įsimylėjom, ir delsimas
Man svetimas, sinjore, kaip ir jums.
Jei ši dėžutė lėmė jūsų laimę,
Tai, kaip jūs matot, — manąją taip pat.
Aš merginaus — net išprakaitavau,
Prisiekinėjau — kol gerklė išdžiūvo
Nuo meilės pažadų, ir pagaliau
Iš tos gražuolės išgavau leidimą
Į širdį jos — su sąlyga, kad jums
Teks jos ponia.

PORCIJA

Tatai tiesa, Nerisa?

NERISA

Tiesa, jei tik sinjora nieko prieš.

BASANIJUS

Tu, Gracianai, visiškai rimtai?

GRACIANAS

Galiu prisiekt, sinjore.

BASANIJUS

Mūs šventę tik papuoš vestuvės jūsų.

GRACIANAS

Kirskim su jais lažybų iš tūkstančio dukatų, — kuriems pirma gims sūnus.

NERISA

Mano piniginė jūsų paslaugoms.

GRACIANAS

Taip, čia tiek ir telaimėsi, kad atriši piniginę.

Bet kas tokie ateina čia? Lorencas
Su savo nekrikšte? Ką? Venecietis
Salerijus, senasis mano draugas?

Įeina Lorencas, Džesika ir Salerijus, pasiuntinys iš Venecijos.

BASANIJUS

Lorencai ir Salerijau, sveiki, —
Jei mano naujapradės teisės leidžia
Priimti jus ir būt šeimininku, —
Sveiki atvykę! Porcija mieloji,
Maniesiems tėvynainiams ir draugams
Leisk būti savo rūmuose svečiais.

PORCIJA

Aš jais labai džiaugiuosi, mano vyre!

LORENCAS

Dėkoju tamstai. Aš neketinau
Čia jūsų aplankyt, sinjore mano,
Bet sutikau Salerijų kely,
Kuris mokėjo prikalbėt mane
Keliaut kartu.

SALERIJUS

Taip, visa tai tiesa,
Nes aš turėjau ir kelionės tikslą:
Jums laiškas nuo Antonijaus.

Įteikia Basanijui laišką

BASANIJUS

Dėkoju.
Dar neatplėšęs aš skubu paklaust:
Kaip laikosi gerasis mano draugas?

SALERIJUS

Jis būtų sveikas, jeigu ne širdis,
Ir jeigu serga — tai tik širdimi.
Iš laiško sužinosit, kas yra jam.

Basanijus skaito laišką

GRACIANAS

Nerisa, maloni būk su viešnia,
Pasveikink kitatautę. Na, Salerijau,
Duokš ranką: kas Venecijoj girdėt?
Kaip laikosi karališkas pirklys
Antonijus? O, kiek jam būtų džiaugsmo!
Juk mes — Jasonai, radę aukso vilną.

SALERIJUS

Deja, ne tą, kurią jisai prarado!

PORCIJA

Matyt, nelinksmas laiško turinys,
Jei atima jis skruostų raudonumą.
Gal draugas mirė? Kas daugiau galėtų
Šitaip staiga pakeisti ištvermingo
Vyriškio veidą? Ką? Ir vis blogiau?
Brangus Basanijau, aš — jūsų pusė,
Tad leiskit man priimti pusę to,
Ką slepia laiškas.

BASANIJUS

Porcija mieloji,
Kažin ar buvo kada nors laiškų,
Už šitą liūdnesnių! Brangi sinjora,
Kai jums aš meilę prisipažinau,
Nenuslėpiau, kad visas mano turtas —
Tai mano gyslų aukštakilmis kraujas,
Nes aš — bajoras. Visa tai tiesa.
Tačiau, save laikydamas nieku,
Aš pasigyriau. Jeigu jums sakiau,
Kad nieko neturiu, pridurt reikėjo,
Kad tai, ką aš turiu, blogiau už nieką:
Save aš draugui užstačiau, o draugas —
Kad gautų man kelionei pinigų —
Save užstatė klastingiausiam priešui.
Šis laiškas — tai bičiulio mano kūnas,
Kas žodis — tai kraujuojanti žaizda.
Salerijau, ar gali būt? Nejaugi
Pražuvo viskas, ir visi laivai —
Iš Tripolio, Alžyro, Lisabonos,
Iš Meksikos ir Indijos, ir Anglų?
Nejau nė vienas laivas neišvengė
Pirklius pražudančių uolų?

SALERIJUS

Nė vienas.
Iš pinigų dabar nebėr naudos.
Po termino jų žydas nepriims.
Nėr panašaus į žmogų sutvėrimo,
Kurs šitaip trokštų žmogų pražudyt.
Jis dienąnakt nuo dožo neatstoja:
Venecijoj bus laisvė pažeista,
Jei bus jam atsakyta, — šaukia jis.
Senatoriai žymiausi ir pirkliai,
Pats dožas net jį perkalbėti bandė,
Bet ieškinio jisai neatsisako
Ir reikalauja vykdyt netesybas.

DŽESIKA

Girdėjau aš, kaip Tubalui ir Husui,
Tautiečiams savo, jis prisiekinėjo,
Kad jam svarbiau Antonijaus mėsa,
Nei dvidešimt Antonijaus skolų.
Žinokite, kad jis nenusileis.
Ir jei valdžia, įstatymas ir dožas
Neįsikiš, — Antonijus pražuvęs.

PORCIJA

Tai jūsų draugas šitokioj bėdoj?

BASANIJUS

Geriausias draugas, nuostabus žmogus
Tauriausia siela, skubanti kitiems
Nelaimėje ištiest pagalbos ranką.
Jei dar Italijoje neužgeso
Romėnų didžiadvasiška garbė,
Tai tik tokių, kaip jis, dėka.

PORCIJA

Kiek jis skolingas žydui?

BASANIJUS

Tris tūkstančius dukatų už mane.

PORCIJA

Tik tiek? Tada šešis jam sumokėkit.
Dukart šešis, po to dar triskart tiek.
Išpirkit vekselį — kad tokiam draugui
Nė plaukas nenukristų nuo galvos.
Pirmiausia — prie altoriaus vesk mane,
Po to skubėk Venecijon pas jį.
Lai negulės prie mano šono vyras
Su neramia širdim. Aš duosiu aukso
Dešimteriopai skolą sugrąžint.
Po to sugrįžkit su draugu čionai.

Mes su Nerisa liekame tuo tarpu
Skaisčiom našlėm. Tad vykite nelaukę!
Kas nuo altoriaus į kelionę traukia,
Linksmai tegu pasveikina draugus:
Jūs brangiai pirktas, būsit man brangus.
Bet perskaitykit man to draugo laišką.

BASANIJUS

skaito

„Mielasis Basanijau, žuvo visi mano laivai. Kreditoriai darosi nepermaldaujami. Mano reikalai labai blogi. Žydui išduoto mano vekselio terminas praėjo. Kadangi, padengęs jį, aš nebegalėsiu likti gyvas, laikykime, kad tarp mūsų nebėra jokių skolų, ir aš tik norėčiau pamatyti tave prieš mirtį. Tačiau elkis kaip tinkamas: jei tavo meilė neįpareigoja tavęs atvykti, tenedaro to ir šis laiškas."

PORCIJA

Mesk viską, mylimasis, ir keliauk!

BASANIJUS

Dėkoju tau. Širdies jausmai pastovūs
Mane netrukus vėl namo parves.
Nebus man lovos be vestuvių lovos
Ir poilsio nebus man be tavęs.

Išeina

III SCENA

Venecija. Gatvė.
Įeina Šailokas, Salarinas, Antonijus ir kalėjimo sargas.

ŠAILOKAS

Sargybini, dabok jį! Nekalbėk
Apie gailestingumą. Mulkis šitas
Mokėjo skolint veltui. Saugok jį!

ANTONIJUS

Gerasis Šailokai...

ŠAILOKAS

Klausyt nenoriu.
Už vekselį mokėki netesybas.
Prisiekiau aš, kad savo atsiimsiu.
Už ką mane šunim tu vadinai?
Jei aš šuva, pažinsi mano iltis!
Bus mano pusėj dožas. Aš stebiuos,
Netikėli sargybini, tavim:
Ko jį vedžioji? Kas tu — palydovas?
Kalėjime vieta jam.

ANTONIJUS

Išklausyk...

ŠAILOKAS

Klausyt nenoriu. Vekselį išpirk!
Jokių kalbų: mokėki netesybas.
Nebūsiu aš ištižėlis kvailys,
Kurs inkšdamas ir purtydamas galvą,
Krikščioniškiems prašeivoms nusileidžia.
Jokių kalbų: mokėki netesybas.

SALARINAS

Pats pasiučiausias šuo ir dar žmogus!

ANTONIJUS

Bergždžiai maldaut ilgiau nebegaliu.
Palikim jį. Gana sekioti paskui.
Mirties jis mano trokšta. Štai dėl ko:
Ne vieną aš ištraukiau iš jo pinklių,
Grąžindamas už savo draugą skolą.
Jis to nedovanos man.

SALARINAS

Kaip bebūtų,
Bet dožas ieškinio nepripažins.

ANTONIJUS

Įstatymų negali laužyt dožas.
Venecijoje duotos svetimšaliams
Garantijos. Ir dožas neatšauks jų.
Pakirstų tai valstybinį orumą.
O mūs prekyba, mūsų miesto pelnas,
Kaip tik priklauso nuo kitų kraštų.
Todėl kas bus, tas bus. Jau taip mane
Tie sielvartai ir nuostoliai sugniuždė,
Jog nežinau, ar beužteks mėsos
Kreditoriui manajam kruvinam.
Norėčiau, kad Basanijus matytų,
Kaip skolą jo mokėsiu. Visa kita
Man nesvarbu. Sargybini, eime!

IV SCENA

Belmontas. Porcijos namų kambarys. Įeina Porcija, Nerisa, Lorencas, Džesika ir Baltazaras.

LORENCAS

Sinjora, aš sakau jum į akis:
Teisingai jūs suprantate draugystę.
Ir tuo labiau, kad taip pasiaukojot,
Jos labui išsiskirdama su vyru.
Jūs dar nežinot, kam šią garbę skyrėt,
Kokiam garbingam ir tauriam vyriškiui
Ir savo vyro draugui nuoširdžiam.
Žinodama jūs šimtąkart labiau
Galėtut savo žygdarbiu didžiuotis.

PORCIJA

Gerų darbų nesigailėjau niekad,
Nesigailiu nė šiandien. Juk draugai,
Kurie kartu praleidžia daugel laiko,
Tą patį meilės jungą nešdami,
Panašūs būna daug kuo viens į kitą:
Ir elgesiu, ir veidu, ir širdim.

Tad aš manau, kad mano vyro draugas,
Antonijus, taurusis geradėjas,
Į mano vyrą panašus. Jei taip,
Tai aš labai nebrangiai išpirkau
Iš šitokios siaubingos padėties
Taip artimą ir mano sielai žmogų.
Bet tai jau panašėja į pagyras.
Todėl gana. Dabar apie ką kita.
Kol mano vyras grįš, aš jums, Lorencai,
Pavesti noriu ūkį ir namus.
Aš slaptą dangui įžadą daviau,
Kad mudvi su Nerisa vienudvi
Apmąstymais gyvensim ir maldom,
Kol grįš jos vyras ir manasis viešpats.
Yra čia netoliese vienuolynas,
Tenai mes ir gyvensim. Aš prašau jus
Šį mano pageidavimą priimti.
Ne tik draugystė, bet ir pareiga
Neleis tikriausiai jums atsisakyt.

LORENCAS

Visa širdim pasižadu, sinjora.
Man malonu bus vykdyt jūsų valią.

PORCIJA

Tarnams aš viską pranešiau iš anksto:
Lorenco jie ir Džesikos klausys,
Kaip mano vyro ar manęs pačios.
Todėl kol kas sudie! Linkiu sėkmės!

LORENCAS

Duok, dieve, jums ramybės ir vilties!

DŽESIKA

Kad išsipildytų kiekvienas jūsų noras!

PORCIJA

Dėkoju už linkėjimus, bičiuliai,
Linkiu ir judviem to paties. Laimingai.

Na, Baltazarai,
Tu ištikimas tarnas man buvai,
Būk ir dabar toks pat. Imk šitą laišką
Ir lėk kaip įmanydamas greičiau
Į Padują ir daktarui Belarijui,
Mielajam mano pusbroliui, įteik.
Jis duos tau popierius ir drabužius.
Tą viską tu skubiausiai pristatyk
Į prieplauką ir spėk žūt būt į keltą,
Venecijon išplaukiantį. Tylėk
Ir judinkis. Aš lauksiu ten tavęs.

BALTAZARAS

Sinjora, aš skubėsiu, kiek galėsiu.

Išeina

PORCIJA

Eime, Nerisa. Tu dar nežinai,
Ką sugalvojau aš: mes savo vyrus
Anksčiau, negu jie tikis, pamatysim.

NERISA

Ir jie mus pamatys?

PORCIJA

Taip, pamatys.
Tiktai tokiais drabužiais, jog įtars
Mus turint tai, ko mums iš tikro trūksta.
Kertu lažybų: kada mūs figūras
Dengs vyriški drabužiai, aš šaunesnis
Atrodysiu vyrukas už tave
Ir gracingiau nešiot mokėsiu kardą!
Kalbėsiu besikeičiančiu balsu
Lyg bręstantis berniukas. Vyro žingsnį
Darysiu vietoj vaikiškų dviejų.
Lyg koks frantelis girsiuosi peštynėm.

Ir fantazuosiu, kad kilmingos damos
Ieškojo mano meilės, kad atstumtos
Iš sielvarto kankinosi ir mirė:
„Ką gi daryt? Visų juk neapeisi.
Nors aš nekaltas, vis dėlto gailiuos,
Kad per mane turėjo jos pražūti."
Ir tiek visokių niekų primeluosiu,
Jog pasakys kiekvienas, kad mokyklą
Jau prieš metus baigiau. Žinau galybę
Tų pramuštgalvių pagyrūnų pokštų, —
Jie man pravers.

NERISA

Tai mudvi tapsim vyrais?

PORCIJA

Fu! Kas per klausimas!
Jį galima dviprasmiškai suprast!
Eime, aš tau papasakosiu viską
Karietoj: ji prie parko vartų laukia.
Na, o dabar — važiuojame iškart:
Mums šiandien dešimt mylių teks sukart.

Išeina

V SCENA

Ten pat. Sodas.
Įeina Lančelotas ir Džesika.

LANČELOTAS

Taip, tas teisybė, nes, matai tamsta, tėvų nuodėmės krinta ant vaikų galvos. Todėl, tikėkit manim, aš bijausi dėl jūsų. Aš visada buvau jums atviras ir dabar pareiškiu tuo reikalu savo nuomonę; todėl per daug nenusiminkite, bet, mano nuomone, yra visai tikras dalykas, kad jūs pasmerkta. Tiesa, dar yra šiokia tokia viltis... bet ir ta daugiau pavainikė viltis.

DŽESIKA

Kas gi ta per viltis?

LANČELOTAS

Nagi, jūs galite turėti šiek tiek vilties, kad nesate žydo duktė.

DŽESIKA

Iš tikrųjų tai pavainikė viltis. Bet tada mano motinos nuodėmės kristų ant mano galvos.

LANČELOTAS

Tas teisybė, todėl ko gero jūs esate pasmerkta ir iš tėvo, ir iš motinos pusės. Išvengęs Scilės — jūsų tėvo, pataikiau į Charibdę — jūsų motiną. Ar šiaip, ar taip — jūs pražuvus.

DŽESIKA

Aš būsiu išgelbėta per savo vyrą. Jis padarė mane krikščione.

LANČELOTAS

Tas teisybė, bet tuo blogiau jam. Mūsų, krikščionių, ir taip buvo pakankamai; kaip tik tiek, kad vieni kitiems nekliudytų. Toks krikščionių dauginimas tik pakels kiaulių kainą. Jei visi pradėsime valgyti kiaulieną, greitai ir už jokius pinigus nebegausi nė kąsnelio paspirgintų lašinukų.

DŽESIKA

Pasakysiu viską savo vyrui, Lančelotai, ką tu man prišnekėjai. Štai jis ateina.

Įeina Lorencas

LORENCAS

Aš greitai pradėsiu pavyduliauti tau, Lančelotai, jei tu trainiosies su mano žmona pakampėmis.

DŽESIKA

Jums nėr ko bijoti, Lorencai: mes su Lančelotu nesutariame. Jis stačiai pareiškia, kad nebus man dangaus pasigailėjimo, nes aš esu žydo duktė. Jis, be to, sako, kad jūs esate blogas visuomenės narys, nes, versdamas žydus į krikščionis, pakeliate kiaulienos kainą.

LORENCAS

Man dėl to bus lengviau pasiteisinti prieš visuomenę, negu tau dėl maurės pilvuko. Juk maurė, Lančelotai, nuo tavęs nėščia!

LANČELOTAS

Jeigu jinai ne iš čia, tai man pašvilpt į tai. O jeigu jinai jau netuščia, tai tik dėl to, kad buvo per daug tuščia ir laksté paskui vyrus risčia. O mano trigrašis kuo dėtas?

LORENCAS

Kaip kiekvienas kvailys sugeba žaisti žodžiais! Tur būt, greit didžiausias sąmojis bus tylėjimas, o plepėjimas tiks vien papūgoms. Drožk vidun, patikrink, ar pasiruošta pietums.

LANČELOTAS

Jau patikrinta, sinjore: visų apetitas puikus.

LORENCAS

Viešpatie, kas per liežuvis! Na, liepk greičiau paruošti pietus.

LANČELOTAS

Tai jau padaryta, sinjore. Beliko tik padengti.

LORENCAS

Tai gal, sinjore, padengsite?

LANČELOTAS

Savo lėšomis? Sinjore, aš juk tesu neturtingas jūsų tarnas.

LORENCAS

Ir vėl kimbi prie žodžio! Ar tik pats negalvoji vienu ypu išnaudoti visas savo sąmojo atsargas? Prašyčiau tave tiesius žmones tiesiai ir suprasti. Eik pas savo bendrus, liepk dengti stalą, paduoti valgį, o mes tuoj ateisim pietauti.

LANČELOTAS

Kas liečia stalą, sinjore, jis bus paduotas; kas liečia valgį, sinjore, jis bus padengtas; kas liečia jūsų atėjimą pietauti, sinjore, čia viskas priklauso nuo jūsų nuotaikos ir fantazijos.

Išeina

LORENCAS

Kur sveikas protas šitaip malt tuščiai!
Kiek tas kvailys prisikalė į galvą
Paikų gudrybių! Šitokių netrūksta
Ir tarp aukštesnio luomo gudragalvių, —
Apsiginklavę panašiai, kaip tas,
Jie meta protui iššūkį. Tiesa,
Mieloji Džesika, kaip tau patiko
Basanijaus žmona?

DŽESIKA

Nepaprastai.
Dabar jisai turės dorai gyventi.
Suradęs tokią pasakišką žmoną,
Dangaus džiaugsmus jis žemėje patirs.
O jei neras jų žemėje, tada
Nevertas jis nei dangiškos palaimos.
Jeigu lažybas du dievai sukirstų
Ir moteris dvi dėtų ant svarstyklių
Ir jeigu būtų Porcija viena jų,
Reikėtų daug pridėti prie antros,
Nes Porcijai lygios nėra pasauly!

LORENCAS

Jis tokią žmoną gavo, kaip tu vyrą.

DŽESIKA

Dėl to tu mano nuomonės paklausk.

LORENCAS

Gerai, aš pasiklausiu po pietų.

DŽESIKA

Dabar, — kol apetitas nepraėjo.

LORENCAS

Ne, ne, geriau pasitaupyk pietums.
Ką besakysi, aš tada geriau
Suvirškinsiu.

DŽESIKA

Matysim, ko tu vertas.

Išeina

KETVIRTAS VEIKSMAS

I SCENA

Venecija. Teismo salė.
Įeina Dožas, Senatoriai, Antonijus, Basanijus, Gracianas, Salerijus ir kiti.

DOŽAS

Antonijus jau čia?

ANTONIJUS

Ką įsakysit, jūsų didenybe?

DOŽAS

Aš užjaučiu tave: tau teks šiandieną
Su kietu priešininku bylinėtis,
Su beširdžiu niekšu, kuris neturi
Nė lašo gailesčio, — nenusileis
Jis nė per nago juodymą.

ANTONIJUS

Girdėjau,
Kad jūsų didenybė darėt viską,
Norėdamas suminkštinti ieškovą,
Bet jei šis reikalauja netesybų
Ir neįmanoma įstatymo keliu
Išgelbėti mane nuo pražūties, —
Kantrybe aš į tūžmą atsakysiu
Ir, dvasios ramumu apsiginklavęs,
Pakelsiu jo tironišką žiaurumą.

DOŽAS

Kas nors nueikit ir pašaukit žydą.

SALERIJUS

Jisai už durų laukia. Štai jis pats.

Įeina Šailokas

Praleiskite čionai jį; tegu stoja
Prieš mūsų veidą. Šailokai, visi
Galvoja čia, — ir aš taip pat manau, —
Kad tariamojo kėslo tu laikysies
Lig lemiamosios teismo valandos,
Po to, pasigailėjimą parodęs,
Nustebinsi visus kur kas labiau,
Negu apsimetamu žiaurumu.
Nors reikalauji tu dabar bausmės,
Šio vargšo pirklio sulygtos mėsos,
Tačiau atsisakysi netesybų
Ir su kilnia užuojauta bei meile
Jam dovanosi dalį jo skolos,
Į jo baisias nelaimes atsižvelgęs,
Kurios užgriuvo tvirtus jo pečius,
Pribaigdamos karališkąjį pirklį.
Tokioj bėdoj žmogaus pasigailėtų
Akmens krūtinėj titnago širdis, —
Ne tik šiurkštusis turkas ar totorius,
Nepripažįstąs gailesčio ir meilės.
Atsakymo mes gero laukiam, žyde.

ŠAILOKAS

Aš jūsų didenybei jau sakiau:
Prisiekiau aš šventąja subata,
Kad gausiu tai, ką vekselis man leidžia.
Atmetęs jį, statysit į pavojų
Venecijos įstatymus ir laisvę.
Jei klausite, kodėl reikalingesnis
Man svaras jo maitos, negu skola —
Trys tūkstančiai dukatų, — atsakysiu,
Kad toks kaprizas mano. Negana?
Jei man įlįstų žiurkė į namus,
Aš duočiau dešimt tūkstančių dukatų,
Kad ją nunuodyčiau. Dar jam neaišku?

Vieni nemėgsta kvykiančio paršiuko,
Kiti pasiunta, katiną pamatę,
Treti — tik dūdmaišiu panosėje pabirbink —
Prišlapina tuoj kelnes. Ką tai reiškia? —
Kad pojūčiai, žmogaus aistrų valdovai,
Nuo mūsų nepriklausomai mus tvarko.
Štai jums atsakymas! Jeigu negalim
Aiškios nurodyt priežasties, kodėl
Vieni nemėgsta kvykiančio paršiuko,
Kiti naudingos namuose katės,
Treti — birbynės muzikos; kodėl jie
Begėdiškai silpnybei nusileidžia
Ir, patys kęsdami, kitus kankina, —
Tada ir aš atsisakau paaiškint,
Kodėl keliu sau nuostolingą bylą
Prieš šitą pirklį. Priežastis viena —
Aš nekenčiu jo. Atsakyta jums?

BASANIJUS

Tai ne atsakymas! Tokia dingstim
Aš niekad nepateisinčiau žiaurumo.

ŠAILOKAS

O aš visai ne tau ir atsakau.

BASANIJUS

Jei nekenti, nejau turi žudyti?

ŠAILOKAS

O jei žudyt nenori, ko verta
Tavoji neapykanta?

BASANIJUS

Nejaugi
Įskaudintas tuoj neapkęst pradėsi?

ŠAILOKAS

Gal lauksi, kad angis dukart įgels?

ANTONIJUS

Atmink, kad ginčijiesi su žydu.
Greičiau ant jūros kranto atsistojęs
Tu įsakysi potvyniui atslūgti
Ar iš plėšrūno vilko sužinosi,
Kodėl avis ėriuko savo bliauna;
Greičiau uždrausi tu kalnų pušims
Siūbuot aukštom viršūnėmis ir ošti,
Kada danguj pakyla uraganas;
Greičiau sunkių sunkiausią žygį padarysi,
Negu suminkštinsi kiečiausią žemėj
Jo širdį žydišką! Tad aš prašau:
Nebeieškokit išeities kitos;
Trumpai drūtai priteiskite kam kas:
Man — nuosprendis, o žydui — ieškinys.

BASANIJUS

Vietoj trijų štai tūkstančiai šeši!

ŠAILOKAS

Net jei kiekvienas iš tavų dukatų
Šešiskart pasidaugintų — vis vien
Aš reikalaučiau vykdyt netesybas.

DOŽAS

Kaip tu gali malonės sau tikėtis,
Jei šitaip pats nesigaili kitų?

ŠAILOKAS

Ko teismo man bijot, jei aš teisus?
O kiek jūs turite pirktų vergų,
Kuriuos kaip arklius, asilus, šunis
Priverčiat dirbti žeminančius darbus
Dėl to, kad jie pirkti. Gal man jums tarti:
Grąžinkit laisvę jiems, išleiskit juos
Už savo įpėdinių? Gal nematot,
Kaip vergas prakaituoja po našta?

Guldykit juos į minkštą savo guolį
Ir valgykit drauge prie bendro stalo!
Jūs atsakysit: „Jie priklauso mums."
Ir aš sakau: mėsa priklauso man.
Ji brangiai man kainavo, ir aš noriu
Gaut tai, kas man priklauso. Jeigu ne —
Man nusispiaut į jūsų teisėtumą!
Įstatymai čia grašio neverti.
Aš laukiu teismo. Bus jisai ar ne?

DOŽAS

Turiu aš teisę atidėti bylą,
Jei mokytasis daktaras Belarijus,
Kurį teisėju būti aš kviečiau,
Čia šiandien neatvyks.

SALERIJUS

Šviesusis dože,
Ką tik atvyko jo pasiuntinys
Iš Padujos su laišku. Kviest vidun?

DOŽAS

Atneškit laišką; kvieskite vidun.

BASANIJUS

Nenusimink, Antonijau! Drąsiau!
Geriau tegu mane jis nukankina,
Bet tu nė lašo kraujo nepraliesi.

ANTONIJUS

Esu bandoj aš nykstanti avis.
Jei mirt, tai man mirt. Sukirmiję vaisiai
Pirmiausia krinta. Lai tad krisiu aš.
O tau geriau palikt gyvųjų tarpe
Ir man sudėti antkapio žodžius.

Įeina Nerisa, persirengusi advokato raštininku.

DOŽAS

Jus atsiuntė Belarijus čionai
Iš Padujos?

NERISA

O taip, šviesusis dože.
Belarijus jus sveikina iš ten.

Įteikia laišką

BASANIJUS

Šailokui

Kodėl tu peilį savo taip galandi?

ŠAILOKAS

Ruošiuos bankrotui piauti netesybas.

GRACIANAS

Tu ne į padą, o į savo širdį
Pasigaląsk jį. Koks tačiau metalas,
Koks kirvis budelio bus toks aštrus,
Kaip tavo pykčio iltys? Jokios maldos
Tavęs nejaudina?

ŠAILOKAS

Bent tavo — jokios.

GRACIANAS

O būk prakeiktas, kraugery šunie!
Kurgi teisybė leist tokiems gyvent!
Aš per tave susvyravau tikyboj:
Kaip Pitagoras pradedu galvot,
Kad gyvulio dvasia, nugaišus jam,
Kokiam nors žmoguje apsigyvena.
Žiaurioji tavo siela kažkada
Vilku lakiojo, kol jo nepakorė
Už tai, kad žmones piovė, o po to
Jinai tiesiog nuo kartuvių pabėgo

Ir, tau dar būnant nekrikštės sterblėj,
Tavin įlindo, nes tu pats esi
Plėšrus, godus ir kraugeriškas šuo.

ŠAILOKAS

Gal antspaudą nuo vekselio nupūst
Įsigeidei, kad taip draskai plaučius:
Pasaugok protą, mielas jaunikaiti,
Nes vėjais greit nueis. Aš laukiu teismo.

DOŽAS

Belarijus rekomenduoja mums
Nors jauną, bet išprususį juristą.
Kur jis?

NERISA

Čia pat. Atsakymo jis laukia,
Ar jūsų didenybė jį priims.

DOŽAS

Visa širdim. Nueikite keliese
Ir mandagiai čionai jį atlydėkit.
Tuo tarpu teismas laišką išklausys.

RAŠTININKAS

Skaito

„Turiu garbės pranešti jūsų didenybei, kad tamstos laišką gavau sunkios ligos patale; bet tuo metu, kai atvyko tamstos pasiuntinys, pas mane viešėjo draugiškai mane aplankęs jaunas teisių daktaras iš Romos, vardu Baltazaras. Aš supažindinau jį su teismo byla, kurią žydas iškėlė pirkliui Antonijui. Daug knygų mes pervertėme drauge. Jis žino mano nuomonę ir, pagrindęs ją savo išsimokslinimu, kurį išgirti aš vargiai rasčiau žodžių, — išdėstys ją tamstai ir, mano prašomas, atstovaus man jūsų didenybės teisme. Aš labai prašyčiau, kad, nepaisant jauno jo amžiaus, jam būtų parodyta priderama pagarba, nes aš dar nesu matęs, kad tokį jauną kūną puoštų tokia išmintinga galva. Pavedu jį tamstos žiniai, tikėdamas, kad jo darbai bus jam geriausia rekomendacija."

DOŽAS

Išklausėme Belarijaus mes laišką.

Įeina Porcija, persirengusi teisių daktaru.

O štai ir daktaras. Duokšekit ranką!
Jus atsiuntė Belarijus senasis?

PORCIJA

Taip, jūsų didenybe.

DOŽAS

Tad prašau:
Užimkit savo vietą. Pasakykit,
Ar jūs susipažinęs su byla,
Kurią šiandieną teismas nagrinėja?

PORCIJA

Aš su byla pilnai susipažinęs.
Kuris čia žydas ir kuris pirklys?

DOŽAS

Antonijus ir Šailokas, prieikit.

PORCIJA

Jūs Šailokas?

ŠAILOKAS

Taip, Šailokas esu.

PORCIJA

Be galo keistas jūsų ieškinys;
Venecijos įstatymai tačiau
Jį pripažįsta ir atmest neleidžia. —
O jūs dabar jo valioje, ar taip?

ANTONIJUS

Taip sako jis.

PORCIJA

Jūs vekselio neneigiat?

ANTONIJUS

Ne, ne.

PORCIJA

Tai žydas turi būti maloningas.

ŠAILOKAS

Kodėl gi turi? Kas mane privers?

PORCIJA

Malonė prievartos nepripažįsta;
Ji — kaip lietus, nukritęs iš dangaus
Sausros metu; ji dviguba palaima:
Ir tam, kurs teikia ją, ir tam, kurs gauna;
Ir jos galia pilniausiai atsiskleidžia
Galiūnų rankose, todėl karaliui
Labiau ji tinka, negu karūna.
Jo skeptras — ženklas laikinos valdžios,
Išreiškiantis karališką didybę
Ir įkvepiantis nuolanką ir baimę.
Malonė — galingesnė už skeptrus,
Nes josios sostas — tai karalių širdys.
Ji — dievo ženklas. Žemiška galia
Tada labiausiai dieviška atrodo,
Kada malonė švelnina teismus.
Nors, žyde, tu įstatymų laikais,
Tačiau atmink, kad griežtame teisme
Visi mes galim būti pasmerkti.
Kasdien mes prašom maldoje malonės.
O ta malda ar mūsų nepamoko
Patiems būt gailestingiems? Aš tiek daug
Kalbėjau, kad suminkštinčiau tave.
Bet jeigu tu įstatymų šaukies,
Tuomet Venecijos griežtasis teismas
Šiam pirkliui savo nuosprendį paskelbs.

ŠAILOKAS

Man ant galvos tekrinta mano bėdos!
Aš reikalauju teismo ir bausmės.

PORCIJA

Ar jis negali sugrąžint skolos?

BASANIJUS

Nors ir čia pat: akivaizdoj visų
Jam siūlau dvigubai, jei negana,
Galiu dešimteriopai sumokėt.
Ranka prisiekiu, galva ir širdim:
Jei dar mažai, vadinas, šičia kerštas
Pamynė širdį. Aš labai prašau:
Pakreipkite įstatymą kaip nors,
Tiesos vardan mažytę neteisybę
Privalote pateisinti. Žūt būt
Sutramdykite žiaurųjį šėtoną.

PORCIJA

Nieku būdu. Venecijoj nėr galios,
Kuri šalies įstatymus pakeistų.
Tai būtų precedentas, ir per jį
Respublikon galėtų įsibrauti
Kur kas daugiau ir sunkesnių klaidų.
Tad nevalia.

ŠAILOKAS

Danielius šičia teisia!
Danielius, taip! Kaip aš gerbiu tave,
Jaunasai išmintingasai teisėjau!

PORCIJA

Gal leisite man vekselin pažvelgt?

ŠAILOKAS

Štai, gerbiamasis daktare, štai jis!

PORCIJA

Jums, Šailokai, juk trigubai grąžina.

ŠAILOKAS

O priesaika? O priesaika? Aš dangui
Prisiekiau! Ką? Man sielą pražudyt?
Anei vardan Venecijos visos!

PORCIJA

Vadinas, vekselis suprotestuotas,
Ir žydas turi teisę reikalaut
Svaro mėsos ir pats ją išsipiauti
Iš skolininko palei pačią širdį.
Būk gailestingas: trigubai paimk
Ir leisk suplėšyt vekselį.

ŠAILOKAS

Pirma
Tegu jisai sumoka netesybas.
Kaip aš matau, jūs tinkamas teisėjas;
Įstatymus suprantate gerai
Ir pagrįstai išaiškinat. Todėl
Vardan įstatymų, kuriuos garbingai
Jūs ginate, aš reikalauju teismo:
Paskelbkit nuosprendį. Prisiekiu siela:
Joks gražbylys neperkalbės manęs.
Lai skolininkas moka netesybas.

ANTONIJUS

Ir aš prašyčiau teismą kuo greičiau
Paskelbti nuosprendį.

PORCIJA

Gerai, štai jis:
Paruoškite krūtinę peiliui.

ŠAILOKAS

Bravo!
O prakilnusis! O puikus teisėjau!

PORCIJA

Įstatymo dvasia ir turinys,
Deja, neprieštarauja netesybom,
Kurios čia vekselyje pažymėtos.

ŠAILOKAS

Tikra tiesa, teisingasai teisėjau!
Tu daug esi vyresnis, nei atrodai!

PORCIJA

Apnuoginkit krūtinę.

ŠAILOKAS

Taip, krūtinę!
Kaip vekselyje, prakilnus teisėjau,
Ir pažymėta: palei pačią širdį.

PORCIJA

Na, taip. Ar turite čia svarstykles
Atsverti mėsai?

ŠAILOKAS

Taip, turiu.

PORCIJA

Ar, Šailokai, nusamdėte chirurgą,
Kad mirtinai pirklys nenukraujuotų?

ŠAILOKAS

O vekselyj tatai ar pažymėta?

PORCIJA

Ne, to nėra. Bet iš gailestingumo
Galėtumėt šią prievolę atlikt.

ŠAILOKAS

Kas man galvoj. To veksely nėra.

PORCIJA

O jūs, pirkly, ką turit pasakyt?

ANTONIJUS

Labai nedaug: aš viskam pasiruošęs.
Duok ranką man, Basanijau: sudie!
Ir nesikrimsk, kad žūstu dėl tavęs.
Ar šiaip, ar taip — likimas palankus man:
Jis paprastai nelaimės ištiktiesiems
Ilgai dar leidžia žemėje gyvent,
Kad jie giliai įkritusiom akim
Ir rūpesčių išraižyta kakta
Senatvėj savo skurdą pamatytų.
Nuo tos bausmės atleistas aš esu.
Pasveikink savo gerbiamąją žmoną,
Papasakok, kaip mirė už tave
Antonijus ir kaip tave mylėjo.
Ir po mirties minėk geru žodžiu.
Kada tu jai papasakosi viską,
Lai sprendžia ji, ar tu turėjai draugą.
Ramiai sutik bičiulio savo mirtį,
Kaip aš ramiai sumoku tavo skolą.
Nes jeigu žydas piaus bent kiek giliau,
Visa širdim aš apmokėsiu ją.

BASANIJUS

Antonijau, esu aš vedęs žmoną,
Ji man yra brangesnė už gyvybę,
Bet nei gyvybė, nei žmona, nei niekas
Man ne svarbiau už tavąją gyvybę.
Aš viską viską paaukot galėčiau
Šiam velniui, kad išgelbėčiau tave.

PORCIJA

Žmona ne per labiausiai padėkotų,
Išgirdusi, ką žadat jūs aukot.

GRACIANAS

Aš irgi vedęs ir galiu prisiekti,
Kad myliu savo žmoną, bet geriau
Ji būtų jau danguj ir melstų dievą
Suminkštint žiaurų žydą!

PORCIJA

Dar gerai,
Kad sakot tai už jos akių, kitaip
Audra namuos pakiltų.

ŠAILOKAS

Į šalį

Štai kokie
Krikščionių vyrai! Dukterį turiu...
Geriau jau iš Barabo giminės
Pakliūtų vyras jai, negu krikščionis!

Garsiai

Mes gaištam. Prašom nuosprendį paskelbt

PORCIJA

Šio pirklio kūno svaras tau priklauso, —
Įstatymas ir teismas pripažįsta.

ŠAILOKAS

O teisingiausias iš teisėjų!

PORCIJA

Ir mėsą piaut iš jo krūtinės galit, —
Ir teismas, ir įstatymas jums leidžia.

ŠAILOKAS

O mokyčiausias iš teisėjų! Tai
Bent nuosprendis! Na, ruoškis, eik čionai!

PORCIJA

Kantrybės! Dar ne viskas: sutartis
Neduoda tau nė lašo pirklio kraujo.
Svaras mėsos, — čia aiškiai parašyta.
Imk netesybas, svarą jo mėsos,
Bet jeigu išsipiaudamas praliesi
Nors vieną lašą šio krikščionio kraujo, —
Venecijos įstatymų vardu
Bus konfiskuotas visas tavo turtas
Ir perduotas valstybei.

GRACIANAS

Na, žyde? Mokytas teisėjas, a?
O koks protingas!

ŠAILOKAS

Ar yra toksai
Įstatymas?

PORCIJA

Gali pasižiūrėti.
Ieškojai teisingumo? Būki tikras,
Tu gausi jo daugiau, negu gana.

GRACIANAS

Koks mokytas teisėjas! Koks protingas!

ŠAILOKAS

Aš sutinku: lai trigubai sumoka
Ir eina sau krikščionis.

BASANIJUS

Štai dukatai.

PORCIJA

Palaukite!
Jis teisingumo prašė — jį ir gaus.
Ir nieko kito — vien tik netesybas.

GRACIANAS

Na, kaip? Teisingas, mokytas teisėjas?

PORCIJA

Tad pasiruoški mėsą atsipiaut.
Žiūrėk, tik kraujo nepraliek. Be to,
Piauk nei mažiau ir nei daugiau kaip svarą.
Jei bus bent kiek daugiau arba mažiau,
Nors dešimtąja skrupulo dalim,
Jeigu svarstyklės nors per plauką kryptels, —
Tu būsi nubaustas mirtim, o turtas —
Valstybės iždui perduotas.

GRACIANAS

Danieliu!
Antras Danielius! Žyde, ar girdi?
Na, ir pristvėriau aš tave bent kartą!

PORCIJA

Ko žydas laukia? Imki netesybas.

ŠAILOKAS

Grąžink man pinigus, ir aš einu.

BASANIJUS

Aš juos atskaičiavau tau — še, paimk.

PORCIJA

Jis pinigų prieš teismą atsisakė
Ir gaus, kas vekselyje parašyta.

GRACIANAS

Danielius štai! Danielius štai antrasis! —
Dėkoju, žyde, kad radai man žodį!

ŠAILOKAS

Tai aš nė neatgausiu pinigų?

PORCIJA

Ne, nieko kito — vien tik netesybas —
Ir gausi jas savo paties nelaimei.

ŠAILOKAS

Lai velnias ima sau tas netesybas!
Daugiau aš nesibylinėju.

PORCIJA

Lukterk!
Dabar jau teismas iškelia tau bylą.
Venecijoj įstatymas yra:
Jeigu įrodyta, kad svetimtautis
Tiesiogiai arba netiesiogiai bandė
Pasikėsinti į kieno gyvybę, —
Privalo pusę turto atiduot
Tam, prieš kurį kėsinos, kitą pusę —
Valstybės iždui, ir gyvybė jo
Dožo malonei atiduodama.
Štai koks dabar pritaikomas tau straipsnis,
Nes teismo eigoje mums paaiškėjo,
Kad tu tiesiogiai irgi netiesiogiai
Į atsakovo kėsinais gyvybę
Ir tuo pačiu sau užsitraukei bausmę,
Aukščiau išdėstytą. Tad pulk dabar
Po kojų dožui ir maldauk malonės.

GRACIANAS

Melsk, kad pačiam tau leistų pasikart,
Nors jeigu iždas turtą konfiskuoja,
Nebus už ką tau virvės nusipirkt,
Ir teks pakart valstybės lėšomis.

DOŽAS

Kad mūsų sielų skirtumą išvystum,
Iš anksto tau gyvybę dovanoju.
Bet tavo turtą lai pasidalys
Antonijus ir iždas. Atgailauk,
Ir bausmę galim pabauda pakeist.

PORCIJA

Antonijaus dalies tatai neliečia.

ŠAILOKAS

Tai kam dar man gyvybę dovanoti?
Be pamatų joks namas nestovės:
Atėmę tai, iš ko aš gyvenu,
Jūs tuo pačiu nužudote mane.

PORCIJA

Antonijau, ar jūs pasigailėsit?

GRACIANAS

Duos virvę pasikart, ne ką daugiau.

ANTONIJUS

Aš nieko prieš, jeigu šviesusis dožas
Ir teismas žydui teikiasi grąžinti
Pusę jo turto. Aš tik tiek pridursiu:
Būtų gerai, jeigu jis kitą pusę
Man užrašytų, kad po jo mirties
Aš perduoti galėčiau tam sinjorui,
Kurs pavogė jo dukrą.
Ir dar: už čia parodytą malonę
Privalo apsikrikštyt jis: be to,
Tegu čia pat sudaro testamentą,
Kad visą turtą dukteriai palieka
Ir žentui.

DOŽAS

Tegu būnie taip; jei ne —
Atšauksiu jam parodytą malonę.

PORCIJA

Ar, žyde, tu patenkintas? Sakyk!

ŠAILOKAS

Patenkintas.

PORCIJA

Raštininkui

Paruoškit testamentą.

ŠAILOKAS

Prašau man leist išeit. Blogai jaučiuos.
Atsiųskit aktą į namus. Aš jį
Pasirašysiu.

DOŽAS

Eik, tik vykdyk duotą žodį.

GRACIANAS

Per krikštą du krikštatėvius tu gausi;
Jei būčiau aš teisėjas, dar pridėčiau
Bent dešimtį, kad jie greičiau tave
Į kartuves pasiųstų, ne į krikštą.

Šailokas išeina

DOŽAS

Sinjore, prašom pas mane pietų.

PORCIJA

Meldžiu atleist man, jūsų didenybe,
Tačiau turiu nuvykti dar šią naktį
Į Padują. Man laikas iškeliaut.

DOŽAS

Kaip gaila, kad neturit laisvo laiko. —
Antonijau, atsilyginkit sinjorui;
Man rodosi, jūs daug skolingas jam.

Išeina Dožas ir jo palyda

BASANIJUS

Atleiskit, didžiai gerbiamas sinjore:
Jūs išmintis išgelbėjo mane
Ir mano draugą nuo baisios nelaimės.

Mes norim atsilyginti už gera:
Priimkit tuos tris tūkstančius dukatų,
Kurie čia buvo žydui paskirti.

ANTONIJUS

Be to, mes liekam amžinai skolingi
Už jūsų draugiškumą ir pagalbą.

PORCIJA

Didžiausias žmogui užmokestis — džiaugsmas.
O aš labai džiaugiuosi, jums padėjęs.
Vadinasi, atlygintas esu.
Gerais darbais aš niekad neprekiauju.
Prašau mane pažint, kai susitiksim.
Na, o dabar — laimingail Išvykstu.

BASANIJUS

Sinjore, aš primygtinai prašau:
Nors atminimui dovaną priimkit:
Ne užmokestį, — šiaip sau suvenyrą.
Labai prašau jus — neatsisakykit.
Ir man atleiskit.

PORCIJA

Jūs toks atkaklus,
Jog nusileist turiu.

Antonijui

Sinjore mielas,
Iš jūsų aš paimsiu pirštinaites.

Basanijui

O, jūs vardan draugystės duokit žiedą.
Jūs slepiat ranką? Ką? Jums gaila žiedo?
Nejaugi jo aš nenusipelniau?

BASANIJUS

Sinjore, šitas žiedas nieko vertas!
Man būtų stačiai gėda dovanot.

PORCIJA

O man labai patinka šitas žiedas.
Jokiu būdu neimsiu nieko kito.

BASANIJUS

Šis žiedas man brangus ne savo kaina.
Aš dovanosiu jums brangiausią žiedą,
Kokį pavyks Venecijoj surasti.
Bet šitą leiskit pasilikti sau.

PORCIJA

Kaip aš matau, jūs pažadais dosnus.
Pirma mane jūs kaulyti išmokėt,
Dabar — kaip reik prašeivoms atsakyt.

BASANIJUS

Sinjore, man žmona jį dovanojo
Ir prisaikdino sergėti kaip akį.
Ir, dieve gink, su juo neišsiskirt.

PORCIJA

Kaip žmonės moka dovanas taupyt!
Jei ta žmona dar ne visai pamišus,
Ji nesupyks ant jūsų amžinai,
Supratusi, kuo aš nusipelniau
Sau šitą žiedą. Likite sveiki!

Porcija ir Nerisa išeina

ANTONIJUS

Basanijui

Reikėjo atiduoti jam tą žiedą.
Jo nuopelnai ir mano meilė tau
Reikšmingesni, negu žmonos valia.

BASANIJUS

Bėk, Gracianai, pasivyk teisėją.
Įteik jam žiedą; ir jeigu galėsi,
Atveski pas Antonijų. Skubėk.

Gracianas išeina

Na, o dabar eime ir mes tenai,
O ryt anksti skubėsime abu
Į Belmontą. Antonijau, eiva.

Išeina

II SCENA

Ten pat. Gatvė.
Įeina Porcija ir Nerisa.

PORCIJA

Bėk, sužinok, kur Šailoko namai.
Lai pasirašo aktą. Šiąnakt vykstam
Ir būsime namie anksčiau už vyrus.
Lorencas džiaugsis, gavęs tokį raštą.

Įeina Gracianas

GRACIANAS

Sinjore, kaip gerai, kad pavijau.
Basanijus, manasis ponas, siunčia
Apsigalvojęs žiedą jums ir kviečia
Prie bendro stalo papietaut.

PORCIJA

Deja,
Kad negaliu. Už žiedą didis ačiū.
Be to, prašau jus mano sekretoriui
Parodyti, kur Šailoko namai.

GRACIANAS

Su mielu noru.

NERISA

Vieną minutėlę!

Tyliai Porcijai

Bandysiu išviliot iš vyro žiedą,
Kurį prisiekė saugot amžinai.

PORCIJA

Tyliai Nerisai

Pavyks, aš tuo tikra. Turėsim progos
Pasiklausyt, kaip jie prisiekinės,
Kad vyrams savo žiedus dovanojo.
O mes nugincysim juos ir išjuoksim.
Tad paskubėk; žinai, kur lauksiu aš?

NERISA

Eime, sinjore. Veskite mane.

Išeina

PENKTAS VEIKSMAS

I SCENA

Belmontas. Alėja į Porcijos namus. Įeina Lorencas ir Džesika.

LORENCAS

Žavinga mėnesiena! Tokią naktį,
Kada medžius vėjelis švelniai glostė
Ir jie net nešlamėjo, — tokią naktį
Nuo Trojos sienų žvalgėsi Troilas,
Ieškodamas tarp graikų palapinių,
Kur jo Kresidė miega.

DŽESIKA

Tokią naktį
Vienų viena per rasą žengė Tisbė,
Tačiau, šešėlį liūto pastebėjus
Anksčiau, nei patį liūtą, paskubom
Pabėgo persigandus.

LORENCAS

Tokią naktį
Didona mojo gluosnio šakele
Ant jūros kranto mylimajam savo
Kartaginon sugrįžti.

DŽESIKA

Tokią naktį
Žoles Medėja burtininkė rinko
Atjauninti Esoną.

LORENCAS

Tokią naktį
Turtingą žydą Džesika paliko
Ir su švaistūnu savo meilužiu
Į Belmontą pabėgo.

DŽESIKA

Tokią naktį
Lorencas ją mylėt prisiekinėjo,
Pavergdamas jos širdį pažadais,
Kurių tesėt nemanė.

LORENCAS

Tokią naktį
Dailioji Džesika, maža pikčiurna,
Užgavo skaudžiai mylimąjį savo,
Bet tas atleido jai.

DŽESIKA

Tokių naktų
Aš sugalvočiau už tave daugiau.
Tačiau girdi? Kažkas čionai ateina.

Įeina Stefanas

LORENCAS

Kas ramią naktį vaikšto taip skubiai?

STEFANAS

Bičiulis.

LORENCAS

Bičiulis? Koks? Koks vardas to bičiulio?

STEFANAS

Stefanas aš vardu. Nešu jum žinią,
Kad dar prieš auštant grįš namo ponia,
Kuri dabar šventuosius kryžius lanko
Ir klūpodama meldžia visagalį
Laimingos moterystės.

LORENCAS

Ji viena?

STEFANAS

Ne, šventas atsiskyrėlis ją lydi
Ir kambarinė. Ponas dar negrįžo?

LORENCAS

Negrįžo dar, ir nėr jokių žinių.
Bet eikim mudu, Džesika, vidun:
Reik Belmonto gerajai šeimininkei
Paruošti iškilmingą sutikimą.

Įeina Lančelotas

LANČELOTAS

Holia, holia, o-ho-ho! Holia, holia!

LORENCAS

Kas ten šaukia?

LANČELOTAS

Holia! Ar nematėte pono Lorenco ir jo žmonos?

LORENCAS

Liaukis ūkauti: aš čia.

LANČELOTAS

Holia! Kur? Kurgi?

LORENCAS

Čia.

LANČELOTAS

Pasakykite jam, kad atvyko mano pono pasiuntinys ir kad jo ragas pilnas gerų naujienų. Mano ponas dar prieš aušiant bus čia.

LORENCAS

Eime vidun, brangioji, ten palauksim.
O gal tiek to: pabūsime ir čia.
Stefanai, jūs praneškite maniškiams,
Kad jau ponia čia pat ir tuoj sugrįš.
Ir muzikantai lai išeina sodan.

Stefanas nueina

Žiūrėk, kokia žavinga mėnesiena!
Prisėskim čia: lai muzikos garsai
Mums glosto ausį; ramuma nakties
Be galo tinka maloniems akordams.
Sėsk, Džesika. Pasižiūrėk padangėn:
Jinai nusėta aukso skrituliais.
Ir netgi tie, kur vos akis įžiūri,
Judėjimu savuoju giesmę gieda,
Pritardami skaistiesiems angelams.
Juk nemirtingų sielų privalumas —
Harmonija. Tik mes negirdim jos,
Kol žemės dulkių trumpalaikis kūnas
Užgožia ją savajam kevale.

Įeina muzikantai

Eikšekit! Himnu žadinkit Dianą.
Lai muzika pasiekia jūsų ponią
Ir kviečia ją švelniais garsais namo.

DŽESIKA

Man liūdna daros, muzikos beklausant.

LORENCAS

Dėl to, kad tavo sielą ji paliečia.
Įsižiūrėki į laukinę bandą
Ar kumeliūų neprijaukintų pulką:
Jie laigo, žvengia, trypčioja ir prunkščia,
Nes gyslom karštas kraujas kunkuliuoja;
Bet vos tik jie išgirs trimito aidą
Arba kitokios muzikos garsus,
Staiga matysi, kaip visi sustos
Ir romumu spindės laukinės akys.
Tai muzikos galia. Poetai sako,
Kad kažkada Orfėjas jos garsais
Kerėjęs vėjus, vandenis, medžius.
Juk nėr pasauly tokio atšiaurumo,
Kad muzika suminkštint negalėtų.

Žmogus, nejaučiąs muzikos savy
Ir sąskambių švelniųjų nemėgstąs,
Apgauti gali, apiplėšt, išduoti;
Jo sielos gelmės tamsios lyg naktis,
Jausmai tarytum pragaras juodi.
Būk atsargi su tokiu. Na, paklausom.

Įeina Porcija ir Nerisa

PORCIJA

Tas žiburys manojoj menėj dega.
Kaip žvakė vis dėlto toli matyti!
Geri darbai taip spindi blogio jūroj.

NERISA

Bet švistels mėnuo, ir nebėr žvakutės.

PORCIJA

Didi garbė mažesniąją užtemdo:
Ir vietininkas tviska lyg karalius,
Kol nėr karaliaus, bet, atvykus jam,
Pradingsta vietininko prašmatnumas
Tartum laukų upelis vandenyne.
Klausykl Lyg groja!

NERISA

Taip, miela sinjora,
Tikriausiai jūsų rūmų kapela.

PORCIJA

Viskas gerai, kas estí savo vietoj.
Jie niekad dieną taip gražiai negrojo.

NERISA

Sinjora, viską daro ramuma.

PORCIJA

Ir varnas gieda tartum vieversys,
Kai nieks neklauso, ir, be to, man rodos,

Jeigu lakštutė dieną suokt pradėtų,
Kai visos žąsys klega, ne geriau
Už paprastą zyliukę sugiedotų.
Kiek daug daiktų skolingi aplinkybėms
Už tobulybę ir šlovės vainiką.
Cit! Pilnaties negalima pažadint!
Ji miega su Endimionu.

Muzika nutyla

LORENCAS

Kas čia?
Jei aš neklystu — Porcijos tai balsas.

PORCIJA

Pažino tartum neregys gegutę
Iš prasto balso.

LORENCAS

Būk sveika, sinjora,
Namo parvykusi!

PORCIJA

Mes meldėm dievą,
Kad mūsų vyrams sektųsi gerai.
Tur būt, malda padėjo jiems. Jie grįžo?

LORENCAS

Ne, dar negrįžo. Bet pasiuntinys
Atvykęs pranešė, kad jie čia pat jau.

PORCIJA

Nerisa, eik vidun ir pasakyk
Visiems tarnams, kad jie neprasitartų,
Jog buvom mes išvykusios. Lorencai,
Ir jūs taip pat, ir Džesika taip pat.

Pasigirsta trimitas

LORENCAS

Tai jis! Čia pat. Girdėjot jo trimitą?
Mes ne plepiai, sinjora; nebijokit.

PORCIJA

Naktis — lyg negaluojanti diena,
Šiek tiek pablyškus. Būna tokios dienos,
Kai saulės nematyt tarp debesų.

Įeina Basanijus, Antonijus, Gracianas
ir jų palyda.

BASANIJUS

Jei, saulei nesant, vaikščiotumėt jūs,
Turėtume čia amžinąją dieną.

PORCIJA

Jei aš šviesa, tai ne visiems skirta.
Žmona, kuri nušvinta kiekvienam,
Savajam vyrui šviečia, bet nešildo.
Basanijui aš šito nelinkėčiau.
Bet viskas dievo valioje! Sinjore,
Prašau įžengti į savus namus.

BASANIJUS

Ačiū, sinjora. Šičia mano draugas,
Tas pats Antonijus, kuriam esu
Tiek daug už jojo paslaugas skolingas.

PORCIJA

Visa širdim dabar grąžinkit skolą,
Nes jis už jus laidavo širdimi.

ANTONIJUS

Aš jau pilnai atlygintas esu.

PORCIJA

Sinjore, jūs — brangiausias mūsų svečias;
Bet mes tatai įrodysim ne žodžiais,
Tad prakalbų ilgų nebesakysiu.

GRACIANAS

Nerisai

Tu neteisi, prisiekiu mėnuliu.
Teisėjo raštvedžiui aš jį daviau.
Tegu jis lieka amžinas eunuchas,
Jei taip, brangioji, įžeidė tave.

PORCIJA

Jau ginčijatės! Kas gi atsitiko?

GRACIANAS

Dėl menkniekio, dėl paprasčiausio žiedo,
Kurį jį buvo man padovanojus
Su įrašu, pritinkančiu visiems
Lyg šaltkalvio poezija ant peilio:
„Mylėk mane ir niekad nesiskirk."

NERISA

Kalbėk ne apie įrašą ir vertę!
Kai dovanojau jį, prisiekei man,
Kad išnešiosi ligi pat mirties
Ir net su juo kartu į grabą gulsi.
Jei ne mane, bent savo žodį gerbk:
Dievažijaisi saugot, tai ir saugok.
Teisėjo raštvedžiui! O man pats dievas
Lai bus teisėjas, jei tas raštvedys
Turės ant smakro barzdą kada nors!

GRACIANAS

Turės, jei tik bent kiek suvyriškės.

NERISA

Jei gali moteris suvyriškėti.

GRACIANAS

Prisiekiu tau, kad buvo tai jaunuolis,
Visai dar nesubrendęs vaikinukas,
Teisėjo raštininkas, tavo ūgio.
Plepus vaikėzas kaulijo atlygint;
Širdis neleido atsakyti jam.

PORCIJA

Aš privalau jus atvirai papeikti,
Kad taip lengvai praradote žmonos
Jums duotą pirmą dovaną. Tas žiedas,
Su priesaika ant piršto jums uždėtas,
Turėjo tapt ištikimybės ženklu.
Aš irgi žiedą vyrui dovanojau
Ir nesiskirt su juo prisaikdinau.
Štai stovi jis, ir galvą aš guldau,
Kad nė už žemės šios didžius turtus
Jis niekam žiedo to neatiduos,
Net nenumaus nuo piršto. Gracianai,
Per skaudžiai jūs užgavot savo žmoną.
Jeigu taip man — iš proto aš išeičiau.

BASANIJUS

Į šalį

Geriau man kairę ranką nusikirst
Ir tvirtinti, kad jos aš netekau,
Nuožmioj kovoj begindamas jos žiedą!

GRACIANAS

Basanijus, manasis ponas, irgi
Atidavė teisėjui savo žiedą.
Tas prašė jo, nes buvo ir už ką.
O jo berniukas, teismo raštvedys,
Už savo triūsą manojo paprašė.
Abu jie nieko kito nenorėjo,
Tiktai žiedų.

PORCIJA

Sinjore, kokį žiedą
Atidavėt? Tikriausiai, kad ne mano?

BASANIJUS

Jei kaltę dar apsunkinčiau melu,
Galėčiau neigt, bet matote pati:
Ant piršto žiedo nėr, — aš netekau jo.

PORCIJA

Jūs taip praradot ir ištikimybę!
Ir dievaži, kol neišvysiu žiedo,
Manęs jūs savo lovoj nematysit.

NERISA

Nei tu manęs savojoj, Gracianai.

BASANIJUS

Brangioji Porcija, jeigu žinotum,
Kam aš tokiam atidaviau tą žiedą,
Ir vardan ko atidaviau tą žiedą,
O ir už ką atidaviau tą žiedą,
Ir kaip nenoromis daviau tą žiedą,
Kai nieko kito neėmė, kaip žiedą, —
Tu negalėtum taip manęs pasmerkti.

PORCIJA

Jei jūs suprastute, ką reiškia žiedas,
Jei gerbtut tą, kuri jum davė žiedą,
Ir jei garbės turėtut saugot žiedą,
Nebūtumėt jūs žiedo atidavęs.
Jūs tvirtinat, kad gynėt jį karštai, —
Tai kas gi buvo toks nesupratingas
Ir gėdos neturėjo reikalaut
To, kas kitam relikvija yra?
Nerisa mus pamokė, ką galvot:
Galiu numirt, jei ne dama jį turi!

BASANIJUS

O dieve gink! Prisiekiu tau garbe:
Daviau jį teisės daktarui, kuris,
Pasiūlytus tris tūkstančius dukatų
Atstūmęs, vien tik žiedo reikalavo.
Iš karto, aišku, aš atsisakiau,
Ir jis išėjo, smarkiai užsigavęs —
Jisai, kuris geriausiam mano draugui
Išgelbėjo gyvybę. Tark, brangioji,
Ką aš daryt turėjau? Aš tada,
Kankinamas ir pareigos, ir gėdos,
Liepiau pavyt ir atiduot jam žiedą.
Man sąžinė neleido užsitraukt
Nedėkingumo dėmę. Ak, atleisk;
Nakties šventaisiais žiburiais prisiekiu:
Jei būtumei tu buvus su manim,
Maldavus būtum atiduot jam žiedą.

PORCIJA

Tad saugokitės daktaro, sinjore!
Jeigu jis turi brangakmenį mano,
Kurį su meile jūs nešiot prisiekėt,
Aš būsiu daktarui labai dosni
Ir, kaip ir jūs, jam nieko negailėsiu:
Savęs pačios nei savo vyro lovos.
Mes, dievaži, sueisime su juo.
Todėl kaip Argus saugokit mane
Kiekvieną naktį. Vos paliksit vieną,
Prisiekiu jums garbe (dar ją turiu) —
Gulėsiu aš su daktaru drauge.

NERISA

O aš su raštininku; tad žiūrėk,
Kad nepaliktumei manęs vienos.

GRACIANAS

Ką padarysi! Na, bet jei užklupsiu,
Tam raštininkui plunksną aš nusuksiu.

ANTONIJUS

O kaltas aš dėl viso šito ginčo!

PORCIJA

Tik nesikrimskit; jūs čia lauktas svečias.

BASANIJUS

Atleisk man, Porcija, už šitą skriaudą.
Visų draugų akivaizdoj prisiekiu
Tavo pačios skaisčia akių gelme,
Kurioj aš pats save matau...

PORCIJA

Girdėjot?
Turiu aš dvi akis, todėl jis mato
Jose save po kartą kiekvienoj...
Prisiek, dviveidi: priesaika tavoji
Verta pasitikėjimo!

BASANIJUS

Klausyk,
Atleisk man kaltę, ir prisiekiu siela,
Kad priesaika nuo šiol bus man šventa.

ANTONIJUS

Aš jau buvau dėl jo užstatęs kūną,
Ir jei ne tas, kur turi tamstos žiedą,
Aš būčiau žuvęs. Antrąkart drįstu
Už jūsų vyrą užstatyti sielą:
Jis niekad jums daugiau nenusikals.

PORCIJA

Jūsų atsakymu! Įteikit jam:
Lai saugo šį geriau, negu aną.

Paduoda Antonijui žiedą

ANTONIJUS

Paduodamas žiedą Basanijui

Basanijau, prisiek man saugot žiedą!

BASANIJUS

Dangau! Tas pats, kur daktarui daviau!

PORCIJA

Atleiski man, Basanijau: už žiedą
Tas daktaras gulėjo su manim.

NERISA

Ir tu atleisk, mielasis Gracianai:
Tas raštininkas, jaunas vaikinukas,
Už žiedą šį gulėjo su manim.

GRACIANAS

Bet kas gi taiso vasarą kelius,
Kai tie keliai pakankamai geri?
Neužtarnautai tapome raguoti.

PORCIJA

Gana šiurkštaut! Nustebkite: štai laiškas.
Laisvalaikiu jį perskaityt galėsit;
Iš Padujos Belarijus jį siunčia.
Jūs sužinosite, kad aš buvau
Tas daktaras, o mano raštvedys —
Nerisa. Štai Lorencas jums paliudys,
Kad mes išvykom jūsų įkandin
Ir tik dabar sugrįžom. Dar nebuvom
Nė namuose. Antonijau mielasis,
Aš jums turiu tokių gerų žinių,
Kokių tikrai nelaukiat: šiam laiške
Jūs rasite, kad jūsų trys laivai
Su kroviniais staiga sugrįžo uostan.
Nepasakosiu jums, kuriuo būdu
Pateko man šis laiškas.

ANTONIJUS

Aš bežadis!

BASANIJUS

Tai tu, brangioji, daktaras buvai,
Ir aš nepažinau?

GRACIANAS

Tu — raštvedys?
Tas pats, kuris įtaisė man ragus?

NERISA

Tas pats. Bet tau jis to nepadarys,
Nebent tiktai kada suvyriškės.

BASANIJUS

Aš, daktare, tave priimsiu lovon,
O nesant man, gulėk su mano žmona.

ANTONIJUS

Sinjora, jūs man davėte gyvybę
Ir pragyvenimą. Laiške tikrai
Man rašoma, kad trys mano laivai
Laimingai parplaukė.

PORCIJA

Na ką, Lorencai?
Ir jus pradžiugins mano raštvedys.

NERISA

Ir užmokesčio jokio nepaims!
Štai įteikiu aš Džesikai ir jums
Turtuolio tėvo žydo testamentą.
Po jo mirties jums viskas atiteks.

LORENCAS

O gražiosios sinjoros! Alkaniems
Ant kelio beriat maną iš dangaus!

PORCIJA

Netrukus švis. O aš esu tikra,
Kad jūs kol kas ne viskuo patikėjot.
Eime vidun. Galėsit mus iškvosti.
O mes ištikimai jums atsakysim.

Gerai. Pirmasis klausimas bus toks:
Tegu Nerisa man dabar prisiekia,
Ar jai geriau stovėt čia ligi ryto,
Ar eit prigulti, kol dar nepraŠvito?
Ir lai ilgiau neužgiedos gaidys,
Kai su manim ilsėsis raštvedys!
O būtų gėda vėl pakliūt į bėdą
Ir pražudyt kur nors Nerisos žiedą!

Išeina

P A A I Š K I N I M A I

VINDZORO ŠMAIKŠTUOLĖS

Pirmą kartą komedija buvo suvaidinta 1597 metais; matyt, tada ji ir parašyta. 1602 metais pasirodė „piratiškas" jos leidimas su gausiomis klaidomis bei spragomis. Šekspyrui gyvam esant, komedija daugiau nebebuvo leidžiama. Dabartiniu metu naudojamas tekstas, kurio pagrindą sudaro Šekspyro draugų paruoštas ir 1623 metais išleistas jo dramos kūrinių rinkinys.

Skirtingai nuo daugumos Šekspyro kūrinių, komedija neturi tiesioginių siužetinių šaltinių. Kita vertus, Šekspyras čia panaudojo motyvus ir siužetinius elementus, kurie dažnai sutinkami to meto novelistikoje ir dramaturgijoje: išdaigininkė žmona pasijuokia iš nevykėlio „meilužio" ir ta pačia proga sąmojingai pamoko pavydu liaujantį savo vyrą. Bet nėra jokių įrodymų, kad Šekspyras būtų tomis novelėmis ar pjesėmis betarpiškai sekęs.

Atrodo, kad ši komedija gimė kaip proginis kūrinys. Pasakojama, kad Elžbietai ir jos dvariškiams taip patikusi prieš tai Šekspyro parašyta ir teatro su pasisekimu vaidinama draminė kronika „Henrikas IV", jog karalienė pareikalavo tęsinio. Ypač visi pamėgo sąmojingą sero Džono Falstafo paveikslą. Šekspyras jį ir padarė centriniu naujosios komedijos veikėju. Apie tai, kad dramaturgas čia atsiliepė į tam tikrą „užsakymą", leidžia kalbėti ir kai kurie nenuginčijami faktai. Pavyzdžiui, pirmas „Vindzoro šmaikštuolių" vaidinimas buvo susietas su Kelraiščio ordino iškilmėmis (1597 m. balandžio 27 d.); komedijos veiksmas vystomas Vindzore, kur dažnai lankydavosi karalienė ir rinkdavosi minėto ordino kapitula; viešbučiui duotas „Kelraiščio" pavadinimas ir t. t.

Be Falstafo, iš draminės kronikos „Henrikas IV" į šią komediją perkelti dar kai kurie veikėjai: Bardolfas, Pistolis, misis Kvikli ir

teisėjas Šelou — tiesa, gerokai pakitę. Ten jie sudarė istoriniams įvykiams „falstafišką foną", o čia suauga su visa aplinka. Reikia pasakyti, kad naujieji komiški veikėjai „Vindzoro šmaikštuolėse" — Slenderis, Evansas, Kajus, Peidžai, Fordai — daug kuo sodresni ir spalvingesni už „senuosius". Nesiremdamas kokiais nors konkrečiais kūriniais, Šekspyras vis tik plačiai naudoja šioje komedijoje satyrinės miestų literatūros ir liaudies farsų patyrimą. Bet jis dar ironiškiau žiūri į riterią bei riteriškus idealus, o miestelėnams — ypač vyrams — taip pat negaili pašaipos. Sąmojingai, linksmai, griebdamasis komiškiems liaudies vaidinimams būdingų priemonių, jis kalba apie žmogaus jausmų ir poelgių laisvę. Iš šio humanistinio taško komedijoje nuvainikuojami kvailiai ir gobšai.

Vienintelis komedijos veikėjas, turįs aiškių literatūrinių bei istorinių prototipų, yra Falstafas. Šią figūrą (iš pradžių žinomą sero Džono Oldkaslio vardu) Šekspyras savajam „Henrikui IV" pasiskolino iš nežinomo autoriaus pjesės „Šlovingosios Henriko V pergalės", kuri jau nuo 1588 metų buvo dažnai vaidinama, o išspausdinta 1598 metais. Oldkaslis — reali, netgi tragiško likimo asmenybė. Tai riteris, gyvenęs Henriko IV laikais ir draugavęs su jo sūnum — Velso princu, būsimu karaliumi Henriku V. Oldkaslis atvirai kovojo prieš oficialiąją bažnyčią, neigė popiežiaus valdžią ir smerkė aukštosios katalikų dvasininkijos elgesį. Jis buvo persekiojamas, teisiamas, kalinamas, o 1417 metais sudegintas ant laužo kaip eretikas. Nenuostabu, kad katalikų bažnyčia stengėsi jį vaizduoti kaip bailį ir sukčių. Tokia traktuotė atsiliepė ir „Šlovingųjų Henriko V pergalių" autoriui, o iš jo perėjo į Šekspyro „Henriką IV". Šekspyrui čia mažiausiai rūpėjo istorinis tikslumas: jis toliau vystė spalvingą charakterį, užmegztą nežinomo pirmtako, ir derino jį su visu kūrybiniu savo sumanymu. Yra pagrindo manyti, kad scenoje Oldkaslio vardas tebesilaikė gana ilgai. Bet pačiame tekste Šekspyras vardą pakeitė, — teigiama, kad šito pareikalavo Oldkaslio palikuonys.

1958 metais „Vindzoro šmaikštuoles" pastatė Kauno Muzikinis dramos teatras „Vindzoro kumučių" pavadinimu. Leidžiant šį rinkinį, buvo pasirinkta antraštė, tiksliau apibūdinanti tas linksmąsias ir šauniąsias vindzorietes, kurias dramaturgas pavaizdavo šioje komedijoje.

6 psl. *Vindzoras* — nedidelis miestas trisdešimt kilometrų į vakarus nuo Londono. Vindzoro pilis dar Šekspyro laikais buvo anglų karalių rezidencija.

7 psl. *Žvaigždzių Rūmai* — XVI amžiuje Anglijoje įsteigtas aukščiausias baudžiamųjų bylų teismas; pavadinimas kilo dėl to, kad teismo posėdžių salės lubose buvo pavaizduotos žvaigždės.

Eskvairais feodalinėje Anglijoje vadino ginklanešius; paskiau eskvairas tapo vienu žemesniųjų bajorijos titulų.

15 psl. *...prisiekiu šitom pirštinėm!* — Tais laikais pirštinės buvo naujausios mados dalykas, o Slenderis labai nori pasirodyti esąs elegantiškas dabita ir kreipia visų dėmesį į savo pirštines.

Grotai — senovinis anglų pinigas.

...dvi Eduardo laikų monetas. — Matyt, turima galvoje Eduardo VI laikų pinigai; pastarasis karaliavo 1547—1553 metais, tad XVI amžiaus pabaigoje tai buvo jau palyginti senos monetos.

17 psl. *...kad tik turėčiau dabar savąją „Dainų ir sonetų knygą".* — Matyt, Slenderis kalba apie 1557 metais išleistą rinkinį „Dainos ir sonetai", kurio autorių tarpe buvo grafas Saris ir kiti žinomi poetai. Slenderis įsitikinęs, kad cituojami sonetai atpirks jam iškalbos stoką.

Mano mįslių knygą. — Turima galvoje populiari tais laikais „Linksmų mįslių knyga".

22 psl. *Sekersonas* — londoniečiams žinoma meška, kuri dažnai buvo paleidžiama nuo grandinės žmonėms pasismaginti netoli „Globuso" teatro, vadinamajame Paryžiaus sode.

27 psl. *...aibės auksinių „angelų".* — Falstafas turi galvoje auksinius dešimties šilingų (pusės svaro) vertės pinigus, kuriuose buvo iškaltas arkangelo Mykolo atvaizdas.

28 psl. *Jinai — tarytum Gvianos sritis — pilna aukso ir visokio gėrio.* — Tų laikų anglų keliautojai, aplankę Pietų Ameriką, daug pasakojo apie Gvianos turtus.

...jiedvi bus mano Rytų ir Vakarų Indijos. — Kadangi Kolumbas į Vakarus plaukė, tikėdamasis pasiekti Indiją, tai jo surastos salos Atlanto vandenyne tarp Šiaurės Amerikos ir Pietų Amerikos žemyno buvo pavadintos Vakarų Indija (Vest-Indija), o tikrajai Indijai, Pietryčių Azijai ir saloms prigijo Rytų Indijos (Ost-Indijos) vardas. Naujai atrastos žemės ne mažiau už senąją Indiją garsėjo kaip labai pelningos užsienio prekybos šaltinis.

Nejaugi Trojos Pandaru aš tapsiu... — „Iliadoje" yra minimas karingasis Pandaras, kovojęs Trojos pusėje greta Enėjo. Bet ankstyvaisiais viduramžiais ir Renesanso laikais Pandaro vardas dažniausiai turėdavo kitokią prasmę. Konkrečiai anglų literatūroje, gerokai pakeičiant antikinius šaltinius, ne kartą panaudojama istorija apie Trojos karaliaus Priamo sūnų Troilą ir jo neištikimą mylimąją Kresidę; Pandaras, Kresidės dėdė, buvo tarpininkas šioje meilės istorijoje. Šekspyro laikais visi trys vardai jau buvo tapę bendriniai: Kresidė simbolizavo moters neištikimybę, Troilas — vyro ištikimybę, o Pandaras įkūnijo sąvadautojo tipą. Šekspyras ne kartą vartoja daiktavardį „pandar" — sąvadautojas, o veiksmažodis „to pander" angliškai reiškia „būti sąvadautoju". Šis motyvas sutinkamas ir kituose Šekspyro veikaluose (pavyzdžiui, komedijoje „Dvyliktoji naktis", III v. 1 sc.) ir vėliau sudarė pagrindą atskiros komedijos — „Troilas ir Kresidė" (apie 1602 m.) — siužetui.

31 psl. *...maža ruda barzdelė — panašiai kaip Kaino.* — To meto biblinio turinio paveiksluose ir sieniniuose kilimuose bei apmušaluose Kainas būdavo vaizduojamas su ruda barzda.

39 psl. *Prakeiktas Erodas.* — Biblijoje minimas Judėjos karalius Erodas pasižymėjo, be kitų ydų, ir gašlumu.

40 psl. *Flamandų girtuoklis.* — Tais laikais flamandai buvo laikomi dideliais girtuokliais; gal ši užuomina remiasi ir flamandų dailininkų paveikslais, kuriuose dažnai sutinkamos grubokos žanrinės scenos ir sodriai nutapyti puotų, pasilinksminimų vaizdai.

41 psl. *...kiek šimtoji Dovydo psalmė su dainuška apie žalias rankoves...* — Pakilią psalmę, kuri šlovina dievą, misis Ford ironiškai sugretina su populiaria ir gana žaismingа ano meto dainele.

42 psl. *...aš veikiau sutikčiau tapti milžine ir gulėti po Peliono kalnu.* — Antikinė legenda pasakoja, kad gigantai, sukilę prieš Olimpo dievus, bandė į jų buveinę įkopti, „kraudami Osą ant Peliono".

43 psl. *Tu būsi panašus į Akteoną, kadaise užpiudytą šunimis.* — Pistolis primena Fordui senovės graikų legendą apie jaunuolį, kuris medžiodamas pamatė besimaudančią Artemidę (Dianą). Įniršusi deivė pavertė Akteoną elniu, ir jo paties šunes jį sudraskė.

49 psl. *Pasakysit, kad mano vardas Brukas...* — „Ford" angliškai reiškia upę, srautą, „brook" — upokšnį. Taigi Fordas kaip slapyvardį pasirenka savo vardo sinonimą; tai paskiau jo scenose su

Falstafu prisideda prie komiško įspūdžio. Prasminius vardus komizmo tikslais Šekspyras šioje komedijoje duoda ir kitiems, jais paremiamas ir žodžių žaismas. Antai: „s l e n d e r" — liesas, trapus, skystas, „bloznas"; „s h a l l o w" (šelou) — lėkštas, tuščias, banalus; quickly" (kvikli) — greitai, sparčiai; ir panašiai.

Pasadai, estokadai — fechtavimo terminai.

64 psl. *Eskulapas (Asklepijus)* — graikų mitologijoje medicinos, gydymo dievas. Galenas — senovės graikų gydytojas ir filosofas, gyvenęs II m. e. amžiuje.

Kastilijos karalius Urinalas Šlapiasis. — Liežuvingasis viešbučio šeimininkas nuolat šaiposi iš Kajaus profesijos. Jo išgalvotas „karalius Urinalas" — dar viena dviprasmybė, taikoma daktarui. Be to, anais laikais po neseniai vykusio Anglijos karo su Ispanija „kastilietis" ar „ispanas" buvo vos ne keiksmažodžiai. O greta paminėjus „Iliados" didvyrį Hektorą, ironiškas kontrastas dar labiau sustiprėja.

69 psl. *„Palei bangas, kurioms be galo..."* ir t. t. — Evansas labai neramus ir sutrikęs, todėl maišo du kūrinius: gerokai painiodamas, jis dainuoja keletą posmų iš K. Marlo eilėraščio „Aistringasis piemenėlis savo mylimajai", bet nei iš šio, nei iš to įpina eilutę iš 137 psalmės (apie Babiloną).

71 psl. *Hipokratas* — senovės graikų medikas (V—IV a prieš m. e.) paprastai laikomas „medicinos tėvu".

73 psl. *Ar aš ne Makiavelis?* — Italų istoriko, politiko ir rašytojo Nikolo Makiavelio (1469—1527) vardas buvo tais laikais tapęs bendriniu. Savo žymiausiame kūrinyje — knygoje „Kunigaikštis" (arba „Valdovas", 1513) Makiavelis teigė, kad politikoje visos priemonės yra tinkamos, kad jėga svarbesnė už įstatymus bei moralines normas. Tuo Makiavelis tarytum teoriškai pagrindė Renesanso epochoje besivystantį individualizmą, niekuo neribojamą žmogaus veikimo laisvę. Artima humanizmui savo išeities tašku (kova už asmenybės teises), Makiavelio siūloma gyvenimiška filosofija vis tik labiausiai tiko tiems, kurie ėjo nuožmių politinių intrigų, nevaržomo plėšimo bei išnaudojimo keliu. Todėl makiavelizmo sąvoka seniai tapo klastos, dviveidiškumo ir amoralumo sinonimu.

74 psl. *O kas tau labiau patinka: rodyti kelią mano akims ar spoksoti į savo pono užkulnius?* — To meto pažai eidavo prieš savo šeimininkes, o vyrus berniukai tarnai lydėdavo iš paskos.

76 psl. *...kad jis — lengvapėdis ir užsispyręs Akteonas.* — Legenda apie Akteoną šiuokart Fordui kelia asociacijų kaip pavyduliaujančiam vyrui: juk elnias, kuriuo Diana pavertė Akteoną, buvo raguotas!

77 psl. *Jisai draugavo su patvirkusiu princu ir Poinsu.* — Peidžas turi galvoje princą Henriką (būsimąjį karalių Henriką V) ir jo bičiulį Poinsą; abu veikia draminėje kronikoje „Henrikas IV".

80 psl. *„Ar jau tu mano, deimante skaistusis?"* — eilutė iš Šekspyro amžininko poeto Filipo Sidnio (1554—1586) vieno eilėraščio.

94 psl. *Verčiau kapan mane įstumkit gyvą ir ropėmis užtvokit mirtinai.* — Tai, atrodo, paplitęs tų laikų priežodis.

118 psl. *...ten vokiečiai prašo trijų arklių. Pats hercogas rytoj atvyksta į karaliaus rūmus.* — Galimas daiktas, kad šiam siužetiniam motyvui Šekspyras panaudojo tikrą faktą: ne taip seniai į Vindzorą buvo atkeliavęs vienas vokiečių aristokratas, ketindamas tapti Kelraiščio ordino riteriu, bet nieko nepešė.

120 psl. *Hernas* — populiarus anglų tautosakos personažas, geriausiai kaip tik žinomas iš šios Šekspyro komedijos. Vindzoro girioje net ligi XIX a. vidurio išstovėjo vadinamasis Herno ąžuolas; buvo tvirtinama, kad jis turėjo pusseptinto šimto metų. Apie paties Herno „pasirodymus" liaudis tebepasakodavo ir XX amžiuje.

126 psl. *Itonas* — nedidelis miestas prie Temzės upės, priešais Vindzorą.

Lyg tie trys vokiški aitvarai, lyg trys daktarai Faustai! — Matyt, Bardolfas turi galvoje Kristoferio Marlo „Daktaro Fausto tragediją", kuriai siužetas paimtas iš Vokietijoje paskelbtos „liaudies knygos" apie „burtininką ir magą" daktarą Faustą (1587).

127 psl. *Redingsas, Meidenhedas, Kolbrukas* — vietovės netoli Vindzoro.

135 psl. *Prisimink, Jupiteri...* — Ironiškai filosofuodamas apie meilę, Falstafas mini graikų mitus, pasakojančius, kaip Dzeusas (Jupiteris) pasivertė jaučiu ir pagrobė gražuolę Europą; ir kaip jis gulbės pavidalu pasirodė besimaudančiai gražuolei Ledai.

136 psl. *Lai dabar bulvėmis lyja.* — Bulvės buvo anuomet laikomos dirginamu vaistu.

137 psl. *Hobgoblinas* — anglų liaudies mitologijos personažas, miškų dvasia.

138 psl. *...Raiščio ordiną primindama.* — Anos Peidž daina aiškiai rodo, kad komedija buvo rašoma iš dalies kaip proginis kūrinys: užuominos apie Kelraiščio ordiną čia visai nebūtinos, bet jos buvo įkomponuotos, matyt, kad patenkintų karalienę ir jos dvariškius. Tačiau, kaip ir kitais kartais, Šekspyras išeina toli už proginio „užsakymo" ribų. Net ir šioje dainoje jis ne tiek apdainuoja senovinį riterystės ordiną, kiek šlovina gamtą, meilę, gyvenimą.

143 psl. *...pliką, kaip Jobas.* — Biblinė legenda pasakoja apie be galo dorą ir dievobaimingą žmogų Jobą, iš kurio dievas, siekdamas išbandyti jo tikėjimo tvirtumą bei nesavanaudiškumą, atėmęs visus turtus. Skirtingai nuo savo vyro, Jobo žmona piktinosi dievo veiksmais ir siūlė vyrui prakeikti dievą.

DVYLIKTOJI NAKTIS
arba KAIP NORITE

Pirmą kartą komedija buvo suvaidinta 1600 ar 1601 m.; parašyta, atrodo, 1600 metais. Išspausdinta pirmą kartą tik 1623 m. leidime.

Pavadinimas „Dvyliktoji naktis" atsirado todėl, kad komedija buvo skirta vaidinti „dvyliktąją naktį" po kalėdų — sausio 6 d. „Dvyliktoji naktis" paprastai užbaigdavo žiemos šventes; ta proga aukštuomenė ir ypač karaliaus dvaras Anglijoje ruošdavo triukšmingus pasilinksminimus, kurių metu vykdavo ir vaidinimai. Manoma, kad Šekspyrui ir jo draugams specialiai buvo užsakytas kūrinys tokiam pokyliui.

Neturi esminio ryšio su komedijos turiniu ir antrasis jos pavadinimas, duotas paantraštėje. Kai kurie tyrinėtojai nurodo, jog Šekspyras norėjęs pabrėžti, kad „Dvyliktoji naktis" jokiam konkrečiam, įprastam draminiam žanrui nepriklauso; atseit, kad ją galima apibūdinti „k a i p n o r i t e". Yra dar kitas aiškinimas. Šekspyras neva norėjęs šitaip pasakyti: jei „Dvyliktosios nakties" pavadinimas nepatinka, tai vadinkite, kaip norite...

Pagrindinė komedijos intriga — Orsino, Violos, Olivijos ir Sebastijano santykiai — turi gana aiškius siužetinius šaltinius. Dvynių motyvas, Šekspyro panaudotas dar „Klaidų komedijoje" (1591 ar 1592 m.), yra skolintas iš romėnų dramaturgo Plauto (III—II a. prieš

m. e.) komedijos „Dvyniai" ir kitų jo veikalų. Bet konkretus „Dvyliktosios nakties"" siužetas yra itališkos kilmės. Jį randame vienoje XVI a. italų komedijoje, vėliau — Bandelo ir Čintijo novelėse. Remdamasis italų autoriais, prancūzas Belfore šį siužetą panaudojo savo „Tragiškose istorijose" (1576), iš kur minėtas pasakojimas jau pateko į Angliją. Šekspyras veikiausiai naudojosi angliškais šaltiniais, būtent — Barnabo Ričo rinkiniu „Atsisveikinimas su karine profesija" (1581). Tame rinkinyje yra vienas pasakojimas — „Apolonijaus ir Silos istorija", — kuris siužetiškai artimas „Dvyliktajai nakčiai": persirengusi vyru, Sila tarnauja hercogui Apolonijui, kurį labai myli; po daugybės nuotykių viskas laimingai baigiasi vedybomis. Nors ir pasirinkęs kitus vardus, Šekspyras be jokios abejonės pasinaudojo gausiomis Ričo pasakojimo detalėmis; tik jis visiškai atmeta šio autoriaus polinkį į banaloką moralizavimą ir suteikia istorijai ryškų draminį stuburą. Dar svarbiau, kad atsirado poetinis grakštumas ir žaismingas humoras, kurie kaip tik ir sudaro Šekspyro komedijos žavesį.

Grubokai komiška kūrinio linija yra visiškai originali. Daug kuo tai yra lyg ir „Vindzoro šmaikštuolių" tęsinys, nors veiksmas vyksta tolimoje Ilirijoje. Tobis gimininga Falstafui, Egiučikas pratęsia Slenderio bruožus, Malvolijus verčia prisiminti teisėją Šelou, pastorių Evansą, daktarą Kajų. Tačiau juoko stichija čia glaudžiai persipina su lyriniais bei romantiniais motyvais. Abi linijas jungia sąmojingoji ir išradingoji Marija, o dar daugiau — juokdarys Festė, kurio aforizmai, kandžios replikos ir grauduliu atmieštos dainelės ne tiek juokina, kiek priverčia susimąstyti.

„Dvyliktąją naktį" 1933 m. pastatė Valstybės teatras Kaune.

148 psl. *Ilirija.* — Taip senovės romėnai vadino šiaurinę Adrijos jūros pakrantę — Dalmatiją. Šekspyro laikais Dalmatija buvo Venecijos respublikos valdoma, tad itališkas koloritas komedijoje gana pagrįstas. Bet apskritai ano meto žiūrovui ir net pačiam Šekspyrui Ilirija buvo tolimo, egzotiško krašto pavadinimas ir nieko daugiau.

Belčas, Eglučikas, Malvolijus. — Kaip ir kitose komedijose, Šekspyras čia panaudoja eilę prasminių vardų. Angliškai „to belch" reiškia — atsirūgti, triukšmingai leisti orą; „aguecheek" — ligūsto veido žmogus, blyškiaveidis. Malvolijaus vardas tikriausiai padarytas iš italų žodžių „mala voglia" — piktumas, pikta valia, pikti kėslai.

149 psl. *Kai pirmąkart Oliviją išvydau...* — Nėra abejonių, kad hercogas prisimena senovės graikų padavimą apie Akteoną, kurį Diana pavertė elniu ir kurį sudraskė jo paties šunys.

151 psl. *Elizijus* (Eliziejaus laukai). — Graikų mitologijoje taip buvo vadinama dorovingų, nemirtingumą nusipelniusių sielų buveinė. Kai kurie tyrinėtojai mano, kad čia žodžių žaismas: Ilirija — Elizijus. Bet tuo reikia paabejoti, nes scenos nuotaika kaip tik jokio žodžių žaismo nereikalauja; greičiau tai paprastas sutapimas.

151 psl. *...kaip Arijonas ant delfino.* — Turimas galvoje padavimas apie senovės graikų poetą ir muzikantą Arijoną (VII—VI a. prieš m. e.). Kai Arijonas plaukė laivu į namus, jūreiviai susimokė jį apiplėšti. Šitai sužinojęs, Arijonas šoko į vandenį, ir delfinas, jo dainos užburtas, išnešė jį ant savo nugaros į krantą.

153 psl. *Kaip eunuchą.* — Eunuchai dainuodavo dvaro spektakliuose diskanto partijas.

153 psl. *Neapsirikai, nes dainuoti moku.* — Matyt, iš pradžių Šekspyras ketino Violai (o tokius vaidmenis vaidindavo aktoriai berniukai) atiduoti komedijoje pagrindinį dainų ir muzikos „krūvį". Bet toliau beveik išimtinai dainuoja juokdarys Festė. Greičiausiai Šekspyras savo pirmykštį sumanymą pakeitė todėl, kad į Berbedžo trupę atėjo Robertas Arminas, labai muzikalus ir lyriškas komikas. Tai iš dalies nulėmė naujus bruožus, kuriuos ilgainiui įgyja Šekspyro juokdariai.

153 psl. *Būk jo eunuchas, aš — kaip nebylys.* — Sultonai savo haremuose ir rūmuose turėdavo, šalia eunuchų, dar ir nebylių tarnų; dažnai nebyliai atlikdavo budelių pareigas.

155 psl. *viola-da-gamba* — XV amžiuje atsiradęs strykinis šešių stygų instrumentas, savo forma panašus į smuiką, tik didesnis; grojant laikomas ant kelių arba — kaip violončelė — tarp kelių.

155 psl. *...kalba trimis ar keturiomis kalbomis.* — Ši Tobio duodama rekomendacija yra, švelniai tariant, perdėta. Netrukus paaiškėja, kad Egiučikas ne tik kvailokas, bet dar ir visiškas nemokša: nesupranta paprasčiausių prancūzų kalbos žodžių, o ir knygiškesnė angliška frazė dažnokai jį apstulbina.

155 psl. *Castiliano vulgo!* — neaiškus posakis, dėl kurio tebevyksta ginčai. Kai kurie komentatoriai čia mato sąmoningai ar

nesąmoningai iškreiptus ispaniškus žodžius ir siūlo pataisas. Vieni yra tos nuomonės, kad posakis ragina Mariją pasitempti, suteikti savo veidui „kastilišką" išraišką, — mat, ispanai buvo laikomi gerų dvaro manierų pavyzdžiu. Kiti tyrinėtojai primena, kad anuomet, po neseniai pasibaigusio Anglijos karo su Ispanija, žodžiai „Kastilija", „kastilietis", „kastiliškas" turėjo niekinamą prasmę, ir Tobis čia geraširdiškai bara Mariją. Dar kiti teigia, kad Tobis paprasčiausiai reikalauja išgerti „kastiliško vyno." Bet labai galimas daiktas, kad Šekspyras į tuos žodžius nesistengė dėti kažkokios ypatingos prasmės: tiesiog Tobis meta skambų neva „užsienietišką" posakį, kuris turi padaryti Marijai įspūdį.

157 psl. *Jūs siūlote sausą ranką.* — Drėgna ranka buvo laikoma aistringumo, net gašlumo požymiu; o sausa ranka reiškė, kad žmogus abejingas meilei.

157 psl. *Taurę kanariškojo.* — Turima galvoje saldus vynas, kuris buvo gabenamas iš Kanarų salų.

160 psl. *Galiardas, korantas* (kurantas), *džigas* — populiarūs to meto šokiai.

160 psl. *Tauro žvaigždynas veikia mūsų krūtinę ir širdį.* — Tais laikais buvo tikima, kad dangaus šviesuliai daro įtakos įvairioms žmogaus kūno dalims. Įdomu, kad Tobis tyčia, o Egiučikas vien dėl savo nežinojimo klaidingai apibūdina anuomet astrologijoje įprastą požiūrį į Tauro žvaigždyno veikimą: Tauro žvaigždynui buvo pavaldūs kaklas ir gerklė... Tobis ir nesuinteresuotas atitaisyti klaidą, jis pasinaudoja šia proga, kad drėbtelėtų keletą šiurkštokų dviprasmybių.

164 psl. *Ką gi sako Kvinapalas.* — Juokdarys mėgsta išlaužti iš piršto skambius vardus ir priskirti šiems nesamiems asmenims savo patarles, priežodžius, aforizmus.

167 psl. *Tegu Merkurijus tave apdovanoja mokėjimu meluoti...* — Dievų pasiuntinys ir prekybos dievas Merkurijus buvo tuo pačiu laikomas melagių bei sukčių globėju.

179 psl. *Mesalina* — išgalvota vietovė.

183 psl. *Keturi elementai.* — Tais laikais buvo gana paplitusi iš graikų paveldėta pažiūra, kad pasaulis susidedąs iš keturių elementų arba stichijų: ugnies, vandens, žemės ir oro.

„Mes trys gudročiai" — ano meto smuklėse dažnai pasitaikydavo iškabos ar šiaip piešiniai, vaizduojantieji dvi asilų ar juokdarių galvas. Prie piešinio būdavo parašas: „Mūsų yra trejetas", „Mes trejetas stuobrių" ir pan. Trečiuoju būdavo tas keleivis, kuris į tokią iškabą žiūrėdavo.

...kai kalbėjai apie Pigrogromitą ir apie vapijlečius, pereinančius Kvebuso meridianą. — Egiučikas kartoja — gal ir gerokai iškraipydamas vardus — eilinę juokdario fantaziją. Manoma, kad Šekspyras čia naudojosi ir tam tikrais Rable romano „Gargantiua ir Pantagriuelis" motyvais.

„Mirmidonai" — ne kokia smuklė. — Mirmidonai (mirmidoniečiai) buvo karinga gentis, kurią Achilas vedė į Trojos karą; perkeltine prasme mirmidonai — paklusnūs tarnai, nenumaldomai vykdantieji gautus įsakymus; užuomina neaiški, bet greičiausiai nukreipta į Malvolijų.

184 psl. *„Mergužėle, kur klajoji..."* — populiari to meto daina, išspausdinta 1599 metais. Iš to tyrinėtojai daro išvadą, kad „Dvyliktoji naktis" negalėjo būti parašyta anksčiau už šią datą.

185 psl. *...net puritonams širdys apsals...* — Anglų puritonai smerkė pasilinksminimus ir pripažino tik religines giesmes. Tobio ironija liečia Malvolijų, kurį jis laiko puritonu.

186 psl. *„Gyveno Babilonijoj žmogus..."* — Čia ir toliau cituojamos populiarių senų dainų nuotrupos.

„Sudie, širdie, aš atsisveikint privalau..." — Tobis ir juokdarys dainuoja populiarią dainelę, tik truputį keičia tekstą, kad kandžiau galėtų pašiepti Malvolijų.

188 psl. *Eik ir zulink savo grandinę...* — Prievaizdai nešiodavo ant kaklo aukso ar sidabro grandinę — savo tarnybinį ženklą; grandinė paprastai buvo nušveičiama duonos trupiniais.

191 psl. *Pentesilėja* — graikų mitologijoje karingųjų moterų amazonių karalienė, žuvusi prie Trojos; šitaip Tobis su geraširdiška ironija vadina smulkutę, bet apsukrią Mariją.

200 psl. *...grafaitė Strači ištekėjo už savo rūbininko.* — Matyt, čia turimas omeny kažkoks pasakojimas ar anekdotas apie nelygias vedybas.

203 psl. *Lukrecija.* — Šekspyras ir jo amžininkai mėgo iš Ovidijaus žinomą padavimą apie Lukreciją: Tarkvinijaus išniekinta. Lukrecija iš gėdos ir širdgėlos nusižudė. Lukrecijos galva dažnai figūruodavo to meto kilmingų damų antspauduose.

209 psl. *Ir iš tikrųjų žodžiai pasidarė tikri šunsnukiai nuo tada, kai juos išniekino pančiai.* — Gal čia kalbama apie teatrinės veiklos apribojimus bei cenzūrinius suvaržymus, kuriuos Anglijoje įvedė Slaptoji taryba 1600 ir 1601 metais. Kai kas mato šiuose žodžiuose užuominą apie piniginius pančius, autoriaus protestą prieš verteiviška požiūrį į meną.

211 psl. *Aš mielai suvaidinčiau Pandarą Frigietį, sinjora, kad gaučiau tam Troilui Kresidę.* — Kaip ir „Vindzoro šmaikštuolėse", Pandaro vardas čia turi bendrinę meilės reikalų tarpininko prasmę.

212 psl. *Kresidė buvo elgeta.* — Pagal tradiciją Kresidė buvo vaizduojama kaip elgeta, šitaip dievų nubausta už savo nelštikimybę.

215 psl. *Nei sferų muzikos...* — Antikiniais laikais buvo galvojama, kad pasaulis susideda iš aštuonių ar devynių viena į kitą įstatytų „sferų" su žvaigždėmis; kiekvienos „sferos" judėjimas turįs savo garsą, o kartu tie garsai sudarą nuostabią harmoniją. Šekspyro laikais posakis „sferų muzika" įgijo priežodžio prasmę ir buvo mėgstamas poetų.

218 psl. *Kai dar Nojus nebuvo jūreivis...* — Atseit, labai seniai, dar iki biblijoje minimo didžiojo tvano, kurio metu liko gyvi tik tie, kurie rado prieglobstį Nojaus pastatytame laive.

219 psl. *Beveliju būti braunistu.* — Robertas Braunas kovojo prieš oficialiąją Anglijos bažnyčią ir apie 1580 m. įkūrė puritonų sektą. Iš braunistų buvo mėgstama pasišaipyti, satyrikai neretai laidydavo prieš juos savo strėles.

219 psl. *Vero lova Anglijoje.* — Vere (Hertfordširo grafystėje) viešbučio „Saraceno galva" savininkas išgarsino save tuo, kad pasidirbdino didžiulę ąžuolinę lovą, kurioje vienu metu galėdavo miegoti keliolika žmonių.

221 psl. *Naujajame žemėlapyje, kuriame pridėtos ir Indijos* — atseit, Vest-Indijos salos Atlanto vandenyne ir Ost-Indija (visa dabartinė pietryčių Azija ir gretimi salynai).

225 psl. *Sonete pasakyta: „Jei vienai patikai, patiksi ir visoms"* — turima galvoje populiari dainelė, išspausdinta 1592 m., bet parašyta anksčiau. Manoma, kad jos autorius — garsus komikas Ričardas Tarltonas.

225 psl. *Romėnišką rašyseną...* — Matyt, Marija rašė laišką ne gotiškais, o lotyniškais rašmenimis.

235 psl. *Neatšlpusiu kardu...* — Tobis nori pasakyti, kad Egiučikas gavo riterystę ne už karinius nuopelnus.

246 psl. *Ponas Topazas* — vardas pasiskolintas iš Čoserio „Kenterberio pasakojimų" (XIV a.) Čoseris pono Topazo istoriją dėsto taip, kad ji virsta eiliuoto riterinio romano parodija.

247 psl. *...kaip tas senovės Prahos atsiskyrėlis, kuris niekad nebuvo matęs nei plunksnos, nei rašalo, labai sąmojingai pasakė karaliaus Gorboduko dukterėčiai.* — Gal juokdarys mini kokį nors žinomą padavimą; bet veikiau jis ir vėl išgalvoja nesamus personažus ir jiems priskiria savo aforizmus. O karaliaus Gorboduko vardas publikai buvo žinomas iš 1561 m. pastatytos Nortono ir Sakvilio tragedijos „Gorbodukas".

248 psl. *Egiptiečiai dievo siųstoje migloje...* — Turima omeny biblinė legenda apie tris dienas trukusią miglą ir tamsą, kurią dievas siuntė egiptiečiams kaip bausmę už nuodėmes.

249 psl. *Kokia yra Pitagoro nuomonė apie laukinius paukščius.* — Tai užuomina apie senovės graikų filosofo Pitagoro mokymą, kad žmonių sielos po mirties persikeliančios į gyvulius. Gal juokdarys čia sąmoningai tokiomis „pagonybėmis" provokuoja puritoniškai nusiteikusį Malvolijų.

250 psl. *„Ei Robinai mielasis..."* — Juokdarys perfrazuoja populiarią dainą, kad dar labiau pajuoktų Malvolijų.

252 psl. *„Tuojau, ponuli..."* — Šekspyras deda į juokdario lūpas seną dainą, šiek tiek ją pakeitęs.

253 psl. *Ir Yda nebijos...* — Juokdario dainelėje minimas tradicinis viduramžių vaidinimų personažas — alegorinė Yda, kuri drauge su Velniu priklausė prie komiškų veikėjų. Yda mediniu kardu puldavo velnią ir stengdavosi „nukirsti jam nagus". Galų gale Velnias su Yda ant kupros leisdavosi į pragarą. Šie personažai yra šekspyrinio teatro juokdarių pirmtakai.

256 psl. *Kadangi išvados kaip bučiniai* ir t. t. — Tai dar viena paini, tariamai išmintinga sentencija juokdario pokštuose.

257 psl. *Šventojo Benedikto varpai... jums tai primena.* — Juokdarys kalba apie Londone buvusios šv. Benedikto (Beneto) bažnyčios varpus. Būdinga Šekspyro „klaida": nors veiksmas vyksta Ilirijoje, bet autorius ir jo herojai suvokia tikrovę kaip anglai.

260 psl. *...kaip gavažudys Egipto.* — To meto žiūrovai gerai suprato šią užuominą, paremtą graikų rašytojo Heliodoro (III m. e. a.) romanu „Etiopika". Romanas buvo labai populiarus Renesanso laikais; angliškas jo vertimas pasirodė 1568—1569 m. ir paskiau 1587 m.; pastarąjį, matyt, skaitė ir Šekspyras. Heliodoras pasakoja apie egiptietį plėšiką Tiamidą, kuris beprotiškai įsimylėjo nelaisvėn paimtą gražuolę Chariklėją ir ketino ją vesti. Priešų apsuptas, Tiamidas nusprendžia nužudyti Chariklėją, kad ji nepergyventų jo ir neatitektų kitiems. Bet per klaidą (viskas vyko tamsiame urve) vietoj Chariklėjos jis nuduria kitą moterį.

269 psl. *Iš proto išsikraustei.* — Olivija piktinasi, kad juokdarys (kaip rodo ir tolesnės jo replikos) pradėjo labai garsiai skaityti Malvolijaus laišką.

VENECIJOS PIRKLYS

Parašyta ir pirmą kartą suvaidinta apie 1596 metus. Atspausdinta dviem nežymiai besiskiriančiom redakcijom 1600 metais, nors spaudai tekstas buvo paruoštas keletą metų anksčiau. Tekstas geras; manoma, kad jo pagrindą sudarė sceninis egzempliorius, kurį naudojo teatro trupė. Redakciniai variantai atsirado, matyt, dėl skirtingų perrašinėtojų ar leidėjų; galėjo, žinoma, būti ir skirtingi sceniniai egzemplioriai. Iš antrojo 1600 m. leidimo „Venecijos pirklys" buvo perspausdintas 1623 m. išėjusiame Šekspyro draminių kūrinių rinkinyje.

Pagal ano meto žanrinį skirstymą „Venecijos pirklys" yra komedija — jos siužetinės linijos baigiasi laimingai; tokio žanrinio apibūdinimo daug kas laikosi ir dabar. Bet dramatiškumo šiame kūrinyje kur kas daugiau, negu kitose, net vėlyvesnėse Šekspyro komedijose. Prieštaringesni čia ir žmonių charakteriai. Todėl teisingiau „Venecijos pirklį" laikyti drama. Kita vertus, veiksmo vystyme ir veikėjų poelgių motyvuose čia randame nemaža sąlygiškumo, kuris primena Šekspyro trečiojo laikotarpio kūrybą, jo pjeses-pasakas.

Visa tai leidžia „Venecijos pirklį" atskirti nuo kitų komedijų; todėl ir šiame leidinyje jis dedamas po „Vindzoro šmaikštuolių" ir „Dvyliktosios nakties", nors parašytas anksčiau už jas.

Kurdamas „Venecijos pirklį", Šekspyras sujungė keletą žinomų siužetų. Pagrindinis — tai pasakojimas apie žiaurias netesybas, kurias turtingas venecietis pirklys buvo priverstas mokėti palūkininkui žydui. Ši istorija turėjo daug variantų ir buvo ne kartą literatūroje naudojama. Šekspyro kūriniui artimiausia yra XIV a. italų rašytojo Džovanio Fjorentino novelė iš jo sudaryto rinkinio „Il Pecorone" (Avies galva). Rinkinys sukomponuotas pagal „dienas" — panašiai kaip Bokačo „Dekameronas"; minėtas pasakojimas — pirmoji ketvirtosios dienos novelė. Fjorentino rinkinys buvo išspausdintas tik 1558 metais, o į anglų kalbą išverstas XVIII amžiuje. Jei Šekspyras mokėjo itališkai, jis su novele susipažino iš originalo; bet yra pagrindo manyti, kad tuo metu jau buvo — bent rankraštyje — angliškas šio rinkinio vertimas, kuris mūsų nepasiekė.

Fjorentinas pasakoja apie jaunuolį Džanetą, turtingo Venecijos pirklio Ansaldo augintinį. Bekeliaudamas Džanetas susipažįsta su jauna našle, gyvenančia Belmontu pavadintoje vietovėje. Grožis ir turtai traukia prie našlės daugybę vyrų. Bet tas, kuris siekia našlės rankos, privalo įvykdyti vieną sąlygą: pačią pirmąją naktį įrodyti savo vyriškas teises. Jeigu tatai nepavyksta, visi pretendento turtai atitenka našlei. Kadangi našlė kiekvienam jaunikiui duoda migdomojo gėrimo, tai numatytų sąlygų įvykdyti niekas nepajėgia. Dukart nesėkmingai bando laimę ir Džanetas, prarasdamas Ansaldo duotas gėrybes ir visiškai nuskurdindamas savo globėją. Trečiąkart Džanetui pagaliau pasiseka, nes našlės tarnaitė atskleidžia jam klastingojo gėrimo paslaptį. Bet, apsvaigęs nuo laimės ir meilės, Džanetas užmiršo jo globėjui gresiantį pavojų: trokšdamas padėti Džanetui, Ansaldas pasiskolino didžiulę sumą pinigų iš žydo palūkininko tokiu pat vekseliu, kokiu Antonijus skolinosi pinigus iš Šailoko. Jis susigriebia, su našlės duotais pinigais vyksta į Veneciją, bet mokėjimo terminas jau praėjo, ir palūkininkas reikalauja sutarto svaro mėsos. Tada našlė, persirengusi teisininku iš Bolonijos, keliauja į teismą. Toliau viskas labai panašu į „Venecijos pirklį": išmintingas „advokato" elgesys, palūkininko pralaimėjimas, istorija su žiedu, kurį „advokatas" išvilioja iš Džaneto. Laimingą novelės pabaigą vainikuoja antros sutuoktuvės: Ansaldas veda našlės tarnaitę, kuri padėjo Džanetui.

Šekspyras pakeitė visus vardus, išskyrus Belmonto pavadinimą, bet išsaugojo daugelį siužeto detalių. Dauglausia perdirbta našlės linija. Šekspyro Porcija nuo pat pradžios be galo patraukli, jai svetima godumo diktuojama klasta, ji išmintinga, jautri ir nuoširdi. Čia autoriui padėjo ir naujai įvestas siužetinis motyvas — trijų dėžučių istorija, žinoma dar iš ankstyvųjų viduramžių. Šekspyras šią siužeto grandį veikiausia bus paėmęs iš XIII a. lotyniško novelių rinkinio „Gesta Romanorum" (Romėnų žygiai), kuris angliškai pasirodė 1577 metais.

Buvo ir kitų kūrinių, su kuriais vienaip ar kitaip siejasi „Venecijos pirklys". Reikšmingiausias jų tarpe — K. Marlo pjesė „Maltos žydas" (1588). Tiesa, Šailokas kur kas žmogiškesnis ir sudėtingesnis už turtuolį Barabą iš „Maltos žydo", bet tiedu charakteriai turi ir bendrų bruožų. O Barabo dukters meilė krikščioniui primena Džesikos ir Lorenco santykius, tik finalas tragiškas — Barabas dukterį nunuodija.

Skolintą siužetinę medžiagą Šekspyras, kaip visada, traktavo labai savitai. Jis giliai psichologiškai motyvavo Šailoko kerštą Antonijui, ir ne veltui Šailoko kalbose daug kur suskamba jaudinančios žmogiško protesto gaidos. Ypač ryškiai Šekspyro humanizmą parodo garsusis Šailoko monologas apie natūralią žydo teisę būti žmogumi; jokiame ankstesniame siužete panašaus motyvo nebuvo. Tauresni ir lyriškesni už savo „siužetinius pirmtakus" Porcija, Antonijus, Basanijus. Pastarųjų dviejų draugystė aukštai iškelta ir poetizuojama ne mažiau už Basanijaus ir Porcijos meilę. Humanistinę kūrinio dvasią paremia Lorenco ir Džesikos meilės jausmas, kuris peržengia tautines, tikybines ir socialines pertvaras. Įdomiai prie kūrinio visumos pritampa būdingos Šekspyrui ir labai angliškos savo humoru Lančeloto bei jo tėvo Gobo figūros.

279 psl. *Prisiekiu Janum dviveidžiu...* — Salarinas prisiekia senovės italų dievu Janum (kuris buvo vaizduojamas dviem ir dažnai skirtingais veidais), kad labiau pabrėžtų du priešingus žmonių tipus.

Neprasišieps parodyti dantų, nors ir pats Nestoras pritartų juokui. — „Iliadoje" minimas Trojos karo dalyvis Nestoras buvo graikų karių tarpe seniausias ir išmintingiausias, todėl Salarinas apie jį kalba kaip apie nepajudinamo rimtumo įsikūnijimą.

281 psl. *Santūrumą mes palikti galim kepliem liežuviam bei skaisčiom mergelėm.* — Gali būti, kad čia koks nors tuo metu paplitęs priežodinio atspalvio posakis ar juokas.

283 psl. *...už savo bendravardę, Bruto žmoną.* — Turima galvoje Porcija, kurios vyras Brutas dalyvavo suokalbyje prieš Julijų Cezarį. Vėliau Šekspyras Porciją pavaizdavo tragedijoje „Julijus Cezaris" (1599).

Jos šviesios garbanos — lyg aukso vilna, viliojusi kadaise argonautus. Tad plaukia čia visų kraštų Jansonai, paversdami jos dvarą Kolchide. — Užuomina į senovės graikų padavimą apie argonautus — t. y. „Argo" laivu plaukusius herojus, kurie ieškojo stebuklingosios aukso vilnos. Padavimas turi ir tikroviškų šaknų, jis remiasi senovės graikų kelionėmis į Pontą (Juodąją jūrą). Bet vyrauja čia mitologiniai bruožai. Jasono vadovaujami, argonautai vyksta į Kolchidę (rytinę Juodosios jūros pakrantę, vadinasi — į dabartinę Gruziją), kur stebuklingo avino auksinę vilną saugo Drakonas. Žygis be galo sunkus, tačiau burtininkė Medėja, krašto valdovo Ajeto duktė, įsimyli Jasoną ir padeda jam aukso vilną laimingai pargabenti į Eladą.

285 psl. *Pfalcgrafas.* — Komentatoriai bandė nustatyti, kokį konkretų asmenį pašiepė Šekspyras, minėdamas šį aristokratinį titulą. Kai kas mano, kad čia turimas galvoje lenkų pfalcgrafas Albertas a Lasko, kuris 1583 metais lankėsi Anglijoje ir labai prašmatniai, triukšmingai ten leido laiką, tačiau paskui, įklimpęs į skolas, pasiskubino dingti.

286 psl. *Jis nemoka nei lotyniškai, nei prancūziškai, nei itališkai...* — Šekspyras šaiposi iš turtingų ir lėkštų anglų dabitų, kurie daug keliaudavo, bet dažnai buvo didžiausi nemokšos ir neturėjo nė kruopelės skonio. Todėl čia pat jis pajuokia ir jų margą „tarptautinį" apdarą.

Kokia jūsų nuomonė apie škotų lordą, jo kaimyną? — Jis kupinas kaimyniškojo geraširdiškumo: iš anglo gavo skolon antausį ir prisiekė pagal galimybes atsilyginti. Tur būt, prancūzas davė garantiją ir laidavo savo parašu. — Šekspyras išjuokia škotų bailumą, o taip pat ironiškai kalba apie prancūzų pažadus škotams padėti jų kovoje prieš Angliją. Po Elžbietos mirties (1603), kada į Anglijos sostą įžengė škotų kilmės karalius Jokūbas I Stiuartas, Nerisos klausime atsirado pataisa (matyt, ne be cenzūros spaudimo): „Kokia jūsų nuomonė apie kitą lordą, jo kaimyną?" Tačiau ironija liko, o ir pašaipos adresas tebebuvo gana aiškus.

287 psl. *Aš mirsiu skaisti kaip Diana, sulaukusi Sibilės senatvės.* — Diana senovės graikų mitologijoje ir literatūroje buvo skaistybės simbolis. Sibilėmis graikai ir romėnai vadindavo apskritai burtininkes ir žiniuones. Šekspyras čia veikiausiai turi galvoje garsiąją sibilę iš Kumės: anot padavimo, kurį pasakoja Ovidijus savo „Metamorfozėse", Apolonas jai pažadėjo, kad ji gyvensianti tiek metų, kiek yra smiltelių jos saujoje.

289 psl. *Tripolis* — tuo metu Afrikos valstybė Viduržemio jūros pakrantėje; per ją vyko Europos miestų prekyba su Centrine Afrika *Rialtas* — nedidelė sala Venecijoje; čia buvo birža.

290 psl. *Valgyti padarą, kurio kūne jūsų pranašas Nazarietis užkeikė gyventi šėtoną?* — Nazariečiu buvo vadinamas Kristus, kuris, pasak bažnytinės legendos, vaikystę praleidęs Nazarete (Palestinoje). Įdomu, kad savo pasišlykštėjimą kiaullena Šailokas argumentuoja ne žydų tikėjimo reikalavimais, o krikščionišku padavimu, evangelijoje pasakojama, kaip Kristus išvijo „velnią" iš dviejų „apsėstųjų" ir kaip po to nelabasis persikėlė į kiaules...

292 psl. *Jokūbas tas per motinos gudrumą... tapo švento Abraomo ...trečiasis įpėdinis...* — Šailokas prisimena biblinį pasakojimą apie Jokūbą, kuriam jo motina Rebeka padėjo gauti tėvo Izaoko palaiminimą ir įpėdinystės teises, nors jis buvo jaunesnysis sūnus. „Trečiuoju įpėdiniu" jis vadinamas todėl, kad jo senelis Abraomas buvęs pirmas šeimos turto savininkas, tėvas Izaokas — antrasis, o jis, Jokūbas — trečiasis, nors iš tikrųjų įpėdiniu turėjo tapti vyresnysis Izaoko sūnus Esavas. Šailoko užuominos apie Jokūbą turi ir tam tikrą apibendrinančią prasmę: Jokūbas, dar vadinamas ir Izraeliu („angelo nugalėtoju", nes įveikė susirėmime angelą), buvo pagal tradiciją laikomas senovės žydų genčių pranokėju.

298 psl. *...nukovusiu Sofi ir persų princą, kurs sumušė sultoną Suleimaną.* — Vargu ar Šekspyras čia siekė istorinio tikslumo, bet vis tik galima nurodyti, ką jis turėjo prieš akis, minėdamas šiuos vardus. Sofi — tai greičiausia Izmaelis Sofi, kuris 1499 m. pradėjo Safavidų dinastiją Persijoje; Šekspyro laikais Sofi vardas turėjo beveik bendrinę prasmę ir buvo vartojamas panašiai, kaip dabar „šachas". Suleimanas — matyt, turkų sultonas Suleimanas II Didysis (XVI a.), kuris buvo užkariavęs nemažas teritorijas Azijoje ir Europoje.

Lichas Herkulio tarnas; *Alkidas* (Alkėjaus sūnus) — Herkulis.

301 psl. *Trimis Seserimis...* — Turima galvoje trys Parkės, kurios, anot graikų mitologijos, audžiančios žmogaus likimą. Lančeloto lūpomis Šekspyras išjuokia per dažną ir įkyrų šio mitologinio motyvo naudojimą.

304 psl. *...kaip mano tėvas jums paaiškins...* — Ši frazė nuolat kartojama Lančeloto replikose. Lančelotas kvailioja: tardamas šią frazę, išstumia tėvą į priekį, bet vos tik anas išsižioja kalbėti — sugriebia jį, apgręžia ir užlenda pats, įsiterpdamas su savo šneka. Ir taip keletą sykių, kol Basanijus net supyksta.

305 psl. *Senas priežodis...* — Lančelotas turi omeny anglų priežodį: „Dievo malonė geriausias turtas", „Dievo malonė geresnė už turtą".

307 psl. *Aš prisidengsiu skrybėle akis...* — Kilmingi žmonės anuomet valgydavo skrybėlėti, ypač oficialių pokylių metu.

312 psl. *Pelenų trečiadienis...* — Lančelotas — matyt, tyčia — kalba nesąmones: pelenų trečiadieniu krikščionių religijose prasideda gavėnia — septynių savaičių pasninkas iki velykų.

Jokūbo ramentas. — Šailokas vėl prisimena Jokūbą iš biblinės legendos; be to, anais laikais posakis „Jokūbo ramentas" reiškė „maldininko lazdą". Anglai šv. Džeimsą (Jokūbą) laikė maldininkų globėju.

Agaros palikuonis. — Biblijoje pasakojama apie egiptietę Agarą, Abraomo ir Saros tarnaitę. Kadangi Sara buvo bevaikė, tai ji pati pasiūlė, kad Agara taptų Abraomo žmona. Agarai gimė sūnus Izmaelis. O vėliau ir Sara pagimdė sūnų — Izaoką. Izaoko sūnaus Jokūbo (Izraelio) palikuonys gyveno nesantaikoje su Agaros ir jos sūnaus Izmaelio palikuonimis. Todėl Šailoko žodžiai turi aiškiai neigiamą, niekinamą prasmę.

314 psl. *Meilės balandžiai dešimtkart sparčiau nuskrieja tvirtint sąjungų naujų, negu senųjų pažadų įvykdyt.* — Antikinė mitologija daugeliui dievų priskirdavo vienus ar kitus jiems tarnaujančius paukščius. Meilės deivės Veneros vežimaltį traukdavo balandžiai. Tuo būdu Salarinas metaforiškai kalba apie pačią Venerą.

318 psl. *Hirkanijos dykynės.* — Paprastai Šekspyro laikais Hirkanija buvo vadinami plotai į pietus nuo Kaspijos jūros. Tuo

būdavo pažymima ne tiek konkreti geografinė sąvoka, kiek aplamai — tolimas ir laukinis kraštas. Šekspyras ne kartą mini „Hirkanijos tigrą".

Anglijoj yra auksinis pinigas — ant jo iškaltas žavingas angelo paveikslas. — Maroko princas kalba apie 10 šilingų vertės monetą, kurioje buvo pavaizduotas arkangelas Mykolas, nugalintis slibiną. Neretai šis pinigas buvo tiesiog vadinamas „angelu". Įdomu, kad Šekspyras čia stengiasi atsižvelgti, jog veiksmas vyksta Italijoje, o ne Anglijoje. Ir kartu vis tik leidžia Maroko princui apie auksą, sidabrą ir pinigus samprotauti kaip blaiviam, praktiškam anglui, kuriam nesvetimi kasdieniški komerciniai reikalai.

323 psl. *Ir aš nesilygiuoju su minia.* — Kai kurie komentatoriai mano, jog Šekspyras, vaizduodamas šį ispanų didiką (Aragono princą) tokį pasipūtusį ir pasitikintį savim, išreiškė bendrą daugelio anglų požiūrį į tuometinius Ispanijos valdovus, su kuriais Anglija buvo susidūrusi prieš septynetą metų vykusiame kare. Kartu jam čia, aišku, rūpėjo nupiešti ir tam tikrą žmogaus tipą.

326 psl. *Ta vieta, rodos, Gudvinu vadinama...* — Lamanšo sąsiauryje netoli Temzės upės žiočių buvo Gudvino sekluma, ant kurios užplaukęs sudužo ne vienas laivas.

330 psl. *Tai buvo mano turkis! Man jį Lėja dovanojo.* — Šailoko mintys labai dvilypės. Jam gaila brangakmenio kaip vertybės — ir kartu turkis jam primena jaunystę, mirusią žmoną, kurią jis, atrodo, tikrai mylėjo. Be to, turkiui anuomet būdavo priskiriamos stebuklingos savybės — jo permainingа žalsvai melsva spalva neva įspėdavusi savininką apie artėjantį pavojų; taip pat buvo manoma, kad turkis — šeimos patvarumo laidas. Šailokui skaudu, kad jis neteko pranašingo brangakmenio, bet slapčia jis džiūgauja, kad Džesikos ir Lorenco laimė truks neilgai, nes jie brangakmenio irgi nebeturi.

332 psl. *Aš kankinuosi tartum ant tortūrų.* — Tais laikais buvo įprasta žlaurlai kankinti teisiamuosius. Nuo metaforos, kuri turi išreikšti Basanijaus vidinę būklę, Šekspyras nejučiomis pereina prie didelio apibendrinimo: Porcijos žodžiais pasmerkia kankinimus, taikytus ano meto teisminėje praktikoje.

333 psl. *Malonūs rytmečio garsai, prižadinantys miegantį jaunikį...* — Pagal senovinį anglų paprotį po jaunikio miegamojo langais sutuoktuvių rytą buvo grojama muzika.

Lyg jaunas Herkulis, kurs pasiryžo trojėnų auką, skaisčiąją mergelę, nuo jūros baisenybės išvaduoti. — Turima galvoje padavimas apie vieną Herkulio žygį. Keršydamas Trojos valdovui Laomedontui, jūrų dievas Poseidonas pasiuntė slibiną, kuris ėmė niokoti kraštą. Trojiečiams teko laikas nuo laiko aukoti slibinui kurią nors savo merginą. Sykį burtų keliu šitokia auka tapo paties Laomedonto duktė Hesionė, bet ją išgelbėjo Herkulis.

334 psl. *Jį akys sėja ir augina...* — Daina (ypač jos antroji dalis) aiškiai leidžia Basanijui suprasti, kad nereikia susižavėti išoriniu grožiu; tai padeda jo mintims pakrypti reikiama linkme ir išsirinkti laimingąją dėžutę.

335 psl. *Kietasis Mido pene, skaistusis aukse...* — Senovės graikų legenda pasakoja apie Frigijos karalių Midą, kuris iš dievų gavo stebuklingą ir kartu tragišką galią: visa, ką jis paliesdavo rankomis, virsdavo auksu — net ir maistas.

339 psl. *Venecietis Salerijus, senasis mano draugas.* — Komentatoriai daug svarstė, ar čia iš tikrųjų naujas veikėjas. Kai kas mato vien paprastą klaidą — turėjęs būti Salanijus ar Salarinas; tokiais atvejais nuo Salerijaus siūloma visiškai atsisakyti. Bet dabartiniu metu labiau linkstama palikti visus tris veikėjus — juo labiau, kad 1600 m. leidimuose Salerijus remarkoje apibūdinamas kaip „pasiuntinys iš Venecijos".

340 psl. *Karališkas pirklys.* — Jūrų pirkliams, kurie prekiavo Graikų archipelago salose, Venecijos respublika duodavo plačias administravimo teises; kai kuriose salose jie būdavo kone savarankiški valdovai, tikri „karališki pirkliai". Šekspyras šį epitetą pavartojo gal ne tiek dėl jo veneciško nuspalvinimo, kiek dėl emocinės jėgos. Be to, ir Anglijoje buvo gana įprastas posakis „royal merchant" (karališkas pirklys), — jis buvo taikomas žmonėms, kurie tvarkė komercinius karaliaus reikalus, pavyzdžiui, Londono biržos įkūrėjui Grešemui, karalienės Elžbietos patarėjui ir patikėtiniui finansų dalykuose.

Juk mes — Jasonai, radę aukso vilną. — Gracianas atkartoja Basanijaus palyginimą. Tiesa, Basanijaus ir Antonijaus anksčiau įvykusiame pokalbyje jis nedalyvavo, bet Basanijus ir kita proga galėjo panašiai išsireikšti. Originale čia dar, atrodo, yra ir žodžių žaismo: „fleece" (tariama: flys — vilna) kelia asociacijų su žodžiu „fleets" (flyts) — laivai, laivynas.

345 psl. *Įstatymų negali laužyt dožas.* — Kadangi Venecija prekiavo su kitais kraštais ir jos ekonominiame gyvenime dalyvavo daug svetimšalių, respublikos įstatymai nedarė skirtumo tarp veneciečių ir svetimšalių. Jeigu dožas palaikytų Antonijų, o Šailoko ieškinio nepripažintų, tai daugelis svetimšallų prarastų pasitikėjimą Venecijos įstatymais ir nebenorėtų su ja turėti reikalų.

349 psl. *Išvengęs Scilės — jūsų tėvo, patalkiau į Charibdę — jūsų motiną.* — Graikų mitologijoje Scilė ir Charibdė — pabaisos, kurios gyvena abipus jūrų sąsiaurio ir žudo visa, kas tik pro jas praplaukia. Šio padavimo pagrindu Šekspyro laikais gyvavo priežodis „Sprukau nuo Scilės — užšokau ant Charibdės", todėl minėtas posakis Lančeloto lūpose visai natūralus.

355 psl. *Tik dūdmaišiu panosėje pabirbink — prišlapina sau kelnes.* — Šekspyras panaudojo tikrą faktą apie vieną Devonširo bajorą, kurį taip keistai veikdavo muzika.

358 psl. *Kaip Pitagoras pradėdu galvot, kad gyvulio dvasia, nugaišus jam, kokiam nors žmoguje apsigyvena.* — Šis motyvas sutinkamas ir „Dvyliktoje naktyje"; tik pastarojoje kontekstas komiškas, o čia dramatiškas.

362 psl. *Danielius šičia teisia!* — Iš biblijos žinomas Danieliaus vardas tais laikais turėjo bendrinę išmintingo, doro, teisingo žmogaus, o taip pat gero teisėjo prasmę.

366 psl. *Geriau jau iš Barabo giminės pakliūtų vyras jai.* — Evangelijoje pasakojama apie plėšiką Barabą, kuris, minlai reikalaujant, buvęs romėnų paleistas vietoj Kristaus.

371 psl. *Jei būčiau aš teisėjas, dar pridėčiau bent dešimtį...* — Matyt, čia užuomina apie anglų teismą, kuriame buvo dvylika tarėjų. Venecijoje šitai nebuvo praktikuojama, bet Šekspyras ir jo veikėjai mąsto Anglijos gyvenimo realijomis.

376 psl. *Žaviṇga mėnesiena! Tokią naktį...* — Savo poetiškame ir žaismingame meilės duete Lorencas ir Džesika mini populiarius tais laikais pasakojimus, paremtus antikine mitologija; jų tarpe — dažnai Šekspyro kūryboje sutinkama Troilo ir Kresidės meilės istorija.

Tisbė — romėnų legendos herojė, žinoma to meto anglams iš Ovidijaus „Metamorfozių". Pasakojimas apie jos ir Piramo meilę

sutinkamas daugelyje Renesanso kurinių; panaudojo jį ir Šekspyras savo komedijoje „Vasarvidžio nakties sapnas".

Didonė — Vergilijaus „Eneidos" herojė, Kartaginos valdovė įsimylėjusi Enėją. Įdomu, kad Šekspyras Didonai suteikia daugiau nei įprasta lyrizmo bei liaudiškumo — įduoda į rankas gluosnio šakelę, kuri simbolizavo nelaimingą meilę (plg. Dezdemonos dainą apie žilvitį tragedijoje „Otelas", II t., 138—139 psl.).

Žoles Medėja burtininkė rinko atjauninti Esoną. — Argonauto Jasono žmona Medėja stebuklingomis žolėmis atjaunino savo vyro tėvą Esoną; padavimas Šekspyro amžininkams buvo žinomas iš Ovidijaus.

377 psl. *Dabar šventuosius kryžius lanko...* — Atseit, pakelės kryžius, kurių Italijoje nemaža.

379 psl. *Kažkada Orfėjas jos garsais kerėjęs vėjus, vandenis, medžius.* — Aukštindamas muzikos galią, Lorencas prisimena senovės graikų padavimą apie dainininką Orfėją, kurio nuostabiam menui niekas nepajėgdavo atsispirti.

381 psl. *Pilnaties negalima pažadinti! Ji su Endimionu miega.* — Endimionas graikų mitologijoje — Dzeuso sūnus; jį įsimylėjo mėnulio deivė Selena ir užmigdė amžinu miegu, kad jaunuolis visada priklausytų jai. Yra ir kitokių šios legendos variantų.

386 psl. *Argus* — graikų mitologijoje pabaisa su šimtu akių. Perkeltine prasme — budrus, akylas sargas.

389 psl. *Beriat maną iš dangaus...* — Biblinė legenda pasakoja apie maną, kurią dievas siuntęs per dykumą keliaujančioms žydų gentims kaip maistą.